

**T.C.
DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
TÜRKÇE EĞİTİMİ ANABİLİM DALI
TÜRKÇE ÖĞRETMENLİĞİ PROGRAMI
YÜKSEK LİSANS TEZİ**

**6, 7 VE 8. SINIF TÜRKÇE DERS KİTAPLARINDA
MECAZLI SÖYLEYİŞLER**

Bahar YAMAN

İzmir

2013

**T.C.
DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
TÜRKÇE EĞİTİMİ ANABİLİM DALI
TÜRKÇE ÖĞRETMENLİĞİ PROGRAMI
YÜKSEK LİSANS TEZİ**

**6, 7 VE 8. SINIF TÜRKÇE DERS KİTAPLARINDA
MECAZLI SÖYLEYİŞLER**

Bahar YAMAN

**Danışman
Yrd. Doç. Dr. Ömer İNCE**

İzmir

2013

Eğitim Bilimleri Enstitüsü Müdürlüğüne

İşbu çalışma, jürimiz tarafından Türkçe Eğitimi Anabilim Dalı Türkçe Öğretmenliği Yüksek Lisans Programında YÜKSEK LİSANS TEZİ olarak kabul edilmiştir.

Başkan : Prof. Dr. Şerif Ali BOZKAPLAN

Üye : Yrd. Doç. Dr. Ömer İNCE

Üye : Yrd. Doç. Dr. Mehmet AKKAYA

Onay

Yukarıda imzaların, adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

12/04/2013

Prof. Dr. h. c. İbrahim ATALAY
Enstitü Müdürü

YEMİN METNİ

Yüksek lisans tezi olarak sunduğum “6, 7 ve 8. Sınıf Türkçe Ders Kitaplarında Mecazlı Söyleyişler” adlı çalışmanın, tarafımdan, bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yardıma başvurmaksızın yazıldığını ve yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu, bunlara atıf yapılarak yararlanılmış olduğunu belirtir ve bunu onurumla doğrularım.

Bahar YAMAN

ÖN SÖZ

Türk dili, hem sözcük sayısı hem de sözcüğün anlamı bakımından oldukça zengin bir dildir. Türkçe-Türkçe bir sözlüğe baktığımızda birçok sözcüğün birden fazla ve birbirinden çok farklı anlamlar içerdiğini görürüz. Mecaz diğer adıyla değişmece, bir sözcüğün gerçek anlamından uzaklaşarak yeni bir anlam kazanması olarak tanımlanmaktadır.

Bu çalışmada, mecazlı söyleyişlerin Türkçe eğitiminde nasıl bir yerde olduğu sorusundan yola çıkarak 6, 7 ve 8. sınıf Türkçe ders kitaplarındaki metinlerde mecazlı söyleyişler, incelenmiştir. Çalışma (MEB ve KOZA yayınları olmak üzere) iki yayınevi üzerinden yürütülmüştür. Yapılan çalışmada mecazlı söyleyişlerle ilgili sayısal değerlere ulaşılmış; bu değerler ışığında sınıf, sınıflar arası ve yayınevleri bazında değerlendirmeler yapılmıştır.

Çalışmayla ilgili gerekli yayın ve kaynak araştırması yapılarak konu kapsamında belagat, mecaz, mecaz kapsamındaki söz sanatları hakkında bilgi verilmiş ve bu bilgiler, Türkçe ders kitaplarındaki metinlerde yer alan mecazlı söyleyiş örnekleriyle desteklenmiştir.

Yaşamımın lisans, özellikle de yüksek lisans sürecinde, engin bilgi ve deneyimlerinden yararlandığım, desteğini her zaman hissettiğim değerli danışman hocam Yrd. Doç. Dr. Ömer İNCE'ye, lisans ve yüksek lisans eğitimim süresince bilgilerinden yararlandığım tüm hocalarıma ve bu çalışma konusunda beni yüreklendiren, bana inanan ve destek olan sevgili aileme çok teşekkür ederim.

İÇİNDEKİLER

TEŞEKKÜR.....	i
İÇİNDEKİLER.....	ii
GRAFİK LİSTESİ.....	iv
TABLO LİSTESİ.....	v
ÖZET.....	vii
ABSTRACT.....	viii

BÖLÜM I

GİRİŞ

1.1 Giriş.....	1
1.2 Tez Başlığı.....	5
1.3 Problem Durumu.....	5
1.4.Araştırmanın Amacı ve Önemi	5
1.4.1. Araştırmanın Amacı.....	5
1.4.2. Araştırmanın Önemi.....	5
1.5. Problem Cümlesi.....	7
1.1 Alt Problemler.....	7
1.2 Sayıtlar.....	8
1.3 Sınırlılıklar.....	8

BÖLÜM II

İLGİLİ YAYIN VE ARAŞTIRMALAR

2.1 İlgili Yayın ve Araştırmalar.....	9
---------------------------------------	---

BÖLÜM III

YÖNTEM

3.1. Araştırma Modeli.....	13
3.2. Araştırmanın Yöntemi.....	13
3.3. Evren ve Örneklem.....	14
3.4. Veri Toplama Araçları.....	14
3.5. Veri Çözümleme Teknikleri.....	15

BÖLÜM IV

BULGULAR VE YORUMLAR

4.1. Belagat Nedir?	16
4.2. Mecaz (Değişmece) Nedir?	19
4.3. Mecaza Dayalı Söz Sanatları.....	27
4.3.1. Mecaz-ı Mürsel (Ad Aktarması)	27
4.3.2. Kinaye.....	33
4.4. Mecazın Söz Sanatları Arasındaki Yeri Nedir?	38
5.1. MEB Yayınevi Mecazlı Söyleyiş Bulguları.....	40
5.2. KOZA Yayınevi Mecazlı Söyleyiş Bulguları.....	132

BÖLÜM V

SONUÇ, TARTIŞMA VE ÖNERİLER

5.1. Sonuç, Tartışma Ve Öneriler.....	196
---------------------------------------	-----

KAYNAKÇA.....	200
----------------------	------------

GRAFİK LİSTESİ

Grafik 1: Mecazlı Söyleyiş Bakımından Metin Sayılarını Gösterir Grafik.....	2
Grafik 2: MEB Yayınevi Mecazlı Söyleyiş Analizi.....	3
Grafik 3: KOZA Yayınevi Mecazlı Söyleyiş Analizi.....	3
Grafik 4: MEB Yayınevi Kategorilere Göre Mecazlı Söyleyiş Analizi.....	4
Grafik 5: KOZA Yayınevi Kategorilere Göre Mecazlı Söyleyiş Analizi.....	4

TABLO LİSTESİ

Tablo 5.1.1. : MEB 6. Sınıf Türkçe Ders Kitabında Yer Alan Metinler, Yazarları, Türleri ve Konuları.....	40
Tablo 5.1.2. : MEB 6. Sınıf Türkçe Ders Kitabında Yer Alan Metinlerde Mecaz, Deyim, Mecaz-ı Mürsel Analizi.....	42
Tablo 5.1.3. : MEB 6. Sınıf Türkçe Ders Kitabındaki Metinlerde Yer Alan Mecazlı Söyleyişlerin Kategorilere Göre Analizi.....	60
Tablo 5.1.4. : MEB 7. Sınıf Türkçe Ders Kitabında Yer Alan Metinler, Yazarları, Türleri ve Konuları.....	67
Tablo 5.1.5. : MEB 7. Sınıf Türkçe Ders Kitabında Yer Alan Metinlerde Mecaz, Deyim, Mecaz-ı Mürsel Analizi.....	70
Tablo 5.1.6. : MEB 7. Sınıf Türkçe Ders Kitabındaki Metinlerde Yer Alan Mecazlı Söyleyişlerin Kategorilere Göre Analizi.....	91
Tablo 5.1.7. : MEB 8. Sınıf Türkçe Ders Kitabında Yer Alan Metinler, Yazarları, Türleri ve Konuları.....	100
Tablo 5.1.8. : MEB 8. Sınıf Türkçe Ders Kitabında Yer Alan Metinlerde Mecaz, Deyim, Mecaz-ı Mürsel Analizi.....	102
Tablo 5.1.9. : MEB 8. Sınıf Türkçe Ders Kitabındaki Metinlerde Yer Alan Mecazlı Söyleyişlerin Kategorilere Göre Analizi.....	121
Tablo 5.2.1. : KOZA 6. Sınıf Türkçe Ders Kitabında Yer Alan Metinler, Yazarları ve Türleri.....	132
Tablo 5.2.2. : KOZA 6. Sınıf Türkçe Ders Kitabındaki Metinlerde Geçen Mecaz, Deyim Ve Mecaz-I Mürsel.....	134
Tablo 5.2.3. : KOZA 6. Sınıf Türkçe Ders Kitabı Mecazlı Söyleyişlerin Kategorilere Göre Analizi.....	145
Tablo 5.2.4. : KOZA 7. Sınıf Türkçe Ders Kitabında Yer Alan Metinler, Yazarları ve Türleri.....	152
Tablo 5.2.5. : KOZA 7. Sınıf Türkçe Ders Kitabındaki Metinlerde Geçen Mecaz, Deyim Ve Mecaz-I Mürsel.....	154

Tablo 5.2.6. : KOZA 7. Sınıf Türkçe Ders Kitabı Mecazlı Söyleyişlerin Kategorilere Göre Analizi.....	169
Tablo 5.2.7. : KOZA 8. Sınıf Türkçe Ders Kitabında Yer Alan Metinler, Yazarları, Türleri ve Konuları.....	178
Tablo 5.2.8. : KOZA 8. Sınıf Türkçe Ders Kitabındaki Metinlerde Geçen Mecaz, Deyim Ve Mecaz-I Mürsel.....	180
Tablo 5.2.9. : KOZA 8. Sınıf Türkçe Ders Kitabı Mecazlı Söyleyişlerin Kategorilere Göre Analizi.....	190

ÖZET

Düşünce, sözü meydana getiren ilk eylemdir. Zihinde tasarlanan kavram ve fikirler, dil yoluyla dışa vurulur. Bu noktada sözün en doğru ve güzel söyleniş biçimini oluşturan belagat kavramı, devreye girer. Belagat; tasarlanan düşüncenin, estetik bir biçimde söze aktarılmasında önemli bir rol oynar. Kısaca belagat “ne söylendiği”nden çok, değişik söz sanatları ve anlatım kalıplarıyla “nasıl söylendiği” üzerinde duran bir edebi alandır.

Belagatin sıkça yararlandığı söz sanatlarından biri olan mecaz; edebiyatta bir sözcüğü, bilinen anlamının dışında kullanmak demektir. Söze anlam değeri ve derinliği kazandırmada mecazdan yararlanılır. Bu şekilde belagatin imkânlarından da yararlanarak söze; canlılık ve güzellik de katılmış olur.

Mecaz kullanım, sözcüklerin temel anlamlarına karşı yeni bir anlam çağırır. Gerçek ve mecaz olmak üzere iki anlamı karşılayan anlatımlarda, gerçeğin algılanması; mecaz tarafından engellenir. Türk dili bu kullanım biçimiyle anlam ve anlatım zenginliği geniş olan bir dildir.

Türkçeye özgü bu anlam ve anlatım zenginliği, yaşamın içinde öğrenilebildiği gibi, ilköğretim düzeyinde Türkçe dersleri bağlamında, ders materyali olan Türkçe ders kitaplarındaki metinlerden yola çıkılarak; tüm kural ve kullanım biçimleriyle sınıf ortamında da öğretilmektedir.

Bu çalışmada, metinlerden hareketle ilköğretim 6, 7, 8. sınıf Türkçe ders kitaplarındaki metinlerde dil zenginliğini kazandırma noktasında yer alan mecazlı anlatımların kullanım sıklığı belirlenip kategorize edilerek değerlendirilecektir.

Anahtar sözcükler: belagat, mecaz, sözcük, deyim

ABSTRACT

Thought is the first action that creates the word. Concepts and ideas that are designed in mind are expressed through language. At this point, the concept of rhetoric, which forms the best and most accurate phraseology of the word, becomes prominent. Rhetoric plays an important role in turning the designed thought into a word in an esthetical way. In short, rhetoric is a literary area that puts the emphasis on “how things are expressed” with different figures of speech and phrases rather than “what is expressed”.

Being one of the figures of speech that is frequently used by rhetoric, metaphor signifies using a word outside of its known meaning in the literature. Metaphor is used in adding value and depth of meaning to the word. By this way, the word is embellished with lustiness and beauty by using the facilities of rhetoric.

Use of metaphor evokes a new meaning against the basic meanings of words. The perception of truth is interrupted by metaphor in expressions, which meet two meanings as real meaning and figurative meaning. Turkish language has an extensive meaning and expression richness with this style of use.

This meaning and expression richness that is peculiar to Turkey could be learned not only in life, but also in the classroom with all styles of rules and usages based on texts in the Turkish school books that are the lesson materials, within the context of primary school Turkish lessons.

This study will determine, categorize and evaluate the usage frequency of figurative expressions, which are involved in texts of primary school Turkish school books of 6th, 7th and 8th graders at the point of gaining lingual richness based on texts.

Keywords: rhetoric, metaphor, word, idiom

BÖLÜM I

GİRİŞ

1.1. Giriş

Öğrencilere görüp izlediklerini, dinlediklerini, okuduklarını tam ve doğru olarak anlama; duygu, düşünce, tasarım ve izlenimlerini belli bir amaca yönelik olarak söz ya da yazı ile anlatma becerisi ve alışkanlığı kazandırmak; Türkçe dersinin genel amaçları arasındadır. Ana dil öğretimi olan Türkçe dersi, eğitim-öğretimin her aşaması için bir araç-ders olarak, okuldaki tüm öğretim etkinliklerinin temelini oluşturmaktadır. Ana dilini iyi öğrenen ve kullanan bir öğrencinin, gerek okul yaşantısında gerekse özel yaşantısında başarılı olması kaçınılmazdır. Bu nedenle ana dili öğretiminin geliştirildiği Türkçe öğretimi eğitim-öğretim sürecinde son derece önemlidir.

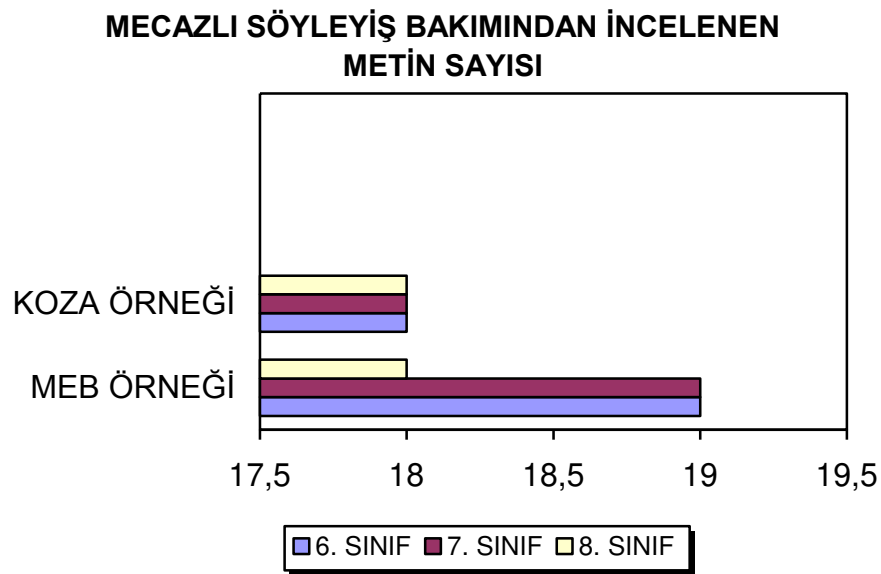
Türk dili hem sözcük sayısı hem de sözcüklerin anlam sayısı bakımından oldukça zengin bir dildir. Bu zenginlik olumlu bir durum olduğu kadar ilköğretim düzeyi öğrencilerinin okuduğunu anlama ve anlatma konusunda zaman zaman zorlanmalarına neden olmaktadır. Bu bağlamda Türkçe ders kitapları, Türk dilinin öğretilmesi, geliştirilmesi açısından Türkçe dersinin ana araçlarıdır. Türkçe ders kitaplarındaki metinlerle hayata dair hemen her konuda öğrencinin bir fikir ve bilgi sahibi olması amaçlanmıştır. Dolayısıyla bu metinlerde kullanılan sözcükler, mecazlı söyleyişler, Türkçe öğretiminde önemli bir yer tutmaktadır.

Mecazlı söyleyişler, hayatımızın her alanında karşımıza çıkan, sürekli kullandığımız, okuduğumuz, yazdığımız ifadelerdir. İlköğretim düzeyindeki bir öğrencinin mecazlı söyleyişleri yerinde ve anlamına uygun olarak kullanması, onun dilsel gelişiminde önemli bir noktadır. Bu sebeple Türkçe ders kitaplarındaki metinlerde mecazlı söyleyiş taraması yapmayı uygun bulduk.

Metinlerdeki mecazlı sözlerin kullanım sıklığı, bu çalışmamızın konusunu oluşturmaktadır. Mecaz konusunda kavramsal bilgi verildikten sonra MEB ve KOZA Türkçe ders kitaplarındaki (6, 7 ve 8. Sınıf düzeyinde) metinlerde tespit edilen mecazlı söyleyişler değerlendirilmiş; “*insan, duygu-duyu, eylem, doğa, eşya*” olmak üzere beş temel yaklaşım içinde; hiçbir kategoriye girmeyen mecazlı söyleyişler de “diğer” başlığı altında toplanmıştır. Çalışmamızın Türkçe eğitim ve öğretiminin geliştirilmesine bir katkı sağlayacağını umuyoruz.

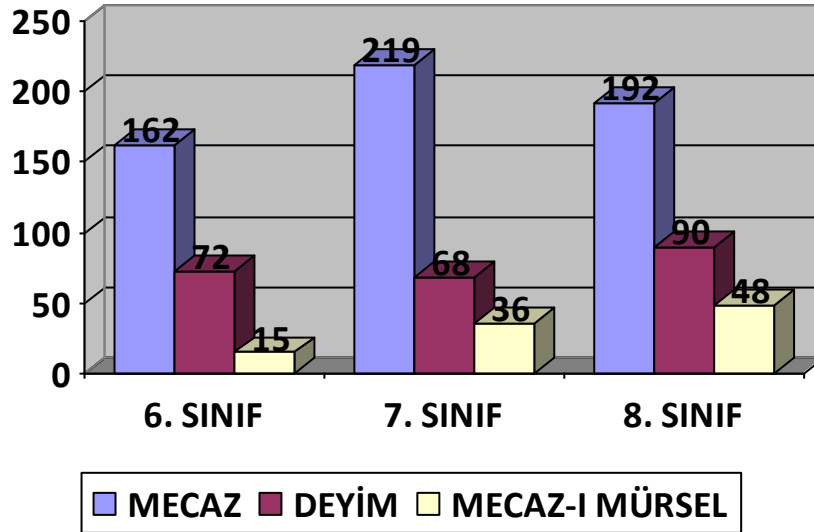
Yapılan araştırmalar sonucu elde edilen bulgular, araştırmacı tarafından geliştirilmiş olan grafikler aracılığıyla görsel olarak aşağıda sunulmuştur:

Grafik 1

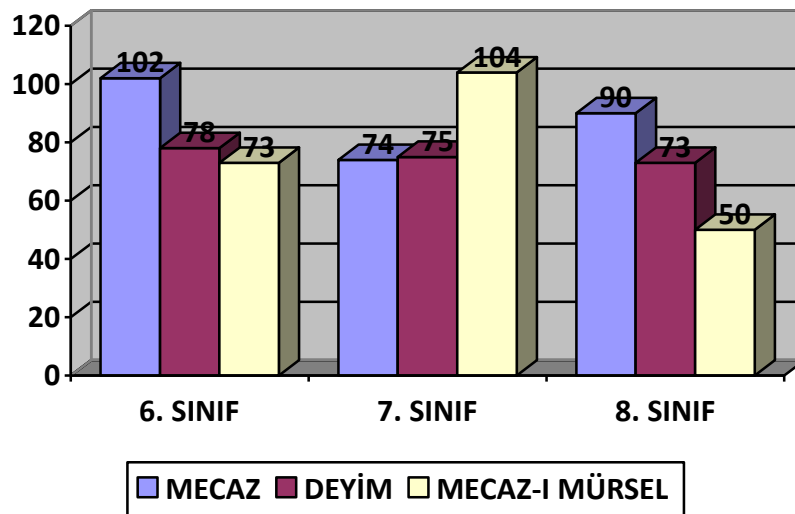
Grafik 2

MEB YAYINEVİ MECAZLI SÖYLEYİŞ ANALİZİ

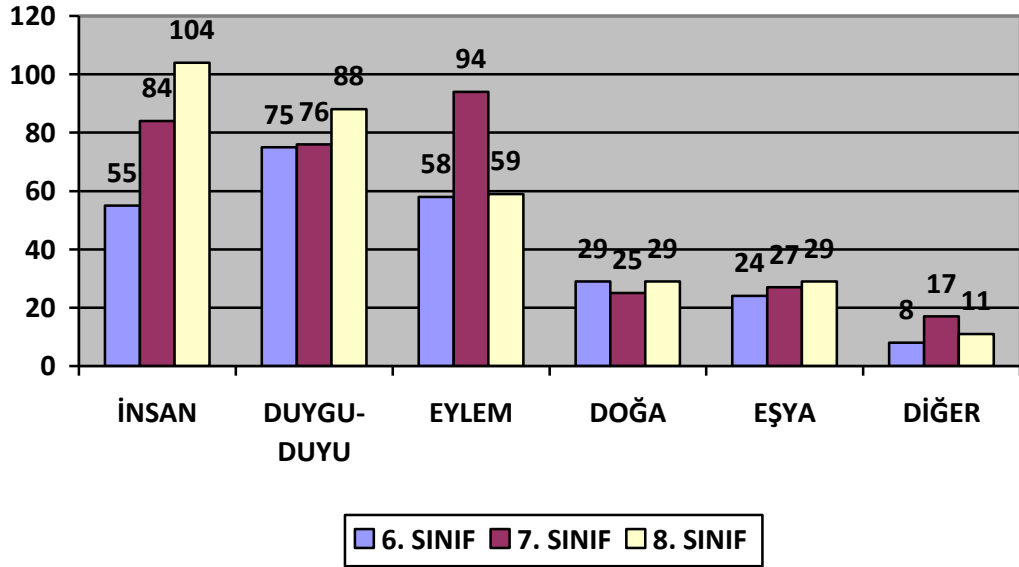
Grafik 3

KOZA YAYINEVİ MECAZLI SÖYLEYİŞ ANALİZİ

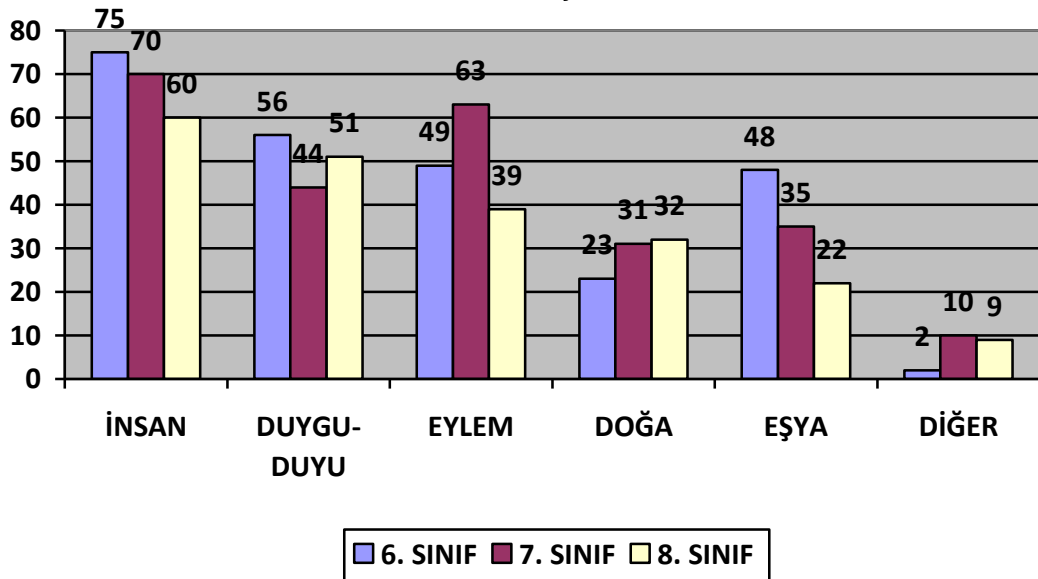
Grafik 4

**MEB YAYINEVİ KATEGORİLERE GÖRE MECAZLI
SÖYLEYİŞ ANALİZİ**

Grafik 5

**KOZA YAYINEVİ KATEGORİLERE GÖRE MECAZLI
SÖYLEYİŞ ANALİZİ**

1.2. Tez Başlığı

6, 7 ve 8. Sınıf Türkçe Ders Kitaplarında Mecazlı Söyleyişler

1.3. Problem Durumu

Dilimizde bir sözcüğün anlamı ve kapsamı, oldukça geniş ve zengindir. Mecaz dediğimizde, sözcüğün kendi anlamının dışında kullanılmasının yanı sıra, mecaz-ı mürsel ve deyim konularının da işin içine girmesi bu konudaki anlam çeşidini artırmaktadır. Bu bağlamda, yaptığımız araştırmada kelimeler, anlamlarına göre; mecazlı söyleyişler, mecaz, mecaz-ı mürsel ve deyim olarak analiz edilmiştir ki bu, mecazlı söyleyişlerin sınıflandırılması açısından araştırmamızın problem durumunun bir boyutunu ortaya koyarken, diğer boyutunu da kategori analizi oluşturmaktadır.

Bu durumda; İlköğretim 6, 7 ve 8. Sınıf öğrencilerinin Türkçe ders kitaplarındaki metinlerde yer alan mecazlı söyleyişleri anlama ve kullanma becerilerinde zaman zaman güçlük çektikleri gözlemlenmektedir.

1.4. Araştırmanın Amacı ve Önemi

1.4.1 Araştırmanın Amacı

Araştırmamızın amaçları şu başlıklar hâlinde açıklanabilir:

a. MEB, KOZA İlköğretim 6, 7. ve 8. sınıf Türkçe ders kitaplarında yer alan metinlerin mecazlı söyleyişlerinin;

1. Dizinini oluşturmak,

2. Kullanım sıklığını tespit etmek,

3. Sözcük (mecaz), sözcük grubu (deyim) ve cümle bazında (mecaz-ı mürsel) mecazlı söyleyişleri sınıflandırmak,

4. Mecazlı söyleyişlerin sözcük (mecaz), sözcük grubu (deyim) ve tümce (mecaz-ı mürsel) bazında olabildiğini görmek ve kavramak
5. Öğrencinin dil dağarcığının gelişip zenginleşmesini sağlamak,
6. Mecazlı söyleyişleri doğru anlayıp doğru şekilde ve yerinde kullanmak,
7. Mecazlı söyleyişlerdeki kısa ve etkili anlatım biçimini kavramak,
8. Bütün bu amaçları 6, 7. ve 8. sınıflar için ayrı ve ortak olarak düzenlemek,
9. Sınıflar arasında mukayese yapmak,
10. Böylelikle sınıflar bazında ve ortak neticelere ulaşmak,

b. Ulaşılan neticeler ışığında;

1. Mevcut Türkçe ders kitapları hakkında yapılacak araştırmalara kaynaklık etmek,
2. Yeni yazılacak Türkçe ders kitapları için bir kaynak olmak,
3. Mecazlı söyleyişlerle ilgili yapılacak araştırmalara kaynaklık etmek,
4. Türkçe öğretiminde ders kitaplarının yeri hakkında fikir vermek.

1.4.2. Araştırmanın Önemi

Dil, insanoğlunun duyularını, görüşlerini, bilgi ve izlenimlerini ifade etmekte kullanılan en önemli ve etkili araçtır. Aynı zamanda kültür aktarımı ve milletin devamlılığı için en önemli olgudur. Bu bağlamda dilin tüm imkânlarının ve sınırlarının geliştirilmesi gerekliliği kaçınılmazdır.

Türk dili, hem sözcük hem anlam sayısı bakımından çok zengin bir dildir. Türkçeden Türkçeye bir sözlüğe bakıldığında, bir sözcüğün birden çok anlamı olduğu görülür. Sözcüğün görsel veya işitsel algısıyla akılda oluşan ilk anlamı, sözcüğün konuluş anlamı, yani “gerçek (temel)” anlamıdır. Bu anlamın dışına çıkıp yeni ve soyut bir boyut kazanan anlamı ise “mecaz”; sözcük grubu içindeki mecaz

ise “deyim”i karşılar. Mecaz-ı mürsel ise bir sözcüğün benzetme amacı gütmeyen, tümce içerisinde kendi anlamının dışında kullanılmasıdır. Tüm bu konular, 6. Sınıf Türkçe öğretiminde “Sözcükte Anlam” konusu içinde anlatılmaktadır.

Türkçe eğitim ve öğretiminde tüm dil bilgisi konularının öğretimi için en önemli araç ders kitaplarıdır. Bu kitaplarda yer alan metinler aracılığıyla öğrenciye dil bilinci ve sevgisi kazandırmak amaçlanmıştır. Dolayısıyla seçilen metinlerin ve metinlerdeki ifadelerin doğru ve yerinde kullanılması çok önemli ve gereklidir.

Mecazlı söyleyişler, öğrencinin somut işlemlerden soyut işlemler dönemine geçişinde en önemli ve etkili araçlardan biridir. Çünkü öğrenci kullandığı sözcüğün, onu kullandığında zihninde oluşan ilk anlamından daha farklı anlamlara da gelebildiğini keşfeder ve böylece zihinsel süreçlerini çalıştırmış, soyut düşünmeyi öğrenmiş olur. Bu durum, bizi bu çalışmayı yapmaya yönlendirmiştir.

Bu çalışma; sözcükte anlamı kavramanın, yorumlamanın, çözümlemenin, soyut düşünmenin önemini ve Türkçe ders kitaplarında yer alan mecazlı söylemlerin kullanım sıklığını göstermek açısından kılavuz değeri taşıyacak niteliktedir.

1.5. Problem Cümlesi

İlköğretim 6, 7. ve 8. Sınıf Türkçe ders kitaplarında (MEB ve KOZA örneğinde) yer alan metinlerdeki mecazlı söyleyişlerin kullanım sıklığı nedir?

1.6. Alt Problemler

Belagat nedir?

Mecaz nedir?

Mecaza dayalı söz sanatları nelerdir?

Mecazın söz sanatları arasındaki yeri nedir?

İlköğretim 6, 7. ve 8. Sınıf Türkçe ders kitaplarında (MEB ve KOZA örneğinde) yer alan metinlerdeki mecazların kullanım sıklığı nedir?

İlköğretim 6, 7. ve 8. Sınıf Türkçe ders kitaplarında (MEB ve KOZA örneğinde) yer alan metinlerdeki deyimlerin kullanım sıklığı nedir?

İlköğretim 6, 7. ve 8. Sınıf Türkçe ders kitaplarında (MEB ve KOZA örneğinde) yer alan metinlerdeki mecaz-ı mürsellerin kullanım sıklığı nedir?

1.7. Sayıtlar

6, 7, 8. Türkçe Ders Kitaplarından seçtiğimiz MEB ve KOZA yayınlarında yer alan metinlerde mecazlı söyleyiş örnekleri incelendi.

1.8. Sınırlılıklar

Bu araştırma,

Milli Eğitim Bakanlığının yayımladığı sırasıyla 2006, 2007 ve 2005 basımlı ve KOZA yayınevinin yayımladığı sırasıyla 2008, 2010, 2010 basımlı 6, 7 ve 8. sınıflara ait “İlköğretim Türkçe Ders Kitabı” ile bu kitaplarda kullanılan konu metinleri ve kullanılan mecazlı söyleyiş sınıflama yöntemleriyle sınırlıdır.

BÖLÜM II

İLGİLİ YAYIN VE ARAŞTIRMALAR

2.1. İlgili Yayın ve Araştırmalar

Çalışmamızın asıl amacı Türkçe eğitimindeki en önemli araç olan ders kitaplarında mecazlı söyleyişlerin yeri ve kullanım biçimini belirtmektir. Bu nedenle temel kaynağımız da Türkçe ders kitapları olmuştur. Bu alanda çok fazla yayınevi olduğundan araştırmamıza sınırlama getirilmiş ve iki farklı yayınevi fişleme çalışmamız için incelenmiştir.

Araştırmamızın temelini oluşturan Türkçe ders kitapları şunlardır:

1. Erol A, Altan A., Arhan S., Başar S., Gülbahar B., Kansu S., Kazancıoğlu Z., Özaykut S., Öztürker G., Serin A., Yılmaz D., Yurt M., Yüksel Y. (2006). *6. sınıf Türkçe ders kitabı*. İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.
2. Altan A., Arhan S., Başar S., Özaykut S., Öztürker G., Yılmaz D., Yüksel Y. (2005). *7. sınıf Türkçe ders kitabı*. İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.
3. Altan A., Arhan S., Başar S., Öztürker G., Yılmaz D. (2005). *8. sınıf Türkçe ders kitabı*. İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.
4. Kapulu, A. ve Karaca, A. (2010). *7. sınıf Türkçe ders kitabı*. Ankara: Koza Yayın Dağıtım.
5. Kapulu, A. ve Karaca, A. (2010). *8. sınıf Türkçe ders kitabı*, Ankara: Koza Yayın Dağıtım.
6. Kapulu, A., Dedeoğlu Okuyucu, S., Kaplan, Ş. ve Karaca, A. (2008). *6. sınıf Türkçe ders kitabı*, Ankara: Koza Yayın Dağıtım.

Mecaz sanatının sözcükte anlamdaki yerini anlayabilmek için öncelikle belagat kavramını ele aldık ve bununla ilgili kavramları ele aldık. Bu bağlamda yararlandığımız kaynaklar şunlardır:

1. Bilgegil, Kaya (1989). *Edebiyat Bilgi ve Teorileri*. İstanbul: Enderun Kitabevi.
2. Genç, İlhan (2011). *Edebiyat Bilimi Kuramlar Akımlar Yöntemler*. İzmir: Eser sahibinin kendi yayını.
3. Milli Eğitim Basımevi (1961). *İslâm Ansiklopedisi*. (Cilt 2) İstanbul: Milli Eğitim Basımevi
4. Saraç, M. A. Yekta (2004). *Klasik Edebiyat Bilgisi Belagat*. İstanbul: Gökkuşbu Yayinevi.
5. Türkiye Diyanet Vakfı (1992). *İslâm Ansiklopedisi*. (Cilt 5) İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı
6. Uğur, Nizamettin (2007). *Anlambilim Sözcüğün Anlam Açılımı*. (2. Baskı) İstanbul: Doruk Yayıncılık.
7. Uysal, R. Selçuk (2010). *Belagat ve Edebi Sanatlar Lügati*. İstanbul: Doğu Kitabevi.
8. Yetiş, Kazım (2007). *Belagattan Retoriğe*. İstanbul: Kitabevi Yayınları.

Mecazın bir söz sanatı olması dolayısıyla mecaza dayalı söz sanatlarından araştırmamız çerçevesinde yer alanlar (mecaz, mecaz-ı mürsel, kinaye) incelenmiştir ve bu açıdan mecazın söz sanatları arasındaki yeri belirtilmiştir. Bu aşamada incelenen temel kaynaklar şöyle sıralanabilir:

1. Aksan, Prof. Dr. Doğan (1982). *Her Yönüyle Dil Ana Çizgileriyle Dilbilim 3*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

2. Bilgegil, Kaya (1980). *Edebiyat Bilgi Ve Teorileri*. Erzurum: Enderun Kitabevi.
3. Dilçin, Cem (2005) *Örneklerle Türk Şiir Bilgisi 8. Baskı*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
4. Filizok, Rıza (2001) *Anlam Analizine Giriş*. İzmir: Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayını.
5. Genç, İlhan (2011). *Edebiyat Bilimi Kuramlar Akımlar Yöntemler*. İzmir: Eser sahibinin kendi yayını.
6. Kocakaplan, İsa (2007). *Açıklamalı Edebi Sanatlar*. İstanbul: Türk Edebiyat Vakfı.
7. Kudret, Cevdet (1980). *Örneklerle Edebiyat Bilgileri*. (Cilt 1/2. Baskı), İstanbul: İnkılâp ve Aka Yayınevi.
8. Külekçi, Numan (1999). *Edebi Sanatlar*. Ankara: Akçağ Yayınevi.
9. Macit, M. ve Soldan, U. (2004). *Edebiyat Bilgi ve Teorileri El Kitabı*. Ankara: Grafiker Yayınları.
10. Saraç, Yekta (1996). *Muaallim Naci, Edebiyat Terimleri Istılâhât-ı Edebiyye Edebiyat Terimleri*. İstanbul: Risale Yayınları.
11. Saraç, Yekta (2010). *Eski Türk Edebiyatına Giriş*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi.
12. Uğur, Nizamettin (2007). *Anlambilim Sözcüğün Anlam Açılımı*. (2. Baskı) İstanbul: Doruk Yayıncılık.
13. Ünlü, Mahir (1992). *Örneklerle Edebiyat Bilgileri*. İstanbul: Cem Yayınevi.
14. Yüzbaşıoğlu Muammer (1980). *Örneklerle Edebiyat Bilgileri*. İstanbul: Kipaş Yayınevi.

Çalışmamız esnasında yararlandığımız sözlükler şunlardır:

1. Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları (2001). *Türk Dünyası Edebiyat Kavramları ve Terimleri Ansiklopedik Sözlüğü* (Cilt 1). Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları.
2. Develioğlu, Ferit. (1997) *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat*. (14. Baskı) Ankara: Aydın Kitabevi.
3. Filizok, Rıza. *Belagat Sözlüğü*. <http://www.egeedebiyat.org/docs/527.pdf> (27.05.2009)
4. Karaalioğlu, Seyit Kemal (1969). *Ansiklopedik Edebiyat Sözlüğü*. İnkılâp ve Aka Kitabevleri
5. Kürkçüoğlu, K. E. (1973). *Edebiyat Lügati*. İstanbul: Enderun Kitabevi.
6. Milliyet (1991). *Edebiyat Ansiklopedisi*. İstanbul: Milliyet.
7. Pala, İskender (1999). *Ansiklopedik Divan Şiiri Sözlüğü*, İstanbul: Ötüken Yayınları.
8. Pakalın, Mehmet Zeki (2004). *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü*. (II) İstanbul.
9. Sami, Şemseddin (2010). *Kamus-ı Türkî*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
10. Tâhir-Ül Mevlevî (1973). *Edebiyat Lügati*. (Hz. Kemâl Edib Kürkçüoğlu) İstanbul: Enderun Yayınevi.
11. Türk Dil Kurumu. *Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü*. <http://www.tdk.gov.tr/>
12. Türk Dil Kurumu. (1948). *Edebiyat ve Söz Terimleri Sözlüğü*. Ankara: Türk Dil Kurumu.
13. Türk Dil Kurumu. *Güncel Türkçe Sözlük*. <http://www.tdk.gov.tr/>
14. Türk Dil Kurumu. *Yazım Kılavuzu*. <http://www.tdk.gov.tr/>

BÖLÜM III

YÖNTEM

3.1. Araştırma Modeli

Model, “ideal” bir ortamın temsilcisi olup yalnızca “önemli” görülen değişkenleri içine alacak şekilde, gerçek durumun özetlenmiş halidir.

Araştırma modeli, araştırma amacına uygun ve ekonomik olarak verilerin toplanması ve çözümlenebilmesi için gerekli koşulların düzenlenmesidir. Bu araştırma, tarama modelinde betimsel bir araştırmadır.

“Tarama modelleri, geçmişte ve halen var olan bir durumu var olduğu şekliyle betimlemeyi amaçlayan yaklaşımlardır. Araştırmaya konu olan olay, birey ya da nesne, kendi koşulları içinde var olduğu gibi tanımlanmaya çalışılır. Onları herhangi bir şekilde değiştirme, etkileme çabası gösterilmez. Tarama modellerinde amaçların ifade edilişi genellikle, soru cümleleri ile olur. Bunlar: “Ne idi?”, “Ne ile ilgilidir?”, ve “Nelerden oluşmaktadır?” gibi sorulardır. Bir kamuoyu yoklamasında, “halkın siyasal eğilimleri nedir?” den, bir maddenin “hangi bileşenleri vardır”a kadar pek çok soru, tarama modelinde bir araştırma ile cevaplandırılabilir. Burada önemli olan, var olanı değiştirmeye kalkmadan gözleyebilmektir.” (Karasar, 1982: 80)

3.2. Araştırmanın Yöntemi:

TDK’de “araştırma”: “*Bilim ve sanatla ilgili olarak yapılan yöntemli çalışma, araştırı*”; yöntem ise “*Bilimde belli bir sonuca erişmek için bir plana göre izlenen yol, metot*” olarak tanımlanmıştır.

“*Bilimin amacı, evreni anlamaktır. Bu amaca ulaşmak için izlenmesi gerekli görülen yola **Bilimsel Yöntem** denilmiştir.*”(Genç, 2011:6)

Araştırma yöntemleri **nicel** ve **nitel** olmak üzere ikiye ayrılır. Araştırmacı seçtiği konu hakkında araştırma yaparken konusunun içeriğine uygun bir araştırma

yöntemi seçmek durumundadır ve bu seçtiği yöntem doğrultusunda çalışması başlar ve ilerler. Araştırmamızda niteliksel araştırma yöntemi kullanılmıştır.

Nitel araştırma; gözlem, görüşme, doküman analizi gibi nitel veri toplama yöntemlerinin kullanıldığı, algıların ve olayların doğal ortamda gerçekçi ve bütüncül bir biçimde ortaya konmasına yönelik nitel bir sürecin izlendiği araştırma olarak tanımlanabilir. (Yıldırım, Şimşek, 2011:39)

Araştırmamızda;

-Belagatin ne olduğu,

-Mecazın ne olduğu,

-Mecaz-ı mürselin ne olduğu,

-Deyimin ne olduğu,

-Mecazın söz sanatlarındaki yeri açıklanmıştır. Bu nedenle betimsel model araştırmanın temel modelini oluşturmaktadır.

-Ders kitaplarındaki metinlerde mecazlı söyleyişlerin nasıl yer aldığı açıklanırken de fişleme çalışması yapılmıştır. Bilgi fişi, “Araştırma bilgilerini taramak ve derlemek için kullanılan fiştir. Alınan bilgi ya tırnak içine alınarak aynen alıntı yapılır ya da kısaca konusu kaydedilir” (Genç, 2011:8)

3.3. Evren ve Örneklem

Çalışmanın evrenini, 6, 7 ve 8. sınıf Türkçe ders kitapları oluşturmaktadır.

Çalışmanın örneklemine ise Millî Eğitim Bakanlığı ve Koza yayınlarına ait 6, 7 ve 8. sınıf Türkçe ders kitaplarında yer alan okuma metinleri oluşturmaktadır.

3.4. Veri Toplama Araçları

“Dokümanlarda çok zengin mecazlar bulunur. Bir araştırmacı ilgilendiği konu veya alanlarda elde bulunan veya ulaşılabilecek dokümanlarda kullanılan mecazların hem sayısını hem de niteliği ve içeriğini çalışarak bir araştırma yapabilir.” (Yıldırım, Şimşek, 2011: 214)

Araştırmamızda doküman inceleme yönteminden faydalanılmıştır. Bizim konumuza uygun olarak doküman seçimi, Millî Eğitim Bakanlığı ve Koza yayınlarına ait 6, 7 ve 8. sınıf Türkçe ders kitaplarında yer alan okuma metinleridir. Metinlerde yer alan mecazlı söyleyişler, “mecaz, mecaz-ı mürsel ve deyim” alanlarında fişlenerek tablolara dönüştürülmüş ve elde edilen veriler, “insan, eylem, duyu-duygu, doğa ve eşya” olmak üzere beş kategoriye ayrılmıştır.

Mecaz konusunu içeren kitap, makale, tez, yapılmış çalışmalar taranmış, incelenmiş; sözlüklerden yararlanılmıştır. Bu kaynaklardan elde edilen bilgiler ile doküman analizi sonucunda ulaştığımız bilgiler birleştirilerek değerlendirilmiş ve sonuca bağlanmıştır.

3.5. Veri Çözümleme Teknikleri

Bu çalışmanın veri çözümleme aşamasında betimsel analiz ve içerik analizi kullanılmıştır.

İçerik analizinde temel amaç, toplanan verileri açıklayabilecek kavramlara ve ilişkilere ulaşmaktır. Betimsel analizde özetlenen ve yorumlanan veriler, içerik analizinde daha derin bir yaklaşıma tabi tutulur ve betimsel bir yaklaşımla fark edilmeyen kavram ve temalar bu analiz sonucu keşfedilebilir.(Yıldırım, Şimşek, 2011: 227)

Araştırmamız sırasında belirlemiş olduğumuz yayınevlerinin (Meb ve Koza) 6, 7, 8. Sınıf Türkçe Ders kitaplarındaki okuma metinleri incelenmiş ve buralardaki mecazlı söyleyişler bilgi fişi yoluyla belirlenmiş ve elde edilen sonuçlar, konuyla ilgili kaynaklar taranarak elde edilen bilgiler yoluyla incelenip ayrıştırılmıştır.

BÖLÜM 4

BULGULAR VE YORUMLAR

4.1. Belagat Nedir?

“Beleğa” kökünden türemiş olan belagat, sözlükte “ulaştı, nihayete erdi, idrak etti, kafi geldi, idare etti, son hadde vardı, aksâ-yı muradına yetti” gibi anlamları ifade etmektedir. Belagat; terim olarak sözün en doğru ve güzel söyleniş biçimidir. Belagat ilmi ise belagatin yol ve yönteminden bahseden ilimdir. Belagatlı söze ve söyleyene de belîğ denir. Bir sözün belîğ olabilmesi için sözün anlamının açık, anlaşılır ve yerinde olması gerekmektedir. (Bilgegil, 1980: 21)

Kamus-ı Türki’de belagat kavramı, “Meramın hüsn-i sûretle ve düzgün ve musanna sözlerle ifadesi. Fesahat dahi belagatin şeraitinden olmakla, her kelâm-ı belîğin fasih olması şarttır” şeklinde tanımlanmıştır. (Sami, 2010: 117)

Ansiklopedik Edebiyat Sözlüğünde belagat terimi, “Söz sanatı. Sözün veya yazının açık, düzgün ve sanatlı olmasına; bir isteğin en doğru, en güzel bir biçimde anlatılması” olarak tanımlanır. Belagatte, yazı ya da sözle anlatılmak istenen duygu veya düşünce, çok beğenilecek, gönlü etkileyecek biçimde anlatılır. (Karaalioğlu, 1969: 90)

Belagat terimi, “meleke” ve “ilim” olarak iki anlamda kullanılmıştır. Meleke olarak belagat; söyleyişin, açık ve düzgün olmasıyla birlikte yer ve zamana da uygun olmasıdır. Belagat, kişide doğuştan var olan bir melekedir. Kuran’ı Kerim’de bununla ilgili olarak, “O, insanı yarattı ve ona beyânı öğretti.” (er-Rahmân 55 / 3-4) ayetleri yer almaktadır. Düzgün, yerinde söz söylemenin yöntem ve kurallarını inceleyen bir ilim olarak belagat ise, meanî, beyân ve bedî olmak üzere üç alana ayrılır. Batı dillerinde “meleke” anlamına karşılık olarak “éloquence”, “ilim” anlamında ise “rhétorique” sözcükleri kullanılmaktadır. (İslâm Ansiklopedisi, 1992: 380-381)

Belagatte meâni bölümü; çeşitli söyleyiş ve kullanılış biçimlerini, beyân bölümü anlatılmak istenen duygu ya da düşünceyi açık, güzel ve bir biçimde belirtmeyi amaçlarken, teşbih, istiare ve kinayeden yararlanır. Üçüncü bölüm olan bedî ise söyleyişin; daha önce hiç söylenmemiş bir biçimde, mecazlı ve süslü olma durumunu karşılamaktadır. (İslâm Ansiklopedisi, 1961: 464)

Ahmet Cevdet Paşa'ya göre belagat kavramı: “İlm-i belagat”, sözün meziyetlerini bildiren bir ilimdir. Sözün değişik anlamlarını, duruma uygun şekilde kullanmayı, benzetme ve kinayelerin gerektiği gibi ifade edilmesi ve edebi sanatlar ile süslenmesidir. Belagat, sözün açık ve anlaşılır olmak şartıyla, duruma uygun söz kullanma tekniğinin adıdır yani duruma uygun düşen yönüyle sözün anlamını kapatmadan düzenlenip kullanılmasıdır. (Ahmet Cevdet Paşa; Kovancı: 1989: 5 ve 14'teki alıntı)

Belagatın asıl anlamı, “ulaşmak, bir şeyin son noktasına erişmek, olgunlaşmak” olan belagat, bir düşünce ya da duygunun yerinde ve zamanında manası en açık şekilde ve akıcı bir dille ifade edilmesidir. Belagatta “söyleyen, dinleyen ve söylenen”in uygunluğu çok önemlidir. Buna “muktezâ-yı hâl ve makam” denir. Sözü söyleyen kişi, kastetmek istediği anlamı, birçok şekilde ifade edebilir. Kastedilen anlamı en iyi, uygun karşılayan ifade biçimi ile belagat gerçekleşmiş olur. Belagatın terimlerinde ve kurallarını anlatan bilim dalına “Belagat ilmi” denir. (Saraç, 2010: 10)

Belagatın Batı'daki karşılığı Retorik'tir. Belagatın; meâni, beyan ve bedî' olmak üzere üç alt ilmi vardır. Meâni, belagatta, sözün açık olması ile durumun ve mekanın uygunluğunu sağlamaktır. Kelime ve cümlelerle anlatım arasındaki ilişkileri öğreten alt bilimdir. Beyan; sözü yani kelâmı en açık ve anlaşılır şekilde söyleme ilmidir ve mecazlı anlatım yollarını kapsar ve öğretir. Beyan ilminin konuları arasında hakikat, mecaz, teşbih, kinaye, istiare ve mecaz-ı mürsel yer almaktadır. Bedî' ise sözü süslemek için kullanılan mecaz dışı, gündelik dilden daha canlı ve etkili imajlar yaratan sanatları bildiren söz ilmidir. (Genç, 2011: 415-417)

Belagat bir başka deyişle, ifadenin kusursuz olmasıyla birlikte adamına ve yerine göre söylenmesidir. Dolayısıyla söz, ne kadar yerinde ve düzgün olsa da adamına göre söylenmediği sürece belagat değeri kazanmaz. (Tahir’ül Mevlevî; Saraç, 1973: 25’teki alıntı)

Kuralları belirlenmeden, belli bir düzene oturtulmadan önce de insanlarda bir yetenek olarak mevcut olan belagatın kuralları belirlenmiş bir ilim dalı olarak kabul edilmesi Kur’an-ı Kerîm’i anlama çalışmalarının sonucudur. (Türk Dünyası Edebiyat Kavramları ve Terimleri Ansiklopedik Sözlüğü, 2001: 397)

R. Selçuk Uysal’a göre; “Belagat, -bir dereceye kadar- tabiat anlamına geldiği gibi, düzgün ve yerinde söz söyleyebilmek kabiliyeti anlamına da gelir.” (Uysal, 2010: 43)

Belagat Geleneğinde “Sözcükte Anlam” Kavramları

Belagatin Batı’daki göstergebilime denk gelen “*Delalet Kuramı*”na göre, **dall** (delalet eden, gösteren)- **medlûl** (delalet edilen, gösterilen) ilişkisi üç çeşittir: Aklî delalet (duman’ın ateş’in varlığına delaleti) Tabiî delalet (yüzün kızarması’nın, utanma’ya delaleti) Vaz’ı delalet (toplumsal uzlaşmaya dayanan dilbilimsel adlandırma, sözgelimi “ağaç ses biriminin /ağaç/ kavramına delaleti) (Uğur, 2010: 2)

Osmanlıda bu üç tip göstergeleri inceleyen bilime ***ilm’ül vaz***’ adı verilirdi.

Dilbilimsel adlandırma içinde yer alan sözcük anlamı (söz-anlam ilişkisi), klasik belagatte geleneksel olarak öncelikle üç kavramla ele alınır: ***hakikî anlam***, ***mecaz***, ***kinaye***.

Hakikî (Gerçek) Anlam:

Sözün anlama işaret yollarından birincisi gerçektir. “Gerçek, bir sözün, tahsis edildiği konuya işaretidir.” denilmiştir. Dolayısıyla “hakikî anlam” için, “sözcüğün

hangi anlam için konulmuşsa, eski deyişle, vaz' edilmişse o anlamda, giderek de, dilde sabitlemiş, gerçeklik kazanmış anlamında kullanılması" tanımı yapılmıştır.

4.2. Mecaz (Değişmece) Nedir?

Sözlükte "geçilip gidilen yer demek olan mecaz, beyan tabirlerindendir. Hakikat, Mecaz, Kinaye diye üçe ayrılan sözün anlama işaret yollarından ikincisidir. Kelime ilk manasında kullanılırsa hakikat olur. Bir biçimde asıl manasından başka bir manaya nakledilirse ve kendi manasında kullanılmasına "karîne-i mania" bulunursa mecaz olur. (Kürkçüoğlu, 1973: 96)

Kelime Arapça (yeri tecâvüz) anlamına gelen "câz" fiilinden türetilmiş mekân ismidir. Bir söze gerçek anlamda kendini gösteren tecavüz, bu kelimenin terim olarak kullanılmasına yol açmıştır.

Mecaz kullanımı, edebi metinlerde iki şekilde karşımıza çıkar: a) Kelimenin gerçek anlamının kavranmasına engel bir unsur bulunur. b) Kelimenin gerçek anlamının kavranmasını engelleyecek bir unsura rastlanmaz. Örneğin; "*Hüseyin'in otomobil'i uçuyor*" cümlesinde "*otomobil*" kelimesi "*uçuyor*" sözünün, "*Hatice annesinin yüzüne pençe attı*" cümlesinde "*Hatice*" kelimesi, "*pençe attı*" sözlerinin gerçek anlamda algılanmasına engeldir. İşte sözün gerçek anlamda algılanmasına engel olan bu unsur, "*kârîne-i mâni*" adını alır.

"*Eli uzun*" sözünün "*hırsız*", "*kulağı delik*" sözünün "*bütün haberleri işitir*", "*alın açık*" sözünün "*utanç verici hallerden uzak*" anlamlarına gelmesi, gerçek anlamın düşünülmesine bir engel olmaksızın ortaya çıkmıştır. (Bilgegil, 1980: 129-130)

Değişik kaynaklarda yer alan mecaz tanımlarına bakacak olursak;

TDK Güncel Türkçe Sözlükte:

"1. isim, edebiyat Bir ilgi veya benzetme sonucu gerçek anlamından başka anlamda kullanılan söz. 2. Bir kelimeyi veya kavramı kabul edilenin dışında başka anlamlara gelecek biçimde kullanma, metafor"

Kamus-ı Türkî’de:

“Ma’nâyı hakikisiyle kullanılmayıp münasebet ve müşabeheti olan diğer bir manaya isti’âreten kullanılan söz, hakikat mukabili.” (Sami, 2010: 759)

Ansiklopedik Divan Şiiri Sözlüğünde:

“Geçilip gidilen yer, bir yeri tecavüz. Edebiyatta bir kelimeyi gerçek anlamının dışında kullanma sanatı” (Pala, 2000: 264)

Ansiklopedik Edebiyat Sözlüğünde:

“Ad değişimi. Gerçek anlamından başka bir anlam ifade edecek şekilde bir kelimenin kullanılması.” Bir söz ya da sözcük asıl anlamında kullanılmazsa mecaz yapılmış olur. (Karaalioğlu, 1969: 438)

Edebiyat Ansiklopedisinde:

“Bir sözün kendi anlamından başka anlamda kullanılmasına denir. Mecaz söze güzellik, kuvvet, canlılık, zarafet, genişlik ve derinli vermek için yapılır.” (Edebiyat Ansiklopedisi, 1991: 198)

Edebiyat Bilimi adlı eserde:

Mecaz (değişmece/trope/figure), lafzın gerçek manaya delaletine engel bir unsurun olması şartıyla kendi dışındaki bir manaya delalet (işaret/gönderge) etmesine denir. “Onun kafası çalışmaz” cümlesinde “kafa” sözcüğü gerçek anlamı dışında ve “zihin” anlamında kullanılmıştır. Bu nedenle sözcüğün veya ibarenin, bağlamına göre gerçek anlamı dışında kullanıldığının akli olarak bilinmesi gerekir. Aksi takdirde sözcüğün mecaz anlamı kavranamaz. (Genç, 2011: 109)

Eski Türk Yazını kitabında:

Mecaz, sözcüklerin anlamlarıyla ilgili bir uygulamadır: **gerçek anlam**, sözün asıl, sözlükteki anlam(lar)ıyla, kullanılmasıdır; **mecaz anlamsa**, sözün kendi anlamından başka bir anlamda kullanılması demektir. Mecazlar ve söz sanatları, konuyu daha etkili, daha vurgulu ya da güzel anlatabilmek amacıyla sözcüklerin anlamlarıyla, biçimleriyle ve sıralamalarıyla yapılan sözcük oyunlarıdır. (Berk, 2004: 263)

Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğünde:

Bir alaka sebebiyle mevzuu lehinin gayride kullanılan kelime hakkında kullanılır bir tabirdir. Meczaz için “Hakikat, mecaz, kinaye diye üçe ayrılan kelime nevilerinin ikincisidir.” diyen Tahir Olgun, şu açıklamayı yapar: “Bir kelime, kendi manasında kullanılırsa hakikat, alaka yani bir münasebetle asıl manasından başka bir kullanılır ve kendi manasına kullanılmasına bir karine-i mania bulunursa mecaz olur. (Pakalın, 2004: 424)

Mecazlı anlatım, bir sözün veya sözcük kümesinin asıl anlamından başka bir anlamda kullanılmasıdır. Mecazlı anlatım, yazı dilinde olduğu gibi konuşma dilinde de başvurulmuş bir anlatım çeşididir. Birçok deyimler ve argo söz de mecazlı anlatım grubuna girmektedir. Sözcüklere yeni anlamlar yükleyerek dilin anlatma olanağını geliştirmek için mecazlara başvurulmaktadır. (Kudret, 1980: 465-466, 503)

Türkçe; mecazlı söyleyişlerin kullanımı bakımından oldukça zengindir. Mecazlar, şiirde olduğu gibi düz yazıda da karşımıza çıkar. Anlatımı güçlendiren, güzelleştiren mecazlar sayesinde anlatılanların daha iyi kavranması sağlanır. Atasözlerimiz, deyimlerimiz; günlük hayatta farkında olmadan kullandığımız mecazlı ifadelerdir. (Türk Dünyası Edebiyat Kavramları ve Terimleri Ansiklopedik Sözlüğü, 2001: 311)

Yine Saraç’ın AÖF için yazdığı *Eski Türk Edebiyatına Giriş* kitabında: “Mecaz, bir kelimenin gerçek anlamı dışında başka bir anlamda kullanılmasıdır. Mecazda kelimenin temel anlamı ile karşıladığı yeni anlam arasındaki ilişki gerçek dışıdır.” (Saraç, 2010: 163)

“Mecaz bir kavram veya bir terimin belirli bir benzerliği ifade etmek amacıyla farklı bir içeriğe uygulandığı bir dil formudur” (Sackmann, 1989: 465; Yıldırım, Şimşek, 2011: 207’deki alıntı).

Bir dil formu olarak aynı kavram veya terimin farklı ortamlar arasında bir geçiş olarak kullanılması anlamında mecazlar kavramları dönüştürür. Ancak mecazlar bundan daha fazla işleve sahiptir. Mecazlar insanın doğayı ve çevresini anlamasının, anlamsız gibi görünen nesnel gerçeklikten belirli yorumlar yoluyla anlamlar çıkarmasının, yaşantı ve

deneyime anlam kazandırmanın amaçları olarak “bilmeye” de olanak sağlar. Örneğin, bilim insanları dünyayı anlamada kullandıkları kuramsal çerçeveleri ve analitik araçları geliştirirken mecazları yaygınlıkla kullanırlar. (Morgan 1980; Yıldırım, Şimşek, 2011: 207-208’deki alıntı).

Altun’a göre (2003) “metaphor yani istare (mecaz) ifadeyi daha canlı, daha güzel ve heyecanlı hale getirir. Bu özelliğinden dolayı çok kullanılan edebi sanatlardan biridir.” (Altun, 2003; Yıldırım, Şimşek, 2011: 208’deki alıntı)

Banguoğlu’nun “Adlar asıl ve yan anlamlarının dışında ilişki ve benzerlik yoluyla başka bir kavramı karşılamak üzere de eğreti olarak kullanılırlar. Bu kullanışa mecaz (figure de mot) deriz. Yuva= ev, ekmek= geçim, koltuk= makam” şeklindeki açıklamalarından çok anlamlı kelimelerin mecazlaşp yeni anlamlar kazandıkları görülmektedir. (Banguoğlu, 1974: 320; Gürbüz, 2008: 201’deki alıntı)

Gencan’a göre mecaz (Değişmece anlam): Sözcüğün kendi sözlük anlamından büsbütün kayarak başka bir sözcüğün yerinde kullanılmasıdır.” olarak, çok anlamlılığı ise “Bir sözcüğün birden çok anlamda kullanılması...” diye tanımlar. Bu iki tanımdan çok anlam kazanmış kelimelerin de mecaz olduğunu görüyoruz; çünkü bu kelimeler sözlük anlamlarını yitirip yeni anlamlar kazanınca çok anlamlı olurlar. (Gencan, 2001: 544, 555; Gürbüz, 2008: 200’deki alıntı)

Rıza Filizok’a göre mecaz; “Sözün asıl anlamının dışında bir anlama gelecek şekilde kullanılmasıdır. Bir sözün, "**vaz’i**" **olmayarak**, bir alâkadan dolayı kendi anlamı dışında kullanılmasıdır. Bu durumda, sözün kendi anlamına alınmasını engelleyecek bir ipicu (**karine**) bulunur.” (Filizok, 2009)

Saraç’a göre mecaz; bir sözün bir ilgi, ilişki dolayısıyla bilinen ilk yani gerçek anlamının dışında kullanılmasıdır. Sözün gerçek anlamının dışında anlaşılmasına bir karine engel olur. Mecaz; aklî ve lügavî olarak ikiye ayrılır. (Saraç, 1996:115-116)

Bir duyuya ait bir kavram, başka bir duyuya için kullanıldığında o kelime asıl anlamını kaybederek mecazlaşır. Aynı şekilde tabiata ait bir kavram da insanla ilgili olarak kullanılırsa yine kelime asıl anlamını kaybeder ve mecazlaşır. Oluşturulduğunda belli bir kavramı gösteren bir kelime, başka bir kavramı göstermek

için kullanıldığında da mecaz meydana gelir. Bu, değişmez bir anlam bilim kanunudur. Dolayısıyla mecaz, kullanımlar neticesinde ortaya çıkmıştır. (Gürbüz, 2008: 201)

Mecaz, başlı başına bir edebi sanat olmaktan çok değişik adlarla anılan bazı sanatların ortaya çıkmasına yardımcı olur. Teşbih, istiâre, mecaz-ı mürsel, kinaye, teşhis gibi sanatlar, bir kısmı kelime, bir kısmı ise fikir mecazları üzerine kurulmuş sanatlardır.

Bilgegil'e göre mecaz; arada bir "kârîne-i mâni'a" bulunmak şartı ile bir sözün gerçek anlamı dışında kullanılması olup dört çeşit mecaz vardır:

1. Lugavî Mecaz: Lûgavî sözlükte, "1. Lûgate mensup, sözlükle ilgili. 2. Mecazî olmayıp hakiki bir anlama delâlet eden kelimeye ait olan." anlamlarına gelmektedir. (Devellioğlu, 1986: 662)

Lugavî mecaz, kelimenin sözlükte verilen gerçek anlamının karşılığıdır. Kelimenin, konuluş anlamında kullanılması nasıl gerçeği ifade ederse; engelleyici bir unsurdan dolayı bu anlamın dışına çıkması da, "lugavî mecaz"dır. "*Toprak*" kelimesi kendi anlamında kullanıldıysa lugavî gerçek, "*mezar*" anlamında kullanıldıysa lugavî mecazdır. Aynı şekilde, "*göl*" sözü, "*çiçek*" anlamındaysa lugavî gerçek, "*yanağa*" işaret ederse lugavî mecaz olur.

2. Örfî Mecaz: "Örf" sözcüğünün konumuzu ilgilendiren anlamı "âdet, hüküm; gelenek"tir. Örfî mecaz iki çeşittir:

a. Örfî-i (geleneksel) Âmm Olan Mecaz:

"*Tütün*" kelimesi, sözlükte yanan bir şeyden çıkan duman anlamına gelirken, sonradan insanlar tarafından sigara yapılmak veya pipoya doldurulmak suretiyle içilen nikotinli bitkinin yaprağı anlamında da kullanılmıştır. Bu anlamda örf-i âmm olan bir gerçek vardır. Fakat derin bir hasreti ifade etmek için "*gözümde tütüyor*" dersek "örf-i âmm mecaz" yapmış oluruz.

b. Örfi-i Hâss Olan Mecaz:

Hesap kelimesi, ölçü ile ilgili bir anlam ismi olarak kullanılmaktadır. Daha sonra kelimenin anlamı; belirli bir zümreye bağlı olan insanlar tarafından bir ilme tahsis edilmiştir. Sözün bu anlamı “örf-i hâss” olan bir gerçektir. Sözü ilk anlamıyla alıp ondan; muhasebe, muhâsebât gibi anlamlar kastedilerek örfi’i hâs olan bir mecaz yapılmış olur.

3. Şer’î Mecaz:

Salât kelimesi dînî literatürde günlük bir ibadet karşılığı olan “*namaz*”a karşılık kullanılır. Zaman içerisinde kelime, “*du’a*” anlamını da karşılayarak “şer’î mecaz” olmuştur.

4. Akli Mecaz:

Mecaz sözü ile genellikle lugavî mecaz kastedilir. Bu itibarla akli mecaz onun tam karşılığıdır.

Sözün gerçek anlamında kavranmasına engel olan (*Mâni’ karîneyi taşıyan*) ifadede, bir fiili, sözü söyleyene göre, karşılaması gereken benzeme ilgisinden başka bir benzerliğe dayandırmaktır. Akli mecazı meydana getiren ilgi, zaman mekan ve sebebin eylemi üstlenen kişiyle olan ortaklığıdır. İkisi arasındaki ilinti, haber veya ikaz yoluyla olur.

a. Zamana Dayandırma (İsnat):

“*Ağustos, buğdayı sararttı*” cümlesi, akli mecaz yoluyla kurulmuş bir anlatımdır. Tevekkül içersinde olan insanlara göre buğdayı sarartan Allah’tır. Fakat burada asıl sebep gizlenerek; benzetme ilgisi, ağustos ayı üzerinden kullanılmıştır.

“*Ramazan, beni bayılttı*” Bu cümlede de “*bayılma*” ifadesi zaman ile ilintilendirilmiştir. Gerçekte bayılta, ramazan ayında hissedilen açlık ve susuzluktur.

b. Mekâna Dayandırma (İsnat):

“*Nehirler aktı, Tarla biçildi, Mangal yandı*” cümlelerinde akli mecaz kullanımı vardır. Bu kullanımlardan sırasıyla; akanın nehirler değil içlerindeki su;

biçilenin tarla değil, içindeki bitki; yananın mangal değil, içindeki odun veya kömür olduğu anlaşılır.

c. Sebebe Dayandırma (İsnat):

“Bu çeşmeyi Sultan Ahmet yaptı” cümlesinde ise karşımıza başka bir aklı mecaz çıkar. Söylem biçiminde çeşmeyi yapanın Sultan Ahmet olduğu görünse de; çeşmenin inşaatını yapan herhangi bir ustadır; Sultan Ahmet, çeşmenin yapılmasına sebep olmuştur.

Ölüm ötesi hayata ilişkin olarak kullanılan “O gün hesap ayağa kalkacak” cümlesi ile insanların tekrar dirilerek dünyada yaptıklarının hesabı için sorgulanacakları kastedilmektedir.

İlköğretim düzeyinde, örgün öğretim dışında kalan özel eğitim-öğretim kurumlarında mecaz konusu, SBS’ye hazırlık konu anlatımlı kitaplarda, “Sözcükte Anlam” konusu içinde ele alınmaktadır. Bu konu, gerçek, mecaz, yan, terim ve deyim anlamlarını kapsamaktadır. Buna göre mecaz anlam: “Sözcüğün kendi sözlük anlamından (gerçek anlam) büsbütün uzaklaşarak başka bir sözcüğün yerine kullanılması” olarak tanımlanmaktadır. Sözcüğün mecaz anlamı ancak başka sözcüklerle kullanıldığında ortaya çıkar. (SBS’ye Hazırlık, 2011: 8)

“bağlamak” sözcüğü tek başına “herhangi bir şeyi bağ veya başka bir araçla tutturmak” anlamını taşıyordu. “Bir sözle ona bağlandım.” cümlesinde “Etkilendim, ayrılamaz hale geldim.” anlamı kazanmıştır; yani gerçek anlamından uzaklaşmıştır.

Batı dillerinde genel olarak mecaz, retorikte (belagatın Batı’daki karşılığı) metafor olarak adlandırılmaktadır. Metafor, “bir ismin veya deyim aslında doğrudan doğruya ait olmadığı bir şey için kullanılması, mecaz” olarak tanımlanır. Middleton Murry’a (Metaphor, Countries of the Mind, 1931:1-16) göre metafor, imaj kelimesi kapsamına alınmalıdır. Ona göre imaj yalnızca görme duyusu ile ilgili değil; kulakla ve psikolojik de olabilir. I. A. Richards’a (Principles of Literary Criticism, 1924) göre, bir edebi eserin asıl anlamı onun içindeki metaforlarda gizlidir. Metaforlar aracılığı ile ve şiirle anlatılan bir hikayede hayal alemi içinde meydana

gelen bir düşünce vardır. Metaforda dört ana unsur vardır: Benzerlik, iki ayrı açıdan bakış, beş duyu organıyla algılanmadığı halde zihindeki algılanışıyla yaratılan hayaller ve canlı olmayan şeylerin canlı gibi gösterilmesidir. (Wellek ve Warren, 1983: 248, 251, 258, 266)

Mecazlar günlük hayatın her alanında kullanılmaktadır. Bilimden siyasete, edebiyattan ekonomiye en karışık düşünceler, anlamlar, açıklamalar, ilişkilendirmeler mecazlar yoluyla anlaşılabilir hale gelir, farklı entelektüel ve bilişsel düzeydeki insanlar birbirlerini daha iyi anlar hale gelirler.

İncelediğimiz Türkçe ders kitaplarından devşirdiğimiz değişik mecaz kullanımına ilişkin birkaç örnek verilecek olursa:

A. MEB Yayınevi;

6. Sınıf Türkçe Ders Kitabında:

"Nasrettin Hoca'nın güldürüp düşündürmesinin ayrı bir tadı vardır", "Kibritçi Kız, simsıcak bir masaldır", "tatlı kızım"

7. Sınıf Türkçe Ders Kitabında:

"(mankenler) dilleri olmadığı için soğukturlar", "acı dil", "sanatın gönülleri tok çocukları"

8. Sınıf Türkçe Ders Kitabında:

"baba derin derin düşünmeye başlar", "(Türk şiirinin) incelikleri" "duru ve kolay anlaşılan Türkçesinin güçlü örnekleri"

B. KOZA yayınevi;

6. Sınıf Türkçe Ders Kitabında:

"gönülleri isli", "katı, nasırlaşmış yüreği yumuşamış, şişmişti", "pırıl pırıl bir heyecan"

7. Sınıf Türkçe Ders Kitabında:

“sevgiyle yanar yüreğim”, “karanlık günlerde”, “içli, yanık türküler dökülüp duruyor”

8. Sınıf Türkçe Ders Kitabında:

“matematik dersinin renkli dünyası”, “canlı tavırlarıyla”, “ince adamsın Selim!”

❖ Mecaz örnekleri bütün olarak “TABLOLAR” bölümünde sunulmuştur.

4.3. Mecaza Dayalı Söz Sanatları

Mecaz sanatı, söze güzellik, canlılık ve daha çok etkili bir güç vermek için yapılır. Türkçe mecazlar bakımından çok zengin bir dildir. Bu bakımdan, mecaz sanatları Türk edebiyatında çok kullanılmıştır.

Cem Dilçin mecaz sanatlarını; teşbih, istiare, mecaz-ı mürsel, kinâye, ta’riz ve teşhis ve intak olmak üzere 6’ya ayırmıştır. Teşbih, Mecaz-ı Mürsel, İstiâre, Kinaye, Teşhis ve İntâk, Tarîz. (Dilçin, 2005: 405)

Bu bölümde konu kapsamında kalmak, araştırma çerçevesinden çıkmamak amacıyla mecaz-ı mürsel ve kinaye sanatları ele alınmıştır.

4.3.1. Mecaz-ı Mürsel (Ad Aktarması)

Bir kelimeyi gerçek anlamının dışında, benzetme amacı gütmekten birtakım ilgilere dayandırılarak başka bir anlamda kullanmaktır. Günlük konuşmada, doğal olarak yaptığımız bu türlü mecaza, özellikle deyimlerde bol bol rastlanır. Bir mecazda –teşbih ve istiâredeki gibi- benzetmeler yoksa ve benzetme kastı güdülmemişse, böyle mecazlara, **mecaz-ı mürsel** denir. (Yaman, 2012: 13)

Değişik kaynaklarda yer alan mecaz-ı mürsel tanımlarına bakıldığında:

TDK Güncel Türkçe Sözlükte:

“Benzetme ilgisi bulunmaksızın, neden sonuç gibi türlü ilişkilerle bir sözcüğün başka bir sözcük yerinde kullanılması sanatı, ad aktarması”

Ansiklopedik Divan Şiiri Sözlüğünde:

“Ad değişimi, mürsel mecaz. Edebiyatta bir sözü benzetme amacı gütmeyen, gerçek anlamının dışında bir anlamda kullanma sanatıdır. Kelimeleri arasında benzerlik ilgisi bulunmayan bir çeşit mecazdır.”

Ansiklopedik Edebiyat Sözlüğünde:

“Kullanılan kelimenin gerçek anlam ile mecazî anlamı arasında benzerlik ilişkisinden başka bir ilgi bulunması.” (Karaalioğlu, 1969: 438)

Edebiyat Ansiklopedisinde:

“Bir sözü benzetme gayesi gütmeyen kendi anlamının dışında kullanmaya denir. Mecaz-ı mürselde genellik-özellik, parça-bütün, hâl-mahâl, sebep-sonuç gibi ilgiler vardır.” (Edebiyat Ansiklopedisi, 1991: 198)

Eski Türk Yazını kitabında:

“Benzetmesiz Mecaz (esk. Mecaz-ı mürsel), sözü benzetme amacı gütmeyen bir başka anlamda kullanmaktır. Örneğin “Yaşar Kemal’de doğa betimlemeleri şiirsel niteliktedir” cümlesinde anlatılmak istenen “Yaşar Kemal’in romanlarıdır.”

Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğünde:

Nakildeki münasebete alaka denilir. Teşbih dışında alakası olan mecazlar, mecaz-ı mürseldir. Mecaz-ı mürselin alakaları teşbihten başka olup hulûl, sebebiyet, cüz’iyyet-külliyet, ıtlak ve takyit, kevniyyet, evveliyyet en meşhurlarıdır. (Pakalın, 2004: 424-425)

Prof. Dr. Doğan Aksan: “Bir kavramın, kendisi kullanılmadan, ilgili, bağıntılı olduğu bir başka kavramla, bir başka göstergeyle dile getirilmesi.” Deyim aktarması bir benzerliğe, ad aktarması ise bir ilgiye, ilişkiye dayanılarak yapılan aktarmalardır. Tiyatro yerine sahne, sinema için beyaz perde, gençler için körpe zihinler denmesi gibi. (Aksan, 1982: 190)

Prof. Dr. İlhan GENÇ’e göre mecazı mürsel: Düz Değişmece/ Ad Aktarması/ Metonymia olarak da anılan Mecaz-I Mürsel çok önemli bir ifade aracıdır. Teşbih ve istiarededeki benzetişler olmaksızın, kendi

manasından başka anlamlarda kullanılan söze mürsel mecaz veya mecaz-ı mürsel denir. Lafza ait gerçek manasının düşünölmeye bir engel bulunmak şartıyla, benzerlik dışında tam bir “ilgi” yüzünden, kendi manası dışında kullanılmasıdır. Bu ilgi vasıtasıyla lafza ait gerçek manadan önce mecaz manası akla gelir. Mecaz-ı mürseli meydana getiren ilgiler Arapçada otuza yaklaşmakta, Fransızcada on beş, Türkçede on civarındadır. (Genç, 2011: 109)

Rıza Filizok’a göre mecaz-ı mürsel: Bir sözün, “vaz’i” olmayarak, benzerlikten başka bir alâkadan dolayı kendi anlamı dışında kullanılmasıdır. Bu durumda, sözün kendi anlamına alınmasını engelleyecek bir ipicu (karine) bulunmalıdır. Benzerlik ilişkisinin dışında olan alâkalar şunlardır: âliyyet, mazhariyyet, hulûl, sebebiyyet, cüz’iyyet, umûm, ıtlak, kevnîyyet, evveliyyet.

Diğer dillerde göröldüğü gibi Türkçede de rastlanan “Namık Kemal’i okumak” gibi anlatım kalıplarında düşünce; ad aktarmasıyla karşılanmakta, bir sanatçının yapıtları yerine, onun adının anıldığı görölmektedir.

Mecaz-ı mürselde şu iki niteliğin bulunması gerekir:

1. Sözün ya da sözcüğün gerçek anlamı dışında kullanılması
2. Engelleyici ipucu bulunması

Örneğin, “göze girmek” deyiminde mecaz-ı mürsel vardır. Çünkü “göz” sözcüğü bu deyimde gerçek anlamı dışında kullanılmıştır. Ayrıca bir insanın, gözün içine girebilmesi mümkün değildir. Buna göre “göze girmek” deyiminin anlamı “başkalarının beğenisini ve sevgisini kazanmak”tır. (Külekçi, 1999: 20)

Teşne cânım kan yutar la’line karşı eylemez

Gamzen okundan hazer benzer susadı kanına

(Senin yakut renkli dudağına susamış canım kan yutar da bakış okundan sakınmaz, herhalde kanına susadı.) Şeyhî, bu beyitte “kan yutmak” ve “kanına susamak” deyimleriyle mecaz-ı mürsel sanatı yapmıştır. (Macit ve Uğur, 2004: 59)

Mecaz-ı mürsel, lügâvî mecaz olarak kabul edilir. Mecaz-i Mürsel ilgileri pek çoktur: Cevdet Paşa Türkçe için şunları belirtiyor: Âliyyet, mazhariyyet, hulûl, sebebiyyet, cüz’iyyet, umûm, ıtlâk, kevnîyyet, evveliyyet.

- *Âliyyet (Alet ilgisi)*: Gerçek anlamın mecaz anlama alet olmasıdır. Kelimeleri söylemeye alet olması dolayısıyla lügate “*dil*” denilmesi gibi.

- *Mazhariyet*: Gerçek anlamın macazi anlama mahal-i zuhur olmasıdır. Kuvvet ve kudretin elden çıkması dolayısıyla “*El elden üstündür.*” meselinde olduğu üzere kudrete “*el*” denilmesi gibi.

- *Hulûl (Durum – Yer)*: Gerçek ve mecaz anlamlarından birinin ötekine mahal olmasıdır. “*Derse gidildi.*” denildiğinde ders yeri olan dershanenin kastedilmesi gibi.

- *Sebebiyet*: Hakiki ve mecazî anlamlardan birinin diğerine sebep olmasıdır. Örneğin; “*Bir yazar kelimeyle geçinir.*” Cümlesinde “*kelime*” sözcüğüne sebep olan yazı ücretinin kastedilmesi, kar yağdığı zaman “*bereket yağıyor.*” cümlesinde sonuç olan bereketin söylenip sebep olan karın kastedilmesi gibi.

- *Cüz’iyyet (Parça – Bütün)*:

a. Parçayı söyleyerek bütün kastedilir:

Yakınlarından birini kaybedene “*Başın sağ olsun*” deriz. Aslında sadece başı eğil, bütün vücudu kastederiz.

Aynı şekilde, Mehmet Akif’in,

“*Dalgalan sen de şafaklar gibi ey şanlı hilal*” dizesinde “*hilâl*” ile kastedilen bayraktır. Yani kelime gerçek manasını kaybetmiş ve bayrak nesnesini karşılar duruma gelmiştir. (Kocakaplan, 1992: 97)

b. Bütün söylenerek parça kastedilir:

“*Bu sınıf çalışmıyor*” derken çalışmayan sınıf değil, öğrencilerdir. Çalışmayan da bütün öğrenciler değil, bir kısım öğrencidir.

- *Umûm (Genel – Özel)*: Gerçek ve mecaz anlamlarından biri diğerinden daha umumi olmaktadır. Umuma karşılık gelen “*hayvan*” kelimesiyle hususu gösteren örneğin “*at*” kastedilmesi gibi.

- *İtlâk*: Gerçek ve mecaz anlamlarından birinin mutlak, öbürünün mukayyet (bir şarta bağlı) olmasıdır.

Ziya Paşa'nın:

“İnsan ona derler ki ede kalb-i rakîki

Âlâm-ı ben-i nev'i ile kesb-i melâlet”

beyitinde insan kelimesi mutlak söylendiği halde kâmil bir insan demek olmak üzere belirli bir anlam kastedilmiştir.

- *Kevniyyet (Öncelik)*: Bir şeye eski halinin ismini vermektir. Bir annenin saçlı sakallı oğluna “*bizim çocuk*” demesi gibi.

- *Evveliyyet (Sonralık)*: Bir şeyi sonra alacağı isimle söylemektir. “*Kömürü yak!*” yerinde “*Ateşi yak!*” denilmesi gibi.

- *Çıkarma (Hazfiyyat)*: Hazf; aradan çıkarma, çıkarılma, yok etmek demektir. Bu tür ilgiyle kurulan mecaz-ı mürsellerde asıl maksat olan kelime söylenmez. Sözden çıkarılmıştır. “*Sınıfı sustur.*” derken sınıftaki öğrencilerin kastedilmiştir.

Bir sözcük benzetme amacıyla kullanılmamışsa mecazı mürsel; kullanılmışsa teşbih olur.

Kelimenin asıl anlamları dışında bir anlamı kastetmesini sağlayan mecaz-ı mürsel dilin ifade gücünü kullanmada etkili bir yoldur ve düşünceye hitap ettiği için daha çok zihni faaliyetleri harekete geçirir, bilinci uyandırır. Okur, mecaz-ı mürsel yoluyla yapılan imgelerin ardındaki söylenmeyeni muhakeme etmeye çalışır. Aslında benzetme ilişkisi yoktur ve sadece “*maksat*” söz konusudur. Edebiyat sanatında imge yaratmak için şairler, mürsel mecazdan çok yararlanmışlardır.

Recâizâde'ye göre mecaz-ı mürsel; diğer mecaz çeşitlerine göre keyfi ve bir hayale bağlı olarak kullanılamaz. Çünkü mecaz-ı mürsel genel tarafından kabul gören ifade biçimleridir ve bu hususu göz önünde bulundurmak gerekmektedir. (Yetiş, 1996: 259)

İncelenen Türkçe ders kitaplarından birkaç mecaz-ı mürsel örneği verilecek olursa:

A. MEB yayınevi;

6. Sınıf Türkçe Ders Kitabında:

*"bütün dünya anladı da bunu", "19 Mayıs 1919'da Samsun'a çıktığında",
"Akşehir hızla ölüyor"*

7. Sınıf Türkçe Ders Kitabında:

*"kalkındı ülkemiz", "yurdun zekâsı, duyarlılığı", "cirit oyunları, Anadolu'nun
kükrek sesi"*

8. Sınıf Türkçe Ders Kitabında:

*"Evlere giriş avlu ve bahçeden sağlanır", "Batı ile yarışma", "bir küçük ocak
yanıyor"*

B. KOZA Yayınevi

6. Sınıf Türkçe Ders Kitabında:

*"anası doktora giderken tünele bindiklerini", "okul idaresi ile görüştük",
"Graham Bel'i aramıyorum"*

7. Sınıf Türkçe Ders Kitabında:

*"baharı serpmek ister", "uyandırırız bir ülkeyi yüzyıllık uykusundan", "yeni
Türkiye'yi modernleştirmek"*

8. Sınıf Türkçe Ders Kitabında:

*"senin dünyadan haberin yok", "Anadolu Anadolu'yu keşfediyor, Anadolu'yu
tanıyor", "iki ocak birleşmiş"*

- ❖ Mecaz-ı mürsel örnekleri bütün olarak "TABLOLAR" bölümünde sunulmuştur.

4.3.2. Kinaye

Sözün anlama işaret yollarından biri de kinayedir. Gerçek anlamının anlaşılmasına engel bir “karîne (ipucu)” bulunmadığı halde; bir sözle o anlamın gerektirdiklerinden birini kastetmek kinaye adını alır. “Ahmet Efendi’nin alını açıktır” cümlesiyle, o şahsa ait alının bir görünüşünü ifadeye bir mani yoktur; fakat örf, tâbire husûsî bir anlam vermiştir. O da, Ahmet Efendi’nin utanılacak hiçbir hali olmamasıdır.

Kinayenin sözlüklerdeki anlamı “*bir fikri kapalı, dolaylı anlatan söz, üstü örtülü, dokunaklı söz*” şeklindedir. **Bir edebiyat terimi olarak kinaye**, bir maksattan dolayı, sözü hem gerçek hem de mecazi anlamlara uygun olarak kullanmaktır.

Kamus-ı Türkî’de kinaye, “Doğrudan doğruya söylenmeyip dolayısıyla bir mana ifade eden söz” olarak tanımlanmaktadır.

Ansiklopedik Edebiyat Sözlüğünde kinaye, “ Bir sözü, hem gerçek hem mecazî anlamıyla birlikte kullanma sanatı. İsteği, dolaylı olarak anlatan, üstü örtülü dokunaklı söz.” olarak tanımlanmaktadır. (Karaalioğlu, 1969: 378)

Filizok’a göre kinaye:

Bir sözün "vaz'i" olmayarak, bir alâkadan dolayı asıl manasının dışında bir manada kullanıldığı halde asıl anlamına yorulmasını engelleyecek bir ipucu "karîne" bulunmamasıdır. Yani bir sözün kinayeli sayılması için: a) Bir alâkadan dolayı asıl anlamının dışında kullanılması, b) Bu yeni kullanımın "bilâ-vaz'i" olması yani toplum tarafından yapılmış bir adlandırma olmaması, c) Ortada sözün asıl anlamında yorulmasını engelleyecek bir ipucu "karîne" bulunmaması gerekir. Böyle bir söz, kendi anlamına alınmasını engelleyecek bir ipucu (karine) bulunması halinde ise "mecaz" adını alır. (Filizok, 2009)

Saraç’a göre kinaye; bir sözü gerçek anlamı da anlaşılması mümkün olmakla birlikte gerçek anlamının dışında kullanmaktır. Dolayısıyla kinayede hem gerçek hem de mecaz anlam yer alabilmektedir. Aslında kastedilen mecaz anlamıdır ama mecaz anlamdaki gibi gerçek anlama engel olan bir karine de yoktur. Kinayenin söylenişine *mekni bih*, anlamına ise *mekni anih* denir. (Saraç, 1996: 112)

Saraç'ın Eski Türk Edebiyatına Giriş kitabında ise kinaye şöyle tanımlanmaktadır: “Lügat anlamı “gizlemek olan kinaye, bir sözü temel anlamının kastedilmiş olması da mümkün olmakla birlikte temel anlamı dışında kullanmaktır.” (Saraç, 2010: 178)

Kinaye sanatının meydana gelebilmesi için mecazi anlamın kastedilmiş olması gerekir. Zira kinaye, sözün gerçek anlamını anarken mecazî anlamını kastetme sanatıdır.

Kinaye, açıkça söylenmesi uygun olmayan durumları ifade etmeye yarayan bir sanattır. Ancak sadece bu maksatla kullanılan bir sanat olmayıp anlatıma genişlik, rahatlık ve zenginlik katmak için de kullanılır. Bu sanatı başta mecaz-ı mürsel olmak üzere iki anlamı olan sanatlarla karıştırmamak gerekir. Mecaz-ı mürselde sözün gerçek anlamda kullanılması mümkün değildir. Oysa kinayede mecbur kalınırsa gerçek anlamında da kullanılabilir. Bu da bir anlatıma bir anlam zenginliği kazandırır.

Ayağı yer mi basar zülfüne berdâr olanın

Zevk u şevk ile verir cân u seri döne döne

(Necâtî)

Bu örnekte kinaye, “*ayağı yer mi basar*” ibaresindedir; asılan kişinin ayağı yere basmaz ancak burada kastedilen sevgilinin saçlarına kavuşan âşıkların sevinçten ayaklarının yere basmayacağı konusudur.

Kinayenin sözün başka bir anlama gelme olasılığı olmayan türüne kinaye-i karîbe (yakın kinaye), sözün anlamının gizlendiği türüne de kinaye-i ba’îde (uzak kinaye) denir.

Kinayenin Öğeleri:

Teşbih ve istiarede olduğu gibi kinayenin de unsurları vardır:

1. Mekkî-bih: Kinayenin sözü
2. Mekkî-anh: Kinayenin işaret ettiği anlam

“Gözü kara” tabirinin sözü mekni bih bu sözün işin önünü ardını düşünmeyecek kadar atılgan anlamı da mekni-anh adını alır.

A. Anlam Yönüyle Kinayeler:

1. Övücü Kinayeler: Bir kimseyi övmeye yönelik kinayelerdir. “*Falan kimse pâk-dâmendir*” diyerek o kimsenin namuslu biri olduğunu kastetmek gibi.
2. Ayıplayıcı Kinayeler: İçte ve dıştaki duygularla ilgili olan kinayelerdir. “*Boş kafalı*” diyerek bilgi ve kültürlülüğü, “*eli yumuk*” diyerek cimriliği kastetmek gibi.
3. Çirkinini Güzel gösteren, Kabalığı Hafifleten Kinayeler: Tuvalet ihtiyacını gidermeyi “*abdest tazelemek*” tabiriyle ifade etmek gibi.
4. Çok Vasıtalı Kinayeler: “*Telvih*” de denilen bu çeşit kinayelerde mekni bih ile mekni-anh arasında ilinti çoktur. Yani anlam karmaşık yollardan elde edilir. “*Falanın mutfağında çok odun sarf olunur*” denilerek mutfakta çok yemek piştiğine ve ondan da misafirin çokluğuna hükmedilmesi gibi.
5. Az Vasıtalı Kinayeler: “*Remz*” de denilen bu çeşit kinayelerde vasıtanın az olması yanında gizlilik fazladır. “*Kalın kafalı*” sözüyle anlayışı, anlayışı kıt kimseyi kastetmek gibi.
6. Vasıtası ve Gizliliği Az Kinayeler: Bu çeşit kinayelere “*îma*” da denir. “*Lutf u kerem falanın hanesindedir.*” denildiğinde hemen ev sahibinin cömertliği anlaşılır.

B. Kasıt (Amaç) Yönüyle Kinayeler:

1. Müfred (Tekil) Kinayeler: Mekkân-anha ait yalnız bir anlam kastedilmiştir. *“Hased yeri”* deyip de kalbi kastetmek gibi.
2. Mürekkeb (Birleşik) Kinayeler: Mekkân-anha ait birçok anlamı kapsayan sıfatlarla bir tamlanan kastedilir. *“Doğru yürür, iki ayak üzere yürür tüysüz hayvan”* denilip insanın kastedilmesi gibi.
3. Gizli Kinayeler: Mekkân-anhı zor anlaşılan kinayelerdir. *“Falanın kapısı açıktır”* denildiğinde eve gelen ziyaretçilerin çokluğuna oradan da ev sahibinin cömert bir kimse oluşunun anlaşılması gibi.
4. Açık Kinayeler: Mekkân-anhı kolay anlaşılan kinayelerdir. *“Falan adamın bel kayışı uzundur.”* diyerek adamın şişman olduğunun anlaşılması gibi.
5. Nisbet Kastıyla Yapılan Kinayeler: Sıfatın tamlanana yüklendiği kinayelerdir.

*Sarardı benzi hasedden benimle yâri görüb
Rakîb-i rû-siyehe bir garîb renk oldu*

beytinde benzin sararmasıyla *“kederlendi”* anlamının kastedilmesi gibi.

Deyimlerin çoğu mecazlı anlamlarıyla kullanıldığından kinayeli sözlerdir. Örneğin cömert anlamında *“eli açık”*, konuksever anlamında *“kapısı açık”* gibi.

Değişik kaynaklarda yer alan deyim tanımlarına bakacak olursak:

TDK Güncel Türkçe Sözlükte:

“isim Genellikle gerçek anlamından az çok ayrı, kendine özgü bir anlam taşıyan kalıplaşmış söz öbeği, tabir”

İki ya da daha fazla kelimenin, gerçek anlamından uzaklaşarak bir kavramı karşılamak üzere kalıplaşmasıyla oluşan kelime grubu olan deyimler, mecaz grubu

içinde değerlendirilen kelime gruplarıdır. Örneğin; “ipe un sermek, ağızda bakla ıslanmamak, bindiği dalı kesmek, pabuç pahalı” deyimlerindeki anlam mecazdır, çünkü deyimini oluşturan sözcükler asıl anlamlarının dışına çıkmışlardır. Deyimler, cümleleştirilerek de kullanılabilirler. Mesela: “Saman altından su yürütmek” deyimini, “Adam saman altından su yürütüyor.” şeklinde bir cümleye dönüştürülürse, bu cümlede bütün cümlenin ilk anlamını yitirdiği gözlenir. Bu da mecaz olmuş olur. Yani mecazın tanımına uyar. Bu durumda kelimelerin, kelime grubu olan deyimlerin ve cümlelerin mecazlaşma yolu aynıdır. (Acar ve ark., 2006: 82; Gürbüz, 2008: 206’deki alıntı)

Deyim, “En az iki sözcükten kurulan, konuşmada ve yazıda anlatım gücünü artıran, anlam yönünden yer yer mantık dışına taşan bölümleri olabilen, yapısındaki kimi sözcükleri anlam değişmesine uğrayan, kalıplaşmış söz öbeklerine verilen addır.” (Çotuksöken, 1988: 7; Arslan-Kutlu, 2006: 40’taki alıntı)

Deyimler; başlangıçta bir kişi tarafından söylendikten sonra beğenilerek dilden dile aktarılmış, halkça benimsenmiş, çarpıcı bir dilsel ve anlamsal özelliğe sahip olan ve bizlere atalarımızdan kalan en değerli armağanlardan biridir. (Arslan-Kutlu, 2006: 40)

Öz Türkçe kökten gelen “deyim” sözcüğü; “demek” eyleminin “de-” kökünden ve eylemden ad türeten “-im” yapım eki kullanılarak oluşturulmuş ve Türkiye Türkçesinde ortaya çıkmıştır. Öncesinde Arapça kökenli “tabir” sözcüğü kullanılmaktaydı. (Nişanyan, 2012; Yurbaşı, 2012: 5’teki alıntı)

İncelenen Türkçe ders kitaplarından birkaç deyim örneği vermek gerekirse:

A. MEB yayınevi;

6. Sınıf Türkçe Ders Kitabında:

"posta koymaya başladılar", "uzak ülkelerin özlemini çekmek", "imkânsızlık milletimizin belini büküyordu"

7. Sınıf Türkçe Ders Kitabında:

"gelinin dili çözülür", "bağlanıp kalmadık geçmişe", "güzel sözlerle hepsinin gönüllerini hoş ediyor"

8. Sınıf Türkçe Ders Kitabında:

"baklava dilimi şeklindeki göbekler ... göze çarpar", "dinlerin birliği, dayanışması, kaynaşması gibi kavramlar ağır basar", "biz kimseye kin tutmayız"

B. KOZA Yayınevi

6. Sınıf Türkçe Ders Kitabında:

"ayak uydurmakta güçlük çekebilirsiniz", "hayat akıp gidiyor", "ayaklarımızı yerden kesip"

7. Sınıf Türkçe Ders Kitabında:

"göz önünde bulundurulması", "kara kara düşündüğünden", "gönül telimizi titreten"

8. Sınıf Türkçe Ders Kitabında:

"bazı şeyleri kestirip atmadan önce", "ayaküstü girilen sohbetlerin tadına doyum olmuyor", "insan sağlığını tehdit ettiğini"

❖ Deyim örnekleri bütün olarak "TABLOLAR" bölümünde sunulmuştur.

4.4. Mecazın Söz Sanatları Arasındaki Yeri Nedir?

TDK Güncel Türkçe Sözlükte edebiyat sözcüğü, "Olay, düşünce, duygu ve hayallerin dil aracılığıyla sözlü veya yazılı olarak biçimlendirilmesi sanatı, yazın" olarak tanımlanır. İnsanoğlu yüzyıllar boyunca dili işleye işleye zenginleştirmişler, dilin olanaklarını geliştirmişler ve iletişimi güzel sağlayacak bir araç konumuna getirmeye çalışmışlardır. Böylece dil, kuru bir iletişim aracı olmak yerine sesiyle

ahenkli, anlamıyla derinlikli, zengin, yoğun içerikli ve görüntüsüyle hoş bir kompozisyon hâline gelmiştir.

Belagatçiler, anlamı bir dilbere, edebî sanatları da onun giyinip kuşandıklarına, takındıklarına, süsüne benzetmişlerdir. Doğadaki varlıklar, olaylar kendi durumları içinde ne kadar mükemmel ve beğenilecek bir biçimde olsalar da onları sadece görünüşleri ile anlatmak, açıklamak; bilinen bir şeyin tekrar edilmesi gibi sıkıcı ve heyecansız bir duruma neden olmaktadır. Bu durumda yapılması gereken; her şeyi, istenilen biçimde yeniden kurmak, beğenilecek bir görüntüye, forma sokmaktır. Bu bağlamda, sözün sanatlı olarak ifade edilmesinde de böyle bir ibdâ' (yaratma) söz konusudur. (Türk Dili Dergisi, 1986: 3)

Bu noktada edebi sanatlar büyük önem kazanır. Edebi sanat, TDK Güncel Türkçe Sözlükte, “Edebiyatta anlatımı zenginleştirmek, renklendirmek ve daha çarpıcı bir duruma getirmek için temelde benzetme esasına dayalı söz ve manaya bağlı anlatım inceliği ve özelliği” olarak tanımlanır.

Türk edebiyatında en eski dönemlerden günümüze kadar, özellikle Klâsik (Divan) Türk edebiyatında edebî sanatlara büyük önem verilmiştir. Bu sanatları belli başlı şu başlıklar altında topluyoruz: 1. Mecazlar, 2. Anlam Sanatları, 3. Söz Sanatları. (Çetin, 2012)

Bu sınıflandırmadan da anlaşıldığı üzere mecaz başlı başına bir sanat grubu olarak kabul görmektedir. Mecaza dayalı sanatlar şunlardır: Teşbih, Mecaz-ı Mürsel, İstiâre, Kinaye Teşhis ve İntâk, Tarîz.

Bu çalışmada ele aldığımız konu mecazlı söyleyişlerdir. Konumuzu dağıtmamak adına mecazlı söyleyişleri sözcük bazında, sözcük grubu bazında (deyim) ve tümce içerisinde (mecaz-ı mürsel) olmak üzere üç alt başlıkta inceledik.

İnceleme sonucu elde edilen tüm veriler TABLOLAR bölümünde bir sonraki sayfada belirtilmiştir:

TABLÖLAR

5. 1. MEB Yayinevi;

Tablo 5. 1. 1. : 6. Sınıf Türkçe Ders Kitabında Yer Alan Metinler, Yazarları, Türleri ve Konuları

Metin No.	Metnin Adı	Yazar	Tür	Konu
1	ÇOCUK KİTAPLIĞINDA SABAH TARTIŞMASI	Mehmet GÜLER	Hikâye	Kitaplar
2	OKUMA ÜSTÜNE	BACON	DENEME	Okuma alışkanlığı
3	EN İYİ ARKADAŞ	Hadi BESLEYİCİ	TİYATRO	Kitapların faydaları
4	ATATÜRK VE ONUN BÜYÜK ESERİ	KOMİSYON	Biyografi	Atatürk'ün hayatı
5	ATATÜRK'TEN ANILAR	İsmail Habip SEVÜK, Şükrü TEZER, Prof Dr. Ayşe AFETİNAN	ANI	Atatürk'te vatan ve millet sevgisi
6	KADININ SOSYAL VE SİYASİ HAKLARINI KAZANMASI	www.meb.gov.tr	Deneme	Vatandaşlık görevleri

7	ATATÜRK VE TARİHİMİZ	KOMİSYON	TİYATRO	Atatürk'ün tarihimize Verdiği önem
8	ÖMÜR BOYU MUTLULUK	Fadime ÇETİN	Hikâye	Mutluluk
9	MEŞE İLE SAZ	LA FONTAİNE	FABL	Kibir
10	ÇOCUK VE RESİM	Dilâver CEBECİ	ŞİİR	Özlem
11	BİR MEKTUP	Atalay YÖRÜKOĞLU	MEKTUP	Aile sevgisi
12	İSTANBUL LİSELİ KÜÇÜK HASAN	İsmail BİLGİN	Hikâye	Vatan sevgisi
13	BAYRAK	Arif Nihat ASYA	ŞİİR	Bayrak sevgisi
14	BEYPAZARI	Ülkü Özel AKAGÜNDÜZ	GEZİ YAZISI	Şehirler
15	ANADOLU'DA BAHAR	Abdurrahim KARAKOÇ	ŞİİR	Yurdumuz
16	ZAMANI KAZANMAK VEYA KAYBETMEK	Şevket RADO	Deneme	Zaman
17	MAVİSİNİ YİTİRMİŞ YAŞAMAK	Ali ÇOLAK	Deneme	Çevrenin korunması

18	KIRKİKİNDİLER	Hikmet BİRAND	GEZİ YAZISI	Yağmur
19	CENNET GÖLLER TEK TEK YOK OLUYOR	Teslime TOSUN/Kerem PULGAT	HABER YAZISI	Doğadaki fiziksel değişiklikler

Tablo 5. 1. 2. : 6. Sınıf Türkçe Ders Kitabında Yer Alan Metinlerde Mecaz, Deyim, Mecaz-ı Mürsel Analizi

Metin/Sayfa No.	Mecaz	Deyim	Mecaz-ı Mürsel
1/10	"Güneş ufuktan, kulağını daha yeni göstermişti"	"cesaretini toplayıp"	-
1/10	"Gür ses"	-	-
1/10	"benim forsum hiçbir çağda geçmez"	-	-
1/10	"tahta kılıcının forsu"	-	-
1/10	"soylu sınıftan geliyorum"	"ikinci sınıf, üçüncü sınıf kitapla bir	-

		tutmak"	
1/11	"zaman eskidi, ben eskimedim"	"saygı gösterilmez mi?"	-
1/11	"zamanla yarıştım"	"posta koymaya başladılar"	-
1/12	"senin durumuna düşmeyi"	"sözünü kesti"	"İspanyol olduğum kadar dünyalıyım"
1/12	-	"bütün dünya çocukları zevk duymuyor mu?"	-
1/13	"kendi kafana göre iki düş ülkesi yaratmışsın"	"bana zaman ayıramadıysa"	"hiç normal insan bulunmaz mı senin dünyanda?"
1/13	"adın gibi aklın da küçükmüş"	-	"bütün dünya anladı da bunu"
1/13	"her insanın bir dev, bir cüce yanı bulunur"	-	-
1/13	"herkes kendini bende bulduğu için"	-	-
1/13	"bu giz, bu kapalılık sende oldukça"	-	-

1/14	"La Fontaine, boğazını temizledi"	"söze karıştı"	-
1/14	"derdini açmış"	"uzak ülkelerin özlemini çekmek"	-
1/15	"Nasrettin Hoca'nın güldürüp düşündürmesinin ayrı bir tadı vardır"	-	"ünüm dünyaya yayılmıştır"
1/16	"Sıcaklık, güzellik ... yüreklerimizdedir"	"dile getireceklerdi"	-
1/16	"okuyuverin masallarımızı, ısınacaksınız"	-	-
1/16	"Kibritçi Kız, sımsıcak bir masaldır"	-	-
1/16	"kibritlerinin alevi değil, yüreğinin sıcaklığıdır"	-	-
1/16	"sımsıcak olacaktır içiniz"	-	-
1/17	"bugün çok yüksek çıkıyor sesleriniz"	"içi karardı"	-
1/17	"morali yüksek"	"saatlerce kendinden geçerci"	-
1/17	"okumaya iştahı var"	-	-
1/17	"üzerlerine kapanırdı (kitapların)"	-	-

1/17	"bakışları yazılar üzerinde uçmaya başladı"	-	-
1/17	"su sesi, müzik sesi gibi bir şey doldurmaya başladı içini"	-	-
1/17	"(ses) kendisini sarıp içine alıyordu"	-	-
2/18	"(okumak) zihnimizi süslemeye yarar"	"okumak; haz duymaya yarar"	-
2/18	-	"hüküm verirken"	-
2/19	"(kitapları) olduğu gibi yutar"	-	-
2/19	"(kitapları) geveler, hazmeder"	-	-
2/19	"başkasının süzgecinden geçmiş böyle kitaplar, ... yavan olur"	-	-
2/20	"okumak insana olgunluk, konuşmak canlılık, yazmak da açıklık verir"	-	-
2/20	"felsefe eserleri (insanı) derinleştirir"	-	-
2/21	"ağır yürüyüşler"	"insanın okuduğu şey benliğine işler"	-

2/21	"zihni dağınıksa"	"iyi gelir"	-
2/21	-	"iki konu arasında ilişki kurmakta güçlük çekmek"	-
3/22	"tatlı kızım"	"canı sıkılmış gibi"	"dünya daha güzel olurdu"
3/23	"okumak o kadar tatlı mı?"	-	-
3/23	"okumaktan tatlı çok az şey vardır"	-	-
3/24	-	"ihtiyaç duyar"	-
3/24	-	"hoş vakit geçirir"	-
3/25	"istediğim zaman onlarla (kitaplarla) geziyorum"	"(çocuklar) yanılgıya düşerler"	-
3/25	"kitabın sizi nasıl gezdirebildiğini merak ettim"		-
3/26		"kitaplarla dostluk kuran insanlar"	-
3/27	"kitapların konuşması"	-	-

3/28	"çocuklara gerçek dostlar kazandırmak"	-	-
3/28	"karanlık oda insanı sıkarsa"	-	-
3/29	"benim tatlı dedeciğim"	"söz veriyoruz"	-
4/32	"Zübeyde Hanım, Mustafa'nın üstüne titreyen iyi kalpli bir kadındı."	"Türk milletinin çektiği bu sıkıntılar"	-
4/32	"bozulan moralini düzeltmeye çalışıyordu"	"ekonomik bakımdan zayıf düşmüştü"	-
4/33	"Mustafa'nın küçük kalbindeki ilim öğrenme aşkı"	-	"Mustafa'nın akli hep okulundaydı"
4/33	"Türk milletini kurtaracak o dehanın yolu açılmış olacaktı"	-	-
4/34	"bütün öğretmen ve arkadaşlarının parmakla gösterdiği öğrenci"	"aklı fikri asker olmaktaydı"	-
4/35	"onu derinden etkiledi"	"imkânsızlık milletimizin belini büküyordu"	"Çanakkale'nin geçilemeyeceğini kahraman Türk askeriyle"

			öğretiyordu"
4/35	"Türk milleti her zaman hür kalmayı başarmıştı"	-	"İtilaf Devletleriyle Osmanlı İmparatorluğu arasında imzalanan"
4/35	-	-	"Anadolu'nun ... işgal edilmesi"
4/35	-	-	"Türk yurdu tehlikedeydi"
4/36	"en kuvvetli silahın Türk milletindeki bağımsızlık aşkı",	"milletimizin çektiği sıkıntılar"	"19 Mayıs 1919'da Samsun'a çıktığında"
4/36	"Kurtuluş mücadelesinin ateşini yakmayı başardı",	-	-
4/36	"büyük güç verdi"	-	-
4/36	"birçok zaferin altına imza atıldı",	-	-
4/37	"devleti inkılaplarla daha ilerilere taşıdı"	"yeni ve modern bir devletin temellerinin atılması"	-

4/37	"Türkiye Cumhuriyetini geleceğin en parlak yıldızı haline getireceksiniz"	-	-
5/38	"ruhtan gelen ve ruhlara giden söylev"	-	-
5/38	"yürek gücü"	-	-
5/38	"yağmurla yıkanmış güneşli ... birer gök parçası maviliği ile ısıldayan gözler"	-	-
5/38	"gözlerini göğe dikti"	-	-
5/38	"sözü gözleriyle anlatıyor"		-
5/39	"hassas bulunan Komutan Mustafa Kemal"	"sabrı tükenen Cevat Abbas"	"atları emreder misiniz?"
5/39	"sert bir ifade"	"canı sıkıldığı için"	-
5/39	"derin bir sessizlik"	"cesaretini toplayarak"	-
5/39	"(asker) emniyete girmedikçe"	-	-
5/40	"gönüllerde yaşayan anılar"	-	-
6/41	"aile kurma"	-	-

6/41	"demokrasinin ... yerleşebilmesi"	-	-
6/41	"Türk kadını dünyanın en ... ağır kadını olmalıdır"	-	-
6/41	"Türk kadını, ülke yönetimine de katılmalıydı"	-	-
7/42	"Türk tarihinin zenginliği"	"tarih ... milletin geleceğine ışık tutar"	-
7/42	"çeşitli kitapları taradık"	-	-
7/42	"Türk tarihinin ... köklü olduğunu"	-	-
7/42	"milletimizin tarihi çok eskilere dayanmaktadır"	-	-
7/42	"tarih sahnesi"	-	-
7/43	"tarihin akışı"	"dikkatini çekmiştir"	-
7/43	-	-	-
7/43	"Atatürk'ün ... görüşlerini paylaşmak"	-	-

7/44	"tarih sahnesine çıkmak"	-	"bütün dünyaca bilinen hakimiyet"
7/44	"sağlam bir ruha sahip bulunduğunu"	-	-
7/44	-	-	-
7/45	"tarihimizi bütün incelikleriyle öğrenmeliyiz"	-	-
7/45	"geleceğe güvenle bakamaz"	-	-
7/45	"Atatürk'ün bize çizdiği hedefler"	-	-
8/48	"kalbi yerinden çıkacakmış gibi"	"evinin yolunu tutmuş"	-
8/48	"aldığı bir teklif"	"kuyruğa dikkat kesildi"	-
8/49	"gözleriyle arabanın içini taradı"	-	-
8/50	"annesinin acısını yüreğinde hissetti"	-	-
8/50	"acılar içinde"	-	-
8/51	"manevi coşkusunu yaşıyordu"	"kana ihtiyaç duyan bir hasta"	-

8/51	"mutlu düşünceler"	-	-
9/52		"üzerine kanat gersem"	
9/53	"iyi yüreklisin"	"boyun eğmemişsin"	-
9/53	"rüzgarlar anası kuzey, en azgın oğlunun salmış dünyaya"	-	-
10/54	"tutup ebemkuşağını sermiş önüne"	"huzura şekil veriyor incecik parmakları"	-
10/54	"düşürmüş de kaküllerini bir masal beldesine"	"beyazlığa eğmiş başını"	-
10/54	"yanağından pembeler dökülüyor çocuğun"	-	-
10/54	"düşleri nakışlı çocuk"	-	-
10/54	"küçük yüreğinin sevgisi serpiliyor toprağa"	-	-
10/55	"dere geliyor sonsuzluktan, akıyor sonsuzluğa"	"boy atıyor ... çimenler"	-

10/55	"şu dünyayı kirli libasından soy!"	-	-
10/55	"düşleri nakışlı"	-	-
10/55	"yanağından pembeler dökülüyor"	-	-
11/58	"koruyup kollamayın"	"dile getirebilseydim"	-
11/58	"siz verdikçe almadan edemiyorum"	"ayak uydurmakta güçlük çekebilirsiniz"	-
11/58	"beni sınırlayın"	"kendimi alamıyorum"	-
11/58	"beni yaralar"	"elde edemeyeceğimi"	-
11/58	-	"söz de vermeyin"	-
11/58	-	"sözünüzü tutmayınca"	-
11/58	-	"yoldan saptığımı"	-
11/59	"yumuşak ve keskin sözler"	"iz bırakır"	-
11/59	"korkutup sindirerek"	"kulak ardına atarım"	-

11/59	“suçluluk duygusunu aşılayarak”	“başıma kakmayın”	-
11/59	“davranışlarım üzerinde durup”	-	-
11/60	“açıklamalarınız özlü olsun”	“umutsuzluğa kapılırim”	-
11/60	“inancım sarsılmasın”	“beni köşeye sıkıştırmayın”	-
11/60	-	“onurumu kırmayın”	-
12/61	"okulların içler acısı hâli"	-	-
12/62	"duygulu konuşma"	-	-
12/62	"vatan güneşinin batmaması"	-	-
12/63	"büyük üzüntü duyuyordu"	"dikkati çekmek"	-
12/63	"yaşından küçük göstermek"	-	-
12/63	"kara haberlerle sarsılan öğrenciler ve öğretmenler"	-	-
12/64	"arkadaşlarının anısını yaşatmak"	-	-

12/66	"cepheye koşan öğrenciler"	-	-
12/66	"büyük işler yapmak için büyük vazifeye soyunan Küçük Hasan"	-	-
12/67	"birçok asker cepheye akıyor"	"botlar ayağını vuruyordu"	-
12/68	"hafif rüzgar"	"mola verilmesi"	-
12/68	-	"tüfek çatmak"	-
12/69	-	"karşı koymak"	-
12/69	-	"her erin sınırları gerilmiş"	-
13/70	"ay yıldızının ışığı"	-	-
13/71	"kıvıllığında ısındık"	-	-
13/71	"gölgene sığındık"	-	-
14/75	"dost canlısı"	-	-
14/76	"kimselerin yüreğini daraltmadan"	-	-

14/76	-	"hayat akıp gidiyor"	-
14/76	-	"doksan yaşına merdiven dayadığı için"	-
14/77	-	"para getirmek"	-
15/78	"Aydın ili Efelere dar şimdi"	"yola düşüp Beypazarı'na dönüyorum"	-
16/80	"boş geçen zamanlar"	-	-
16/81	"adınız yaşar"	"gönül dile gelir"	-
16/81	"iyi yetişmiş insanlar"	"o (zaman), boyuna akar gider"	-
16/81	"hiçbir şey yapmamanın acısı ile kıvranacaklardır"	-	-
16/81	"derin teessüf"	-	-
16/81	"acılar içinde yüreğinizin sızladığını hissedersiniz"	-	-

17/84	"mavi tükendi"	-	-
17/84	"renklerin en neşelisini ve en çocukçasını yitirdik"	-	-
17/84	"göz ve gönül aydınlığımız"	-	-
17/84	"içimize ümit, özgürlük ve sonsuzluk duygusunu getiren renk uçup gitti"	-	-
17/84	"karardık"	-	-
17/84	"yaşamın tellerine dokunmuş"	-	-
17/84	"üzerine biraz mavi serpilmiş"	-	-
17/85	"perdeleri açıp dünyasına girelim mavinin"	"ayaklarımızı yerden kesip"	-
17/85	"bizi göklere çağıran hafiflik"	-	-
17/85	"bulutlar şöyle yırtılıverince"	-	-
17/86	"renkli bir bahar aydınlığı"	"aşk gibi, verem gibi işler içinize",	-
17/86	"taşa serinlik kazandıran"	"taşa değer katan"	-

17/86	"iç serinliği"	-	-
17/86	"tadını yitirdi her şey"	-	-
17/86	"içine mavi sızmayan yiyecekler acı"	-	-
17/86	"masal gibi bir dünyanın içine çeker insanı"	-	-
17/86	"mavi ... yaşamın tadı"	-	-
17/86	"saçlarına mavilik inmemiş çocuklar"	-	-
17/87	"maviyi hiç tatmadan ölenler"	-	-
17/87	"özgürlüğün maviye çaldığı"	-	-
17/87	"rengi eksilmiş dünya"	-	-
17/87	"göz bebeklerinizde biriktirin o maviyi"	-	-
17/87	"şehrin grisinde yitip çocuklar"	-	-
18/88	-	"Hacıkadın'ın yolunu tuttum"	-
18/90	"çimenlikteki şenlik"	-	-

18/90	"donuk bir renk"	-	-
18/91	"suyun cümbüşü"	-	-
19/92	"su miktarında düşüş"	"dikkat çekerek"	"Dünyanın nazar boncuğu Meke Krater Gölü"
19/93	-	-	"Akşehir hızla ölüyor"

Yapılan analize göre *MEB yayınevi 6. Sınıf Türkçe ders kitabında 19 metin* incelenmiştir. Buna göre elde edilen sonuçlar şöyledir: Kullanım sıklığı sırasına göre; *162 mecaz, 72 deyim, 15 mecaz-ı mürsel olmak üzere, toplam 249 mecazlı söyleyiş örneğine rastlanmıştır.* En çok sonuca mecaz örneğinde rastlanmıştır.

Tablo 5. 1. 3. : 6. Sınıf Türkçe Ders Kitabındaki Metinlerde Yer Alan Mecazlı Söyleyişlerin Kategorilere Göre Analizi

KATEGORİ	METİN No.	6. SINIF
İNSAN	1	"soylu sınıftan geliyorum", "İspanyol olduğum kadar dünyalıyım", "hiç normal insan bulunmaz mı senin dünyanda?", "adın gibi aklın da küçükmüş", "bütün dünya anladı da bunu", "her insanın bir dev, bir cüce yanı bulunur", "herkes kendini bende bulduğu için", "La Fontaine, boğazını temizledi", "ünüm dünyaya yayılmıştır", "okumaya iştahı var",
	2	"(okumak) zihnimizi süslemeye yarar", "okumak insana olgunluk, konuşmak canlılık, yazmak da açıklık verir", "insanın okuduğu şey benliğine işler", "felsefe eserleri (insanı) derinleştirir", "zihni dağınıksa"
	3	"tatlı kızım", "(çocuklar) yanılgıya düşerler", "çocuklara gerçek dostlar kazandırmak", "benim tatlı dedeciğim", "(insanlar öğrenmeyi sevselerdi) dünya daha güzel olurdu"
	4	"Zübeyde Hanım, Mustafa'nın üstüne titreyen iyi kalpli bir kadındı.", "Mustafa'nın akli hep okulundaydı", "Türk milletini kurtaracak o dehanın yolu açılmış olacaktı", "aklı fikri asker olmaktaydı", "bütün öğretmen ve arkadaşlarının parmakla gösterdiği öğrenci", "Çanakkale'nin geçilemeyeceğini kahraman Türk askeriyle öğretiyordu", "imkânsızlık milletimizin belini büküyordu", "Türk milleti her zaman hür kalmayı başarmıştı"
	5	"yağmurla yıkanmış güneşli ... birer gök parçası maviliği ile ışıldayan gözler", "hassas bulunan Komutan Mustafa Kemal", "(asker) emniyete girmedikçe"
	6	"Türk kadını dünyanın en ... ağır kadını olmalıdır", "Türk kadını, ülke yönetimine de katılmalıydı"

İNSAN	7	"sağlam bir ruha sahip bulunduğunu", "Atatürk'ün bize çizdiği hedefler", "milletimizin tarihi çok eskilere dayanmaktadır", "Türk tarihinin zenginliği", "Türk tarihinin ... köklü olduğunu"
	8	"kana ihtiyaç duyan bir hasta", "aldığı bir teklif"
	9	"iyi yürekliisin"
	10	"yanağından pembeler dökülüyor çocuğun", "yanağından pembeler dökülüyor", "düşürmüş de kaküllerini bir masal beldesine"
	11	"yumuşak ve keskin sözler", "açıklamalarınız özlü olsun"
	12	"yaşından küçük göstermek", "cepheye koşan öğrenciler", "büyük işler yapmak için büyük vazifeye soyunan Küçük Hasan"
	14	"dost canlısı", "doksan yaşına merdiven dayadığı için"
	15	"Aydın ili Efelere dar şimdi"
	16	"adınız yaşar", "iyi yetişmiş insanlar"
	17	"masal gibi bir dünyanın içine çeker insanı"
<i>Bu kategoride; 13, 18 ve 19 numaralı metinlerde mecazlı söyleyiş örneğine rastlanmamıştır.</i>		
DUYGU-DUYU	1	"Gür ses", "bütün dünya çocukları zevk duymuyor mu?", "kendi kafana göre iki düş ülkesi yaratmışsın", "uzak ülkelerin özlemini çekmek", "Nasrettin Hoca'nın güldürüp düşündürmesinin ayrı bir tadı vardır", "Sıcaklık, güzellik...yüreklerimizdedir", "okuyuverin masallarımızı, ısınacaksınız", "kibritlerinin alevi değil, yüreğinin sıcaklığıdır", "sımsıcak olacaktır içiniz", "içi karardı", "morali yüksek", "saatlerce kendinden geçerdin", "su sesi, müzik sesi gibi bir şey doldurmaya başladı içini",

DUYGU- DUYU		"saygı gösterilmez mi?", "bugün çok yüksek çıkıyor sesleriniz", "cesaretini toplayıp", "(ses) kendisini sarıp içine alıyordu"
	2	"okumak; haz duymaya yarar"
	3	"canı sıkılmış gibi", "okumak o kadar tatlı mı", "okumaktan tatlı çok az şey vardır", "ihtiyaç duyar", "hoş vakit geçirtir", "karanlık oda insanı sıkarsa"
	4	"Türk milletinin çektiği bu sıkıntılar", "bozulan moralini düzeltmeye çalışıyordu", "onu derinden etkiledi", "milletimizin çektiği sıkıntılar", "en kuvvetli silahın Türk milletindeki bağımsızlık aşkı", "Kurtuluş mücadelesinin ateşini yakmayı başardı", "büyük güç verdi", "Mustafa'nın küçük kalbindeki ilim öğrenme aşkı"
	5	"ruhtan gelen ve ruhlara giden söylev", "yürek gücü", "sabrı tükenen Cevat Abbas", "sert bir ifade", "canı sıkıldığı için", "cesaretini toplayarak", "gönüllerde yaşayan anılar", "sözü gözleriyle anlatıyor", "derin bir sessizlik"
	8	"kalbi yerinden çıkacakmış gibi", "annesinin acısını yüreğinde hissetti", "acılar içinde", "manevi coşkusunu yaşıyordu", "mutlu düşünceler", "huzura şekil veriyor incecik parmakları"
	10	"küçük yüreğinin sevgisi serpiliyor toprağa", "düşleri nakışlı", "düşleri nakışlı çocuk"
	11	"beni yaralar", "iz bırakır", "korkutup sindirerek", "suçluluk duygusunu aşılayarak", "umutsuzluğa kapılırım", "inancım sarsılmasın", "onurumu kırmayın"
	12	"duygulu konuşma", "büyük üzüntü duyuyordu", "kara haberlerle sarsılan öğrenciler ve öğretmenler", "her erin sinirleri gerilmiş"
	13	"kızılığında ısındık"

DUYGU- DUYU	14	"kimselerin yüreğini daraltmadan"
	16	"gönül dile gelir", "hiçbir şey yapmamanın acısı ile kıvrınacaklardır", "derin teessüf", "acılar içinde yüreğinizin sızladığını hissedersiniz"
	17	"göz ve gönül aydınlığımız", "içimize ümit, özgürlük ve sonsuzluk duygusunu getiren renk uçup gitti", "tadını yitirdi her şey""karardık", "bizi göklere çağıran hafiflik", "aşk gibi, verem gibi işler içinize", "iç serinliği", "ayaklarımızı yerden kesip"
<i>Bu kategoride; 6, 7, 9, 15, 18 ve 19 numaralı metinlerde mecazlı söyleyiş örneğine rastlanmamıştır.</i>		
EYLEM	1	"üzerlerine kapanırdı (kitapların)", "sözünü kesti", "söze karıştı", "derdini açmış", "dile getireceklerdi", "bakışları yazılar üzerinde uçmaya başladı"
	2	"hüküm verirken", "iki konu arasında ilişki kurmakta güçlük çekmek", "ağır yürüyüşler", "iyi gelir"
	3	"söz veriyoruz"
	4	"birçok zaferin altına imza atıldı", "devleti inkılâplarla daha ilerilere taşıdı", "yeni ve modern bir devletin temellerinin atılması", "Türkiye Cumhuriyetini geleceğin en parlak yıldızı haline getireceksiniz", "Anadolu'nun ... işgal edilmesi", "19 Mayıs 1919'da Samsun'a çıktığında"
	5	"gözlerini göğe dikti"
	6	"aile kurma"
	7	"çeşitli kitapları taradık", "dikkatini çekmiştir", "Atatürk'ün ... görüşlerini paylaşmak", "bütün dünyaca bilinen hakimiyet", "tarih sahnesine çıkmak", "tarihimizi bütün incelikleriyle öğrenmeliyiz", "geleceğe güvenle bakamaz", "tarih ... milletin geleceğine ışık tutar", "evinin yolunu tutmuş"

EYLEM	8	"gözleriyle arabanın içini taradı", "kuyruğa dikkat kesildi"
	9	"üzerine kanat gersem", "boyun eğmemişsin",
	10	"beyazlığa eğmiş başını"
	11	"koruyup kollamayın", "dile getirebilseydim", "siz verdikçe almadan edemiyorum", "ayak uydurmakta güçlük çekebilirsiniz", "beni sınırlayın", "kendimi alamıyorum", "elde edemeyeceğimi", "söz de vermeyin", "sözünüzü tutmayınca", "yoldan saptığımı", "kulak ardına atarım", "başıma kakmayın", "davranışlarım üzerinde durup", "beni köşeye sıkıştırmayın"
	12	"dikkati çekmek", "arkadaşlarının anısını yaşatmak", "mola verilmesi", "karşı koymak", "birçok asker cepheye akıyor"
	14	"hayat akıp gidiyor", "para getirmek"
	15	"yola düşüp Beypazarı'na dönüyorum"
	16	"o (zaman), boyuna akar gider"
	18	"Hacıkadın'ın yolunu tuttum"
	19	"dikkat çekerek"
<i>Bu kategoride; 13 ve 17 numaralı metinlerde mecazlı söyleyiş örneğine rastlanmamıştır.</i>		
DOĞA	1	"Güneş ufuktan, kulağını daha yeni göstermişti."
	5	"atları emreder misiniz?"

DOĞA	9	"rüzgârlar anası kuzey, en azgın oğlunun salmış dünyaya"
	10	"tutup ebemkuşağını sermiş önüne", "dere geliyor sonsuzluktan, akıyor sonsuzluğa", "boy atıyor ... çimenler", "şu dünyayı kirli libasından soy!"
	12	"hafif rüzgar"
	17	"mavi tükendi", "renklerin en neşelisini ve en çocukçasını yitirdik", "üzerine biraz mavi serpilmiş", "perdeleri açıp dünyasına girelim mavinin", "bulutlar şöyle yırtılıverince", "renkli bir bahar aydınlığı", "içine mavi sızmayan yiyecekler acı", "mavi ... yaşamın tadı", "saçlarına mavilik inmemiş çocuklar", "maviyi hiç tatmadan ölenler", "özgürlüğün maviye çaldığı", "rengi eksilmiş dünya", "göz bebeklerinizde biriktirin o maviyi", "şehrin grisinde yitik çocuklar", "(mavinin gülümseyişi) yaşamın tellerine dokunmuş"
	18	"çimenlikteki şenlik", "donuk bir renk", "suyun cümbüşü"
	19	"su miktarında düşüş", "Dünyanın nazar boncuğu Meke Krater Gölü", "Akşehir hızla ölüyor"
<i>Bu kategoride; 2, 3, 4, 6, 7, 8, 11, 13, 14, 15, 16 ve 17 numaralı metinlerde mecazlı söyleyiş örneğine rastlanmamıştır.</i>		
EŞYA	1	"tahta kılıcının forsu", "(kitap) benim forsum hiçbir çağda geçmez", "(kitap)zaman eskidi, ben eskimedim", "ikinci sınıf, üçüncü sınıf kitapla bir tutmak", "(kitap)bu giz, bu kapalılık sende oldukça", "Kibritçi Kız, sımsıcak bir masaldır", "(kitap) zamanla yarıştım", "(kitaplar) posta koymaya başladılar", "(kitap) senin durumuna düşmeyi", "(kitap) bana zaman ayıramadıysa"
	2	"(kitapları) olduğu gibi yutar", "(kitapları) geveler, hazmeder", "başkasının süzgecinden geçmiş böyle kitaplar, ... yavan olur"
	3	"istediğim zaman onlarla (kitaplarla) geziyorum", "kitabın sizi nasıl gezdirebildiğini merak ettim",

EŞYA		"kitapların konuşması", "kitaplarla dostluk kuran insanlar"
	12	"okulların içler acısı hâli", "tüfek çatmak", "botlar ayağını vuruyordu"
	13	"ay yıldızının ışığı", "(bayrak) gölgene sığındık"
	17	"taşa serinlik kazandıran", "taşa değer katan"
<i>Bu kategoride; 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 14, 15, 16, 18 ve 19 numaralı metinlerde mecazlı söyleyiş örneğine rastlanmamıştır.</i>		

DİĞER	4	"(Osmanlı Devleti) ekonomik bakımdan zayıf düşmüştü", "İtilaf Devletleriyle Osmanlı İmparatorluğu arasında imzalanan", "Türk yurdu tehlikedeydi"
	6	"demokrasinin ...yerleşebilmesi"
	7	"tarih sahnesi", "tarihin akışı"
	12	"vatan güneşinin batmaması"
	16	"boş geçen zamanlar"

Yapılan kategori analizine göre; **MEB yayınevi 6. Sınıf Türkçe ders kitabında 19 metin** incelenmiştir. Metinler; “İnsan, DUYGU-DUYU, Eylem, Doğa ve Eşya” olmak üzere beş kategoride incelenmiştir. Hiçbir kategoriye girmeyen mecazlı söyleyiş örnekleri “Diğer” başlığı altında toplanmıştır. Buna göre;

Kullanım sıklığına göre sırasıyla; , *Duygu-Duyu kategorisinde 75, Eylem kategorisinde 58, İnsan kategorisinde 55, Doğa kategorisinde 29, Eşya kategorisinde 24 ve Diğer’de 8 olmak üzere toplam 249 mecazlı söyleyiş* örneğine rastlanmıştır.

Tablo 5. 1. 4. : 7. Sınıf Türkçe Ders Kitabında Yer Alan Metinler, Yazarları, Türleri ve Konuları

Metin No.	Metnin Adı	Yazar	Tür	Konu
1	TATLI DİL	Şevket RADO	Söyleşi	İletişim Becerileri
2	YOLCU KONMAZ OTELİ	Cemil MİROĞLU	Tiyatro	İletişimsizlik
3	BİR İLETİŞİM DİLİ OLARAK KARİKATÜR	Hakkı USLU	Deneme	Uluslar arası iletişim
4	ATATÜRK	Rasim KÖROĞLU	Şiir	Atatürk'ün fikir Hayatı
5	ATATÜRK VE SANAT	Haldun TANER	Deneme	Atatürk'te sanat ve insan sevgisi

6	ATATÜRK VE TÜRK TİYATROSU	Lütfi AY	Anı	Atatürk'ün Türk tiyatrosuna verdiği önem
7	TÜRK DİLİ	ATATÜRKÇÜLÜK ÜÇÜNCÜ KİTAP	Makale	Atatürk'ün Türk diline verdiği önem
8	BİLMECE	Ünver ORAL	Gölge oyunu	Bilmece
9	HAYATA AÇILAN KAPILAR	Oya BERK	Deneme	Estetik zevk
10	İYİMSERLİK KÖTÜMSERLİK	Şevket RADO	Söyleşi	Zıtlıklar
11	ANADOLU'NUN CİRİT OYUNLARI	Mehmet ÖNDER	Söyleşi	Oyun - spor
12	KARADA YÜZEN DONANMA	Yavuz BAHADİROĞLU	Hikâye	Fatih'in İstanbul'u fethi
13	BOZKIR'IN TEZENESİ	Bayram Bilge TOKEL	Biyografi	Türk müziği
14	SUSAYAN KONYA	Aysin TEKTAŞ	Gezi yazısı	Konya'ya yapılan gezi ve Konya'nın güzellikleri
15	DENİZ HASRETİ	Ömer Bedrettin UŞAKLI	Şiir	Denize özlem

16	SON KUŞLAR	Sait Faik ABASIYANIK	Öykü	İnsanoğlunun doğaya, canlılara verdiği zarar
17	KOMŞUSUZLUK	Ali ÇOLAK	Söyleşi	Komşuluk ilişkileri
18	MUSTAFA KEMAL'İN KAĞNISI	Fazıl Hüsnü DAĞLARCA	Şiir	Anadolu kadınının Kurtuluş Savaşı'nda gösterdiği mücadele ve fedakârlık
19	ANADOLU'DA KONUKSEVERLİK	Mehmet ÖNDER	Deneme	Anadolu'nun misafirperverliği

Tablo 5. 1. 5. : 7. Sınıf Türkçe Ders Kitabında Yer Alan Metinlerde Mecaz, Deyim, Mecaz-ı Mürsel Analizi

Metin/ Sayfa No.	Mecaz	Deyim	Mecaz-ı Mürsel
1/10	"(mankenler) dilleri olmadığı için soğukturlar"	"(dil) can yakar"	-
1/10	"insanı sıcak yapan dildir"	"kalp kırar"	-
1/10	"dilin tatlısı"	"gönül devirir"	-
1/10	"her şeyin tatlısı, dilin acısı"	-	-
1/10	"dil yarası"	-	-
1/10	"yaraların en derini"	-	-
1/10	"acı dili (kişiyi) çirkinleştirir"	-	-
1/11	"tatlı dili sizi yatıştırır"	"işleriniz ters gitmiş"	-
1/11	"bu tatlı emri"	"kalbinize işlemiştir"	-

1/11	"acı dil"	-	-
1/12	"tatlı konuşmalar"	"ağızından bal akıyor"	-
1/12	"tatlı dil"	"gelinin dili çözülür"	-
1/12	"tatlı söz"	"gönüller onunla alınır"	-
1/12	"yükselmiş insanlar"	-	-
1/12	"insana bütün kapılar açılır"	-	-
1/12	"soğuk görünen yüzleri ısıtır"	-	-
1/12	"cana yakın"	-	-
1/12	"(tatlı dilin) açamayacağı kapı, çözemeyeceği düğüm yoktur"	-	-
1/13	"dilimizi tatlılaştıralım"	"gönülleri fetheden"	-
1/13	"tatlı dil bütün gücünü gönülden alır"	"gönül yıkmanın"	-
1/13	"insanın gönlünün tatlı, iyi olması"	"kalp kırmanın"	-

1/13	"kötü bir adamın dökereği tatlı dil"	-	-
1/13	"aç gözlü"	-	-
1/13	"insanları kırıp dökerek hakim olmak"	-	-
1/13	"tatlı dilli adam gittiği her yere huzur götürür"	-	-
1/13	"hayat yükü ağırlığını hissettirmez olur"	-	-
2/14	"sevinç ve neşe içindeyim"	"etrafı gözden geçirelim"	-
2/14	"sevinçten çıldıracağım"	"toz alıyormuş gibi"	-
2/14	-	"merakta kalmayın"	-
2/14	-	"tadı damağında kalacak"	-
2/16	"yüksek sesle"	-	-
2/17	"şerefli ve büyük gün"	-	-
2/18	"bütün kalbimle kutlarım"	"bana hesap ver"	-
2/19	-	"kendinize bir ziyafet çekin"	-

2/19	"(kitapları) geveler, hazmeder"	"ağzını iyi tut"	-
3/20	"geniş bir daire içinde ele alınabilecek"	"iletişim kurabilmek"	-
3/20	"duygu aktarımı"	"ihtiyaç duydular"	-
3/21	"daha güçlü ve çekici mesajlar"	"verdiği mesajlar"	-
3/21	-	"karikatürü ele aldığımızda"	-
3/22	"Türk karikatürcülerinin ... adlarını duyurmaları"	"iletişim sürecinde yer aldıkları"	-
3/23	"uygun bir zemin oluştuğunda"	-	-
3/23	"iletişim gücü"	-	-
4/26	"bayraklaştı yurdun oğlu, kızı"	"alıp ele yeni baştan vatani"	"vatani kurmayı"
4/26	"umutla bakarken gelecek güne"	"bağlanıp kalmadık geçmişe"	-
4/26	"kafayı ilme yormayı"	-	-
4/26	"bilimin ışığı açarken yolu"	-	-
4/26	"bilgiyle ışıdı"	-	-

4/26	"sevgiyle öksüzü sarmayı"	-	-
4/27	"hizmet için koştuk"	"eğitim verirken"	"kalkındı ülkemiz"
4/27	"kadın, erkek omuz omuza durmayı"	"bilimde kalmadık geri"	-
4/27	"(cehalet) paslı çemberi kırmayı"	"harcadık emeği, akıttık teri"	-
4/27	"koşarak gelecek çağa"	-	-
5/28	"büyük bir sanat"	-	"sanatsız kalan bir millet"
5/28	"büyük bilim koruyucusu Fatih"	-	"(sanatı) halkın ayağına götürme"
5/28	"ölümsüz şaheserler"	-	-
5/28	"(sanatın) can alıcı önemi"	-	-
5/28	"uygarlık savaşı"	-	-
5/28	"(sanatı) kalpten kalbe giden en sıcak, en sağlıklı araç"	-	-
5/29	"cumhuriyet yerine oturur oturmaz"	-	"yurdun zekası, duyarlılığı"

5/29	-	-	"zafere eşit katkıda bulunan Türk kadını"
5/29	-	-	"Ankara Devlet Tiyatrosunun temelini atan"
5/29	-	-	"uygar Batı toplumunun ölçüleri"
5/29	-	-	"ülkeyi bir müziğe yöneltme"
6/30	"en büyük seyircisi Atatürk"	"konuşma öyle bir biçim alıyor"	"örgütlü bir şehir tiyatrosu"
6/30	"tarihi sözler"	"kurula başkanlık eden Muhsin Ertuğrul"	"kendisini yakından tanıyan"
6/30	"sanatın gönülleri tok çocukları"	-	
6/30	"uzun boylu konuşmak"	-	-
6/30	"mesleğiyle ters gibi görünen"	-	-
6/31	"diğer roller bölünüyor"	"buyruğunu yerine getireceğini"	"Türklerin Batı'ya yayılıp genişlemeleri"

6/31	"provalar ilerlerken"	"yapıtta rol alan bütün sanatçılar"	"(Faruk Nafiz Çamlıbel'in) Akın'ı oynamak"
6/31	"büyük bir heyecan içinde"	-	"İstemi Han'ı bizzat Muhsin oynayacaktır"
6/31	"maddi, manevi bütün çaba"	-	-
6/32	"en değerli alkışlar Atatürk'ün locasından yükseliyor"	"güzel sözlerle hepsinin gönüllerini hoş ediyor"	"Atatürk Akın'ı görmek üzere"
7/33	"milli kültürün ilerlemesi ve yayılması"	-	-
7/33	"milli duygunun gelişmesi"	-	-
7/33	"dilnin zengin olması"	-	-
7/33	"ülkü birliği ile birbirine bağlı vatandaşlar"	-	-
7/34	"Türkçeye önem verilmesi"	"göz önünde bulundurulması"	-
7/34	"Türk topluluğuna bağlılığı"	-	-
7/34	"Türkçenin zenginliği ve gücü"	-	-

7/34	"büyük bir kültür dili"	-	-
7/34	"temel esaslar"	-	-
7/34	"dildeki zenginlik ve sadelik"	-	-
7/35	"Türk dili zengin, geniş bir dildir"	-	"kamuoyuna bunların benimsetilmesi"
7/35	"Türk dilinin özündeki zengin hazine"	-	-
7/35	"konuşma dilimizi ahenkli hale getirmeliyiz"	-	-
7/35	"Türk dilinin kendi benliğine kavuşması"	-	-
7/35	"milli duygu ili dil arasındaki bağ"	-	-
7/35	"dil bilinçle işlensin"	-	-
7/35	"yüksek bağımsızlık"	-	-
7/35	"yabancı diller boyunduruğu"	-	-
7/35	"milli bilincin ayakta kalabilmesi ve uyanık bulunması"	-	-

8/38	"insan kendini unutuyor"	"laf yetiştireceğine"	-
8/38	-	"ciğerin bayram etsin"	-
8/39	"kasvetli şeyler"	"hoşça vakit geçirme"	-
8/39	"sohbetimizi renklendirelim"	-	-
8/39	-	"boş bulunup"	-
8/40	-	"bunun acısını çıkarırım"	-
9/41	"insan soluğu ile hayat bulan"	-	"dış dünyayla ilişkilerini sağlar kapılar"
9/41	"evin tüm güzelliklerini başkalarına açıp kötülüklerin üzerine kapanır dış kapılar"	-	"Osmanlı'ya kadar uzanan zaman dilimi"
9/42	"(tokmak ve çekeklerin) bir görüntü zenginliği"	"nasıl değer biçecek"	"kapıları kapatırız dış dünyanın tehditlerine karşı"
9/42	"ev sahibinin ekonomik durumunu yansıtır kapı tokmaklarındaki ayrıntılar"	-	-

9/42	"ev içlerindeki kapılar ise daha yalındır"	-	-
9/42	"insanın duyguları üzerinde olumlu bir etki yaratan ahşap"	-	-
9/42	"antikacıların soğuk vitrinleri"	-	-
9/42	"soğuk ama güvenli bir zırh"	-	-
9/42	"sıcak sohbetlerimiz de kilitleniyor"	-	-
9/42	"hayatın aktığı yerdir kapı eşikleri"	-	-
9/43	"aileye uzak birileri"	"açık kapı bırakırız"	"kapı kapı gezeriz"
9/43	"kapıdan kovsalar bacadan gireriz"	"kaybolmaya yüz tutmuş cami kapıları"	"kapıların ardına saklanan dünyalar"
10/44	"hayatı zehir edenler"	-	-
10/44	"hayatını tatlılaştırmak"	-	-
10/44	"karanlık hadise"	-	-
10/44	"(hadisenin) ışık veren bir noktası"	-	-

10/44	“siyahlar içinden bir bakışta beyazları görür”	-	-
10/44	“güneşte bile kara kara lekeler”	-	-
10/45	“kendisini bozar”	“kara kara düşündüğünden”	-
10/46	“kederlere batmamak”	-	-
10/46	“kara düşünceler”	-	-
10/47	“yıkıcı bir rol”	-	-
11/50	"cirit oyunlarının tarihi çok eskilere gider"	-	"Türk gücünü nasıl dünyaya yaymışsa"
11/51	"iş kavgaya, savaşa dökülür"	-	
11/51	"(hakemi) meydana sürerler"	-	"cirit oyunları, Anadolu'nun kükrek sesi"
11/51	"isabet almış tarafı yenilmiş sayarak"	-	-
11/52	"en etkin silah"	-	"cirit oyunları, başka milletleri etkilemiş"

11/52	-	-	"köy d���nlerini co�turan cirit oyunları"
12/53	"imk�nsızlı�ı yendi"	"elleri kolları ba�lı bekleyemezdi"	"Osmanlı donanması Haliç'in girişine dayanmış, Sarayburnu önlerinde demirlemi�ti"
12/53	"surların zayıf olduğu"	-	"Osmanlı donanmasının Haliç'e indirilmesi"
12/53	"kara ordusu sıkı�mı�tı"	-	"Bizans'a girmeliydi"
12/54	"düşüncelerini herkesle paylaştı"	"hiçbir imk�nsızlı�a teslim olmak istemiyordu"	-
12/54	"kafasında bir �im�ek �aktı bir fikir dolandı"	"umudunu hiç yitirmedi"	-
12/54	"(gemileri) havadan u�uraca�ız"	-	-
12/54	"fetih yolundan d�nmeyece�ini"	-	-
12/55	"toplar surları dövmeye başlayınca"	"yelkenleri suya indiririz"	-
12/55	"imkansızlık ve olumsuzluk, kararlılık karşısında"	-	-

	bir kez daha yenilmişti"		
12/55	"bazıları çok zoru rahatça aşar"	-	-
12/55	"tarihe şan verenler"	-	-
13/56	"Karacaoğlan koşmalar düzdü"	-	-
13/56	"mertlik bozulmadan"	-	-
13/56	"Yunus Emre gönüller onardı"	-	-
13/56	"Kerem yarasını (kopuzla) sardı"	-	-
13/56	"zengin birikim"	-	-
13/56	"büyük saz ve söz kültürümüz"	-	-
13/56	"kendine has üslupla yoğurarak"	-	-
13/56	"türkülerimizi Gönül Dağımızda dalgalandıran"	-	-
13/56	"büyük türkü ustası"	-	-
13/57	"onun sesinin insanı büyüleyen sırrı"	"gönül telimizi titreten"	-

13/57	"ruhumuzu ürperten esrarlı ses"	-	-
13/57	"yüreğinin acıları"	-	-
13/58	"geniş halk kesimleri"	-	"gerçek türkü dostlarının gündeminden düşmeyen Neşet Ertaş"
13/58	"(ustaların) üst seviyede bir sentezi ve esrarlı bir bileşkesi"	-	-
13/58	"içli türküler"	-	-
13/58	"yakıcı bozlaklar"		
13/58	"türkülerdeki erişilmez sadeliği ve estetik seviyeyi yakalayan"	-	-
13/59	"gelenekten kopmadan yeniye bağlılığı"	-	-
13/59	"(türküyü, bağlamayı) birbirlerinin içinde eritip"	-	-
14/62	"sabahın kör karanlığı"	"çoğumuzun yolunun düştüğü yer"	-

14/62	-	"yola çıkışımız"	-
14/63	"derli toplu bir cümle"	-	"Aksaray'ı geçtikten sonra"
14/63	"tuz üretimini olumsuz etkilediğini"	-	-
14/63	"aklıma Ahmet Hamdi Tanpınar'ın dizeleri takılıyor"	-	-
14/63	"kendini gizleyen esrarlı bir güzellik"	-	-
14/63	"yanımıza kattığımız hayranlık duygusu"	-	-
14/63	"tarih ile doğanın eşsiz birlikteliği"	-	-
14/64	"nesli tehlike altında"	"can çekişen görüntü"	-
14/64	"başarılı bir çalışma yürütüyorlar"	"çadır kampı iyi gider"	-
14/64	"içimizde yarattığı üzüntü"	"yol almış olma"	-
15/65	"yoğun gün"	"şeker pancarı üretimi önemli yer tutar"	-
15/65	"Konya Havzası'nın ekonomisi temel olarak tarıma"	-	-

	dayanır"		
15/66	"yolu keyifli kılan uğraşlar"	"yola koyuluyoruz"	-
15/66	"turkuaz rengi göl, kendine doğru çeker sizi"	-	-
15/66	"tüm yalnızlığınızı toparlayıp"	-	-
15/66	"zıt bir görüntü sergilemek"	-	-
15/66	"kaçırılmaması gereken mekan"	-	-
15/67	"beynimize de değerli kareler aktarmaktaydı"	-	"tarlaları sulamak için"
15/67	"içimizde bir hüznün"	-	-
15/68	"çöllerde kalmış gibi yaşıyorum"	-	-
15/68	"gemicilerin ruhu bende yaşıyor"	-	-
15/69	"suyunda yıkanmamış rüzgâr"	"dalgaların gözümde tütüyor"	-
15/69	"içimi güldürmüyor"	-	-
15/69	"ormanlardan sana akacak mıyım?"	-	-

16/70	"(kuşlar) birer damlacık eder"	"ben farkına varmıyorum"	-
16/70	"tabiat harikası"	"içim cız ederdi"	-
16/70	-	"seferber eden de oydu"	-
16/71	"kalın kalın bir gülmesi"	"hüküm veremezsiniz"	-
16/71	"sevimli şakaları"	-	-
16/71	"yüzünün ve gözlerinin parladığını görürdünüz"	-	-
16/72	"gökyüzüne bir işaret çakar"	-	"gökyüzünden birer birer toplardı"
16/72	"hava sertleşir, poyrazlar, lodoslar birbirini kovalar"	-	-
16/72	"tatlı, sümbüli günler"	-	-
16/73	"bir kuş cıvıltısı duysam kanım donuyor, yüreğim atmıyor"	-	-
16/74	"isketem tek gözünü verip bana dostlukla bakmış"	-	-

16/74	"bunun üstüne çimen mi olur?"	-	-
16/75	-	"ceza bile kesilmedi"	"dünya değişiyor dostlarım"
17/78	"nezaketimi takınıp"	"selam vermeme"	"denkleştiremiyorum cümleyi"
17/78	"nazik bir ton"	"bu şansı yakalamıyor"	-
17/78	"samimi cevap"	-	-
17/78	"nazikçe gülümsüyorum"	-	-
17/79	"rahat bir nefes"	-	-
17/79	"gönül rahatlığı"	-	-
17/80	"hayatın dışına çıkmıştır"	-	-
17/80	"komşuluk yavaş yavaş çıkıyor hayatımızdan"	-	-
17/80	"tatlı hatıraları"	-	-
17/80	"komşuluk ilişkilerimiz neden zayıfladı"	-	-
17/80	"eski günlerin kapısını aralayacak olursak"	-	-

17/80	"sohbetlere koyuluyordu"	-	-
17/80	"şirin avlular"	-	-
17/81	"üzüntülerimizi paylaştık"	-	-
17/81	"çocuğumuzun başkalarıyla ortak bir dünyası"	-	-
18/82	"uzak cephelerin acısıydı gıcırtilar"	"nam salmıştı"	"yediordu Elif kağnısını"
18/82	"doğrulmuştu yola"	-	-
18/82	"sanki elif elif uzuyordu inceliyordu"	-	-
18/83	"gecenin ulu ağırlığı"	-	-
18/83	"hafiftiler, inceden inceden"	-	-
18/83	"kınalı ellerinden rüzgar geçirdi"	-	-
18/84	"ova bayır durdu"	"nazar mı değdi göklerden"	-
18/84	"üzerimden ses seda uzaklaşır"	-	-
18/84	"Kocabaş'ın yerine koştu kendini Elifçik"	-	-

18/84	"yürüdü düşman üstüne"	-	-
19/85	"konukseverliğin kökleri"	-	"Anadolu'nun geleneksel konukseverliği üzerinde duralım"
19/85	"tarihin derinliklerine iner"	-	-
19/85	"azığı düzülür"	-	-
19/85	"gelenek ve göreneğinin temelinde eski Ahi gelenekleri yatmaktadır"	-	-
19/85	"toplum görevi sayarlardı"	-	-
19/85	"konukları ağırlamak için birbirleriyle yarış ederlerdi"	-	-
19/86	"Tanrı, güzelliklerini öteki ülkelere ayrı ayrı dağıtırken"	"yol kesen eşkıyalar"	-
19/86	"dünyanın en güzel insanları yaşar"	"kura çekmek"	-
19/86	"tartışma uzayıp kızıştı"	-	-

19/86	"korkuya düştük"	-	-
19/86	"kuşkusuna kapıldık"	-	-
19/86	"yüksek konukseverliğe"	-	-
19/86	"kura Ahi Sinan tarafına düştü"	-	-
19/87	"konuğu paylaşamadıkları için"	"işin farkına o zaman varılır"	-
19/87	"bir görevi yapmış olmanın rahatlığı"	-	-

Yapılan analize göre *MEB yayınevi 7. Sınıf Türkçe ders kitabında 19 metin* incelenmiştir. Buna göre elde edilen sonuçlar şöyledir: Kullanım sıklığı sırasına göre; *219 mecaz, 68 deyim, 36 mecaz-ı mürsel olmak üzere, toplam 323 mecazlı söyleyiş örneğine rastlanmıştır*. En çok sonuca mecaz örneğinde rastlanmıştır.

Tablo 5. 1. 6. : 7. Sınıf Türkçe Ders Kitabındaki Metinlerde Yer Alan Mecazlı Söyleyişlerin Kategorilere Göre Analizi

KATEGORİ	METİN NO.	7. SINIF
İNSAN	1	"insanı sıcak yapan dildir", "acı dili (kişiyi) çirkinleştirir", "bu tatlı emri", "insana bütün kapılar açılır", "cana yakın", "gönülleri fetheden", "insanın gönlünün tatlı, iyi olması", "aç gözlü", "yükselmış insanlar"
	3	"Türk karikatürcülerinin ... adlarını duyurmaları", "iletişim gücü", "iletişim sürecinde yer aldıkları"
	4	"bayraklaştı yurdun oğlu, kızı", "bağlanıp kalmadık geçmişe", "kadın, erkek omuz omuza durmayı", "bilimde kalmadık geri", "bilgiyle ısıdı"
	5	"(sanatı) halkın ayağına götürme", "sanatsız kalan bir millet", "yurdun zekâsı, duyarlılığı", "zafere eşit katkıda bulunan Türk kadını", "uygar Batı toplumunun ölçüleri", "büyük bir sanat", "büyük bilim koruyucusu Fatih"
	6	"tarihi sözler", "sanatın gönülleri tok çocukları", "kendisini yakından tanıyan", "yapıtta rol alan bütün sanatçılar", "mesleğiyle ters gibi görünen", "en büyük seyircisi Atatürk"
	7	"ülkü birliği ile birbirine bağlı vatandaşlar", "dilin zengin olması", "Türkçenin zenginliği ve gücü", "dildeki zenginlik ve sadelik", "Türk dili zengin, geniş bir dildir", "Türk dilinin özündeki zengin hazine", "büyük bir kültür dili", "yüksek bağımsızlık"
	8	"ciğerin bayram etsin"
	9	"insan soluğu ile hayat bulan", "aileye uzak birileri"

İNSAN	10	“hayatı zehir edenler”, “kendisini bozar”, “kara düşünceler”, “yıkıcı bir rol”
	12	"kafasında bir şimşek çaktı, bir fikir dolandı", "tarihe şan verenler"
	13	"mertlik bozulmadan", "zengin birikim", "onun sesinin insanı büyüleyen sırrı", "gerçek türkü dostlarının gündeminden düşmeyen Neşet Ertaş", "gelenekten kopmadan yeniye bağlılığı", "büyük saz ve söz kültürümüz", "büyük türkü ustası", "geniş halk kesimleri", "(ustaların) üst seviyede bir sentezi ve esrarlı bir bileşkesi"
	14	"beynimize de değerli kareler aktarmaktaydı", "derli toplu bir cümle"
	15	"gemicilerin ruhu bende yaşıyor"
	16	“seferber eden de oydu”, "yüzünün ve gözlerinin parladığını görürdünüz", "dünya değişiyor dostlarım", "sevimli şakaları"
	17	"bu şansı yakalayamıyor", "rahat bir nefes", "komşuluk yavaş yavaş çıkıyor hayatımızdan", "nazik bir ton", "nezaketimi takınıp", "tatlı hatıraları", "hayatın dışına çıkmıştır", "komşuluk ilişkilerimiz neden zayıfladı", "çocuğumuzun başkalarıyla ortak bir dünyası"
	18	"hafiftiler, inceden inceden", "sanki elif elif uzuyordu inceliyordu"
	19	"Anadolu'nun geleneksel konukseverliği üzerinde duralım”, "azığı düzülür", "gelenek ve göreneğinin temelinde eski Ahi gelenekleri yatmaktadır", "toplum görevi sayarlardı", "yol kesen eşkıyalar", "dünyanın en güzel insanları yaşar", "kura Ahi Sinan tarafına düştü", "yüksek konukseverliğe", "konukseverliğin kökleri", "konuğu paylaşamadıkları için"
<i>Bu kategoride; 2 ve 11 numaralı metinlerde mecazlı söyleyiş örneğine rastlanmamıştır.</i>		

DUYGU- DUYU	1	"(dil) can yakar", "kalp kırar", "gönül devirir", "dilin tatlısı", "her şeyin tatlısı, dilin acısı", "dil yarası", "yaraların en derini", "tatlı dili sizi yatıştırır", "kalbinize işlemiştir", "acı dil", "tatlı dil", "tatlı söz", "gönüller onunla alınır", "soğuk görünen yüzleri ısıtır", "(tatlı dilin) açamayacağı kapı, çözemeyeceği düğüm yoktur", "dilimizi tatlılaştıralım", "tatlı dil bütün gücünü gönülden alır", "gönül yıkmanın", "kalp kırmanın", "insanları kırıp dökerek hakim olmak", "tatlı dilli adam gittiği her yere huzur götürür", "hayat yükü ağırlığını hissettirmez olur"
	2	"sevinç ve neşe içindeyim", "sevinçten çıldıracağım", "merakta kalmayın", "tadı damağında kalacak", "bütün kalbimle kutlarım", "yüksek sesle"
	3	"duygu aktarımı", "ihtiyaç duydular"
	4	"umutla bakarken gelecek güne", "sevgiyle öksüzü sarmayı"
	5	"(sanatın) can alıcı önemi", "(sanat) kalpten kalbe giden en sıcak, en sağlıklı araç"
	6	"büyük bir heyecan içinde", "güzel sözlerle hepsinin gönüllerini hoş ediyor"
	7	"milli duygunun gelişmesi", "Türk topluluğuna bağlılığı", "milli duygu ili dil arasındaki bağ", "Türk dilinin kendi benliğine kavuşması", "milli bilincin ayakta kalabilmesi ve uyanık bulunması", "Türkçeye önem verilmesi"
	8	"hoşça vakit geçirme", "boş bulunup", "bunun acısını çıkarırım", "kasvetli şeyler"
	9	"insanın duyguları üzerinde olumlu bir etki yaratan ahşap"
	10	"hayatını tatlılaştırmak", "kederlere batmamak"
	11	"cirit oyunları, başka milletleri etkilemiş", "köy düğünlerini coşturan cirit oyunları"

DUYGU-DUYU	12	"umudunu hiç yitirmedi"
	13	"Yunus Emre gönüller onardı", "türkülerimizi Gönül Dağımızda dalgalandıran", "gönül telimizi titreten", "ruhumuzu ürperten esrarlı ses", "yüreğinin acıları", "içli türküler", "yakıcı bozlaklar", "türkülerdeki erişilmez sadeliği ve estetik seviyeyi yakalayan"
	14	"yanımıza kattığımız hayranlık duygusu", "içimizde yarattığı üzüntü", "yolu keyifli kılan uğraşlar", "tüm yalnızlığınızı toparlayıp", "içimizde bir hüzün"
	15	"çöllerde kalmış gibi yanıyorum", "içimi güldürmüyor"
	16	"içim cız ederdi", "bir kuş cıvıltısı duysam kanım donuyor, yüreğim atmıyor"
	18	"üzerimden ses seda uzaklaşır"
	17	"samimi cevap", "gönül rahatlığı", "üzüntülerimizi paylaştık"
	19	"korkuya düştük", "kuşkusuna kapıldık", "bir görevi yapmış olmanın rahatlığı"
<i>Bu kategoride; tüm metinlerde mecazlı söyleyiş örneğine rastlanmıştır.</i>		
EYLEM	1	"tatlı konuşmalar", "gelinin dili çözülür", "ağzından bal akıyor", "kötü bir adamın dökeceği tatlı dil"
	2	"etrafı gözden geçirelim", "toz alıyormuş gibi", "bana hesap ver", "kendinize bir ziyafet çekin", "(kitapları) geveler, hazmeder", "ağzını iyi tut"

EYLEM	3	"geniş bir daire içinde ele alınabilecek", "iletişim kurabilmek", "verdiği mesajlar", "karikatürü ele aldığımızda"
	4	"vatanı kurmayı", "alıp ele yeni baştan vatanı", "kafayı ilme yormayı", "hizmet için koştuk", "eğitim verirken", "(cehalet) paslı çemberi kırmayı", "harcadık emeği, akıttık teri", "koşarak gelecek çağa"
	5	"Ankara Devlet Tiyatrosunun temelini atan", "ülkeyi bir müziğe yöneltme"
	6	"konuşma öyle bir biçim alıyor", "kurula başkanlık eden Muhsin Ertuğrul", "uzun boylu konuşmak", "buyruğunu yerine getireceğini", "Türklerin Batı'ya yayılıp genişlemeleri", "diğer roller bölünüyor", "provalar ilerlerken", "(Faruk Nafiz Çamlıbel'in) Akın'ı oynamak", "İstemi Han'ı bizzat Muhsin oynayacaktır", "maddi, manevi bütün çaba", "en değerli alkışlar Atatürk'ün locasından yükseliyor", "Atatürk Akın'ı görmek üzere"
	7	"milli kültürün ilerlemesi ve yayılması", "göz önünde bulundurulması", "konuşma dilimizi ahenkli hale getirmeliyiz", "kamuoyuna bunların benimsetilmesi", "dil bilinçle işlensin"
	8	"insan kendini unutuyor", "laf yetiştireceğine", "sohbetimizi renklendirelim"
	9	"nasıl değer biçecek", "sıcak sohbetlerimiz de kilitleniyor", "açık kapı bırakırız", "kapı kapı gezeriz", "kapıdan kovsalar bacadan gireriz"
	10	"siyahlar içinden bir bakışta beyazları görür", "kara kara düşündüğünden"
	11	"Türk gücünü nasıl dünyaya yaymışsa", "iş kavgaya, savaşa dökülür", "(hakemi) meydana sürerler", "isabet almış tarafı yenilmiş sayarak"
	12	"elleri kolları bağlı bekleyemezdi", "imkânsızlığı yendi", "Osmanlı donanması Haliç'in girişine dayanmış, Sarayburnu önlerinde demirlemişti", "Osmanlı donanmasının Haliç'e indirilmesi", "kara ordusu sıkışmıştı",

EYLEM		"Bizans'a girmeliydi", "düşüncelerini herkesle paylaştı", "hiçbir imkânsızlığa teslim olmak istemiyordu", "fetih yolundan dönmeyeceğini", "imkânsızlık ve olumsuzluk, kararlılık karşısında bir kez daha yenilmişti", "bazıları çok zor'u rahatça aşar"
	13	"Karacaoğlan koşmalar düzdü", "kendine has üslupla yoğurarak"
	14	"yola çıkışımız", "Aksaray'ı geçtikten sonra", "tuz üretimini olumsuz etkilediğini", "aklıma Ahmet Hamdi Tanpınar'ın dizeleri takılıyor", "yol almış olma", "yola koyuluyoruz", "zıt bir görüntü sergilemek", "başarılı bir çalışma yürütüyorlar"
	16	"kalın kalın bir gülmesi", "hüküm veremezsiniz", "gökyüzüne bir işaret çakar", "gökyüzünden birer birer toplardı", "ceza bile kesilmedi"
	17	"selam vermeme", "denkleştiremiyorum cümleyi", "nazıkçe gülümsüyorum", "eski günlerin kapısını aralayacak olursak", "sohbetlere koyuluyordu"
	18	"nam salmıştı", "doğrulmuştu yola", "Kocabaş'ın yerine koştı kendini Elifçik", "yürüdü düşman üstüne"
	19	"konukları ağırlamak için birbirleriyle yarış ederlerdi", "Tanrı, güzelliklerini öteki ülkelere ayrı ayrı dağıtırken", "tartışma uzayıp kızıştı", "kura çekmek"
<i>Bu kategoride; 15 numaralı metinde mecazlı söyleyiş örneğine rastlanmamıştır.</i>		
DOĞA	10	"güneşte bile kara kara lekeler"
	14	"çoğumuzun yolunun düştüğü yer (Konya Kapalı Havzası)", "nesli tehlike altında (kemirgenler)", "tarih ile doğanın eşsiz birlikteliği", "çadır kampı iyi gider", "şeker pancarı üretimi önemli yer tutar", "Konya Havzası'nın ekonomisi temel olarak tarıma dayanır", "kaçırılmaması gereken mekan", "can çekişen görüntü", "tarlaları sulamak için", "sabahın kör karanlığı", "kendini gizleyen esrarlı bir güzellik",

DOĞA		"turkuaz rengi göl, kendine doğru çeker sizi"
	15	"suyunda yıkanmamış rüzgâr", "dalgaların gözümde tütüyor", "ormanlardan sana akacak mıyım?"
	16	"(kuşlar) birer damlacık eder", "hava sertleşir, poyrazlar, lodolar birbirini kovalar", "tatlı, sümbüli günler", "isketem tek gözünü verip bana dostlukla bakmış", "tabiat harikası", "bunun üstüne çimen mi olur?"
	18	"kınalı ellerinden rüzgar geçerdi", "ova bayır durdu", "nazar mı değdi göklerden"
<i>Bu kategoride; sadece 10, 14, 15, 16 ve 18 numaralı metinlerde mecazlı söyleyiş örneğine rastlanmıştır.</i>		
EŞYA	1	"(giysi mankenleri) dilleri olmadığı için soğukturlar"
	3	"daha güçlü ve çekici mesajlar veren karikatür"
	5	"ölümsüz şaheserler"
	6	"örgütlü bir şehir tiyatrosu"
	9	"dış dünyayla ilişkilerini sağlar kapılar", "evin tüm güzelliklerini başkalarına açıp kötülüklerin üzerine kapanır dış kapılar", "(tokmak ve çekeklerin) bir görüntü zenginliği", "kapıları kapatırız dış dünyanın tehditlerine karşı", "ev sahibinin ekonomik durumunu yansıtır kapı tokmaklarındaki ayrıntılar", "ev içlerindeki kapılar ise daha yalındır", "antikacıların soğuk vitrinleri", "soğuk ama güvenli bir zırh", "hayatın aktığı yerdir kapı eşikleri", "kaybolmaya yüz tutmuş cami kapıları", "kapıların ardına saklanan dünyalar"
	11	"cirit oyunları, Anadolu'nun kükrek sesi", "cirit oyunlarının tarihi çok eskilere gider", "en etkin silah"
	12	"surların zayıf olduğu", "(gemileri) havadan uçuracağız", "toplar surları dövmeye başlayınca",

EŞYA		"yelkenleri suya indiririz"
	13	"Kerem yarasını (kopuzla) sardı", "(türküyü, bağlamayı) birbirlerinin içinde eritip"
	17	"şirin avlular"
	18	"uzak cephelerin acısıydı (kağnıların) gıcirtılar", "yediordu Elif kağnısını"
<i>Bu kategoride; 2, 4, 7, 8, 10, 14, 15, 16 ve 19 numaralı metinlerde mecazlı söyleyiş örneğine rastlanmamıştır.</i>		
DİĞER	1	"işleriniz ters gitmiş"
	2	"şerefli ve büyük gün"
	3	"uygun bir zemin oluştuğunda"
	4	"bilimin ışığı açarken yolu", "kalkındı ülkemiz"
	5	"uygarlık savaşı", "cumhuriyet yerine oturur oturmaz"
	7	"yabancı diller boyunduruğu", "temel esaslar"
	9	"Osmanlı'ya kadar uzanan zaman dilimi"
	10	"karanlık hadise", "(hadisenin) ışık veren bir noktası"

DİĞER	14	"yoğun gün"
	16	"ben farkına varmıyorum"
	18	"gecenin ulu ağırlığı"
	19	"konukseverliğin tarihin derinliklerine iner", "işin farkına o zaman varılır"

Yapılan kategori analizine göre; **MEB yayınevi 7. Sınıf Türkçe ders kitabında 19 metin** incelenmiştir. Metinler; “İnsan, DUYGU-DUYU, Eylem, Doğa ve Eşya” olmak üzere beş kategoride incelenmiştir. Hiçbir kategoriye girmeyen mecazlı söyleyiş örnekleri “Diğer” başlığı altında toplanmıştır. Buna göre;

Kullanım sıklığına göre sırasıyla; **Eylem kategorisinde 94, İnsan kategorisinde 84, Duygu-Duyu kategorisinde 76, Eşya kategorisinde 27, Doğa kategorisinde 25 ve Diğer’de 17 olmak üzere toplam 323 mecazlı söyleyiş** örneğine rastlanmıştır.

Tablo 5. 1. 7. : 8. Sınıf Türkçe Ders Kitabında Yer Alan Metinler, Yazarları, Türleri ve Konuları

Metin No.	Metnin Adı	Yazar	Tür	Konu
1	KIZ KALESİ	Anonim	Efsane	Tarihî mekânlar
2	GEÇMİŞ ZAMAN ŞİİRLERİ	Bayram Bilge TOKEL	Şiir	Geçmiş zamana özlem
3	ESKİ ANKARA EVLERİ	Pınar YETİMOĞLU	Gezi yazısı	Evler
4	ATATÜRK'TEN ANILAR	Hasan Reşit TANKUT İlknur Güntürkün KALIPÇI	Anı	Atatürk'ün insan sevgisi ve evrensellik anlayışı
5	ONUNCU YIL NUTKU	Mustafa Kemal ATATÜRK	Söylev	Atatürk'ün eserleri
6	ATATÜRK VE BİLİM	Aydın SAYILI	Makale	Atatürk'ün akılcılık ve bilime verdiği önem
7	İHTİYAR ÇİLİNGİR	Memduh Şevket ESENDAL	Hikâye	Zanaatlar
8	GÖNÜL MİMARLARIMIZ	Talat Sait HALMAN- Şükrü Enis REGÜ	Biyografi	Türk büyüklerimiz
9	NEVRUZ VE BİRLİK	Sevinç ÇOKUM	Fıkra	Bayramlar

10	ERGENEKON DESTANI	Anonim	Destan	Dayanışma
11	ÇİĞDEM DER Kİ	Miyase SERTBARUT	Hikâye	Batıl inançlar
12	AŞINASIZ	Ali ÇOLAK	Deneme	Birey ve toplum
13	BASINDAN TEKNOLOJİ HABERLERİ	Özcan YAĞMUR- Salih HAMURCU-Mehmet YATKIN	Haber yazısı	Buluşlar
14	ANADOLU’NUN BAHTI AÇIK KARA TRENİ	Mehmet ÖNDER	Söyleşi	Teknoloji ve hayat
15	BİLGİSİYAR YALNIZLIĞI	Ali ÇOLAK	Deneme	Bilgisayar
16	HAYATTA BAŞARININ YOLLARI	Selim Sırrı TARCAN	Konferans	Başarı
17	İKİ İYİ İNSAN	Enver Naci GÖKŞEN	Hikâye	Kişilik tipleri
18	MARTİ	Richard BACH (Riřart BAH)	Roman	Kendini tanıma, özgüven

Tablo 5. 1. 8. : 8. Sınıf Türkçe Ders Kitabında Yer Alan Metinlerde Mecaz, Deyim, Mecaz-ı Mürsel Analizi

Sayfa No.	Mecaz	Deyim	Mecaz-ı Mürsel
1/10	“baba derin derin düşünmeye başlar”	“dikkatleri üzerine çeken bu kale”	-
1/11	“bey’in kızına acımadan edemezler”	“aklına güzel bir fikir gelir”	-
2/12	“titrek ninniler söylemiş”	“zevale ermiş güneş”	-
2/13	“(kuş) daha bu çocuk demiş, camlarına vurmuş kuşluk güneşi”	“düşmüşüm bir kuşun peşine”	-
3/14	“Ankara Kalesi’nin savunmaya elverişli özelliği”	"kartal yuvası izlenimi bırakan"	“kale kapısından giriyoruz”
3/14	"tarihî gelişimi"	"Ankara’nın iklim özelliği ... önemli rol oynamıştır"	-
3/14	“Ankara evleri ... dar ve dik bir alanda gelişmek zorunda kalmıştır”	-	-
3/14	"az yerden çok faydalanma ilkesi hâkimdir"	-	-

3/15	"her türlü ihtiyacını karşılayacak şekilde düzenlenen odalar"	"baklava dilimi şeklindeki göbekler ... göze çarpar"	"Evlere giriş avlu ve bahçeden sağlanır"
3/15	"rahat ve huzur dolu bir ortam yaratılmıştır"	"çarpık kentleşmenin tarihî değerlerimizi yok etmesi"	"evlerinin özelliği sofaya açılan odalardır"
3/15	"en zengin süsleme"	"ağaç, süslemede rol oynamıştır"	-
3/15	"krem rengi yoğun olarak kullanılmıştır"	"bölümler olarak göze çarpar"	-
3/15	"kültür mirasımızın korunması, yaşatılması"	-	-
4/20	"milleti sevmeye alıştırmamanın tadı"	"o, milletini bağrına basmış"	-
4/20	"büyük aşk"	-	-
4/20	"büyük gazi"	-	-
4/20	"böyle bir konu üzerindeydik"	-	-
4/20	"gazi kelimesinin bu anlamdaki değerini tartma"	-	-
4/20	"kalplerinin en samimi köşesinden kaynayıp çıkan sevgi"	-	-

4/20	"vatanseverlik mihrakında toplayıp süzdükten sonra"	-	-
4/20	"gönüllerimizi, hareketlerine sonsuz olarak bağladığı zarif jest"	-	-
4/21	"bu yolda çalışmak"	"ne kadar kıymet veriyorsa"	"milletin varlığı ve mutluluğu"
4/21	"sevginin evrensel dili"	"bir hadisenin bize temas edeceği"	"dünya milletlerinin huzur ve refahı"
4/21	"sevgi ve minnet mektupları yağmıştır"	"Atatürk'ün kendisi kaleme alır"	"dünya milletleri arasında sükûn, açıklık ve iyi geçim olmazsa"
4/21	"(kahramanlar) huzur içinde uyuyunuz"	-	-
5/22	"bu kutlu güne kavuşmanın en derin sevinci ve heyecanı içindeyim"	-	-
5/22	"büyük işler"	-	-
5/22	"yüksek Türk kültürü"	-	
5/22	"en medeni memleketler seviyesi"	-	"Türk milletinin ve onun değerli ordusunun bir ve beraber yürümesi"
5/22	"geniş refah kaynaklar"	-	"(Türk milletinin) elinde ve kafasında"

			tuttuğu meşale"
5/22	"gevşetici zihniyet"	-	-
5/22	"Türk milletinin karakteri yüksektir"	-	-
5/23	"yüksek bir insan cemiyeti"	-	-
5/23	"(güzel sanatlarda) yükselmek"	-	-
5/23	"milletimizin yüksek karakteri, yorulmaz çalışkanlığı"	-	-
5/23	"millî birlik duygusunu ... besleyerek"	-	-
5/23	"millî ülküye, ... yürümekte olan Türk milleti"	-	-
5/23	"yüksek medeniyet ufku"	-	-
5/23	"ebediyete akıp giden on sene"	-	-
5/23	"huzur ve refah içinde kutlama"	-	-
6/24	"bilimin insan yaşamındaki önemli yeri"		-
6/24	"kirli ayaklarıyla çiğneyen düşman"	-	-

6/24	"(Türk şiirinin) incelikleri"	-	-
6/24	"uygarlık yolunda yürümek"	-	-
6/24	"evrensel uygarlığın coşup gelen seli altında bir gün boğulma"	-	-
6/24	"yurdumuzun göz alıcı yerleri"	-	
6/25	"kılavuzluğunda yürünmesini Atatürk'ün öğütlediği bilim"	"dikkatimizi çektiğine göre"	-
6/25	"geniş kapsamlı bir bilimdir"	-	-
6/25	"bunları dışta bırakan kılavuzlar peşinde yürümenin"	-	-
6/26	"bilim yöntem ve kurallarından pay alabilen"	"bilim anlayışına ters düşmeyen"	-
6/27	"Batılılaşma girişimimizde en büyük güçlüğü doğuran sorun"	"bilim ve uygarlık arasında yakın ilişki kurduğuna"	"batı dünyasıyla atbaşı yürütülmesi"
6/27	"uygarlığın temeli"	-	"Batı'nın büyük dinamizmi"
6/27	"bilime dayanmayan uygarlığın"	-	"batı ile yarışma"

6/27	"bilim ve uygarlığın dinamik yönleri"	-	"Batı'ya ayak uydurma"
6/27	"büyük önem"	-	"kendi kendini geride bırakma ve aşma özelliği"
7/30	"bir ufak çocuk körük çekiyor"	"gözüm ilişti"	"bir küçük ocak yanıyor"
7/30	"bu güzel şeyler sönüp gitmeyecekti"	"kolayı başına gelsin"	"gayet dürüst bir zincir ortaya çıkıyor"
7/30	"kanaatleri öldürmüştü"	-	"demiri kaldırmış, yerine tenekeyi doldurmuştur."
7/30	"huzur ve rahatı söndürmüştü"	-	"her şeyi inkâr eden bu devre gelmemiş olsaydı"
7/31	"usulü bozmak"	-	-
7/31	"kırk yıldır bu sanatı işlerim"	-	-
7/31	"fena hâlde içerledi"	-	-
7/31	"para âşıklısı"	-	-
7/31	"bu yolda gelmiş geçmiş ustalar"	-	-
8/32	"güçlü bir ses yükselmişti"	"oy birliği ile aldığı kararla"	"modern Türkiye"
8/32	"Selçuklu İmparatorluğu'nun güneşi"	-	"şiiirleri, ilahileri, önce Osmanlılara,

	sönerken"		sonra modern Türkiye'ye ilham verdi"
8/32	"yalın ama derin sevgi"	-	"bu ülküler üzerinde duran Unesco"
8/32	"saydam ve kıvrak güzelliklerini gönlümüze sindirdiğimiz bu eserler"	-	-
8/32	"hümanizma ve evrensellik ruhu"	-	-
8/32	"sevgi ve barışın üstünlüğü"	-	-
8/32	"Tanrı ile insanların birliği"	-	-
8/32	"toplumsal adalet ile yoğrulmuştur"	-	-
8/32	"büyülü anlatılar"	-	-
8/32	"geniş bir program"	-	-
8/32	"büyük Türk ozanı"	-	-
8/33	"halkı şiirleriyle, ilahileriyle büyülediğini"	"dinlerin birliği, dayanışması, kaynaşması gibi kavramlar ağır basar"	-
8/33	"tasavvufun manevi kültürünü"	-	-
8/33	"duru ve kolay anlaşılan Türkçesinin"	-	-

	güçlü örnekleri"		
8/33	"(şiiirleri) yüzyıllarca sonra bile, dipdiri"	-	-
8/33	"derin bir saygı ve sevgi"	-	-
8/33	"Yunus'un hoşgörölü mistik düşüncesi"	-	-
8/34	"herkese uzanan, tüm insanlığı kapsayan sevgisiyle"	-	"hiçbir din, başka dinlerle çatışmaz"
8/34	"Yunus'un manevi ikliminde"	-	-
8/34	"uluslar ve dinler arasında uçurum ve uyuşmazlık"	-	-
8/35	"büyük ozanımız"	"insan ruhunun asil duygularını baş tacı etmişti"	"dünya benim rızkımdır / halkı benim halkımdır."
8/35	"uluslar arasında ahenk"	"Yunus tüm insanlığa kucak açmıştı"	-
8/35	"mistik düşüncenin gür sesiydi"	"görüşünü öne sürüyordu"	-
8/35	"sanatla yüksek ahlaktan benzeri az bulunur bir birleşim yaratmış"	"dünyayı eşsiz güzelliklerinin hepsiyle bağrına basıyordu"	-

8/35	"severim ben seni candan içeri"	"biz kimseye kin tutmayız"	-
8/36	"akıldan hesap yapmadaki ustalığı"	"bütün köyde dillere destan olmuştu"	-
8/36	"eğitim görüyor"	-	-
8/37	"mimarlığın bütün inceliklerini"	"ölenin yerini ancak o tutabilir"	-
9/38	"renkli geleneklerimizin bahara, kırlara yansımasıdır"	"hastaların gönlü alınır"	"Türk Dünyası'nın önem verdiği"
9/38	"etrafa baktığımızda karanlık, ümitsizlik diz boyu..."	-	"Türk Dünyası arasındaki bağları daha da güçlendirecektir"
9/38	-	-	"Ahmet Yesevilerin dünyası, Yunusların dünyasıyla el ele verecek"
9/38	"kültür mirasımızı da yaşatma"	-	-
9/38	"yaşama ümidine sarılma"	-	-
9/38	"yeni bir güç kazanma anlamını taşır"	-	-
9/39	"Yörük Bayramı'nın temelinde Nevruz kalıntıları bulunabilir"	-	-
10/42	"zengin bir şekli Ergenekon"	"kişilerin eline düşmüşlerdi"	-

	Destanı'dır"		
10/42	"Göktürk oku ötmeyen, Göktürk kolu yetmeyen bir yer yoktu"	-	-
10/43	-	"insan yolu düşmez"	-
11/45	"çiçeklere kim kıymıştı"	-	"senin dünyadan haberin yok"
11/45	"evlerinde ne rahatlık var"	-	-
11/46	"köklerini toprağa yapıştırmak için"	"var olmak için elinden geleni yapıyordu"	"elektriğin sağladığı pırıl pırıl aydınlık"
11/46	"insanlara karşı niçin düşmanlık beslesindi?"	"bazı şeyleri kestirip atmadan önce"	-
11/46	"böyle duygular taşıyabilir miydi?"	-	-
11/46	"(horozibiklerinin) yaşama bağlılığını"	-	-
11/46	"boş inanç deyip atamazsın"	-	-
11/46	"açıklama getirebiliyordum"	-	-
11/47	"hava gümbür gümbür"	"şimşekler çakıyor"	-
11/47	-	"yıldırımını üstüne çeker bu renk"	-

11/48	"sert bir tartışma"	"bütün okullara yıldırım düşerdi"	-
11/48	"çözüm yolu"	"böyle bir çiçek...ortaya çıkmıştı"	-
11/48	"donda kaldı, hiçbir şey söylemedi"	-	-
11/48	"derin derin düşünmeye"	-	-
11/49	"toprağa alışması"	"gönlünü alalım"	-
11/49	"dopdolu yaşanmış bir gün"	-	-
11/50	"halamın yorgun sesi"	"canı çok sıkkın"	"(ateşin) üzülsen daha da yükselir"
11/50	-	"annem de söze karıştı"	-
11/51	"ölçüsünü ... kendisi ayarlayacakmış"	"hiçbir şeye karşı çıkamıyordu"	-
12/52	"insanlarına duyduğumuz bağlılıktır"	-	"bağlı bulunduğumuz sokaklar"
12/53	"bağlantısız yaşamak, adamakıllı yoruyor insanı"	"biri selam verip"	-
12/53	"iyi günler'den öteye gitmiyor"	-	-
12/53	"muhabbet kurulmuyor aranızda"	-	-
12/53	"birisiyle hayatı paylaşmak"	-	-

12/54	"hafızamın kuytusunda tazecik duruyor"	"içlerini dökerek daha mutlu yaşadıklarına inanıyorum"	"içimin türküsünü söylüyor"
12/54	"dertleşmek kelimesine bayılıyorum"	-	"kasaba özlemi git gide büyüyor içimde"
12/54	"yalnızlığını sürükleyen insandan"	-	-
12/54	"(sesler de gürültüler de) yumuşar"	-	-
12/55	"yaşama sevinci içinde"	"ayaküstü girilen sohbetlerin tadına doyum olmuyor"	-
12/55	"ekmeğin, havanın yumuşaklığını"	-	-
12/55	"sevincini, üzüntüsünü ... paylaşmak"	-	-
13/58	"bu konuda ağırlıklı yük"	"hayvan sağlığının ne kadar önemli olduğunu ortaya koyuyor"	-
13/58	-	"hastalıkların önüne geçilmesi"	-
13/58	-	"kontrol altına almayı"	-
13/59	"karşılarına çıkacak en büyük sorun"	"insan sağlığını tehdit ettiğini"	-
13/59	"hayvan sağlığına önem vermenin"	"bulabileceklerini dile getiren"	-

		veteriner müdür"	
13/59	"hibe krediden yararlanma yoluna gideceklerini vurguladı"	"hayvanların terk edilmesinin de önüne geçeceğini"	-
13/60	"(balıklar) koruma altına alınarak"	-	-
13/61	-	"hayvanlar için şart koşulan"	-
14/63	"kuş uçmaz, kervan geçmez bölgelere"	-	"Anadolu'nun yüzüne kan, yüreğine can geliyordu"
14/63	"kara tren umut taşıyor, mutluluk getiriyordu"	-	"Anadolu insanı Anadolu'yu tanıyordu kara trenle"
14/63	-	-	"aslında gurbet her zaman vardı Anadolu için"
14/63	-	-	"Anadolu sayfa sayfa açılıyor"
14/64	"kara trene hasret kavuşturan da derlerdi."	"(insanoğlunun) gözünü, gönlünü doyuruyordu kara tren"	"demir yolları bu memlekete yalnız vatandaşın arzuladığı ekmeği değil, medeniyeti de getirecek"
14/64		"soluğu Tatvan'da alırsın"	"tüm memleketten kükrek bir ses yükseliyordu"

14/65	"demir yolları, Türk milletinin refah ve medeniyet yollarıdır"	"minibüs var gece gündüz yol alan"	"bütün dünyanın saydığı başkumandan"
14/65	"(onlar) gurbeti yudumlarken"	"özlemine çektikleriyle yakın oluveriyor"	"(beyaz tren) her şehre mutluluk getiriyordu"
14/65			"demir ağlarla ördük anayurdu dört baştan"
14/65		-	"Anadolu örümcek ağı gibi bir yol şebekesiyle örüldükçe"
14/65		-	"Anadolu Anadolu'yu keşfediyor, Anadolu'yu tanıyor"
14/65			"(gurbet) Almanya'da çalışan işçilerimizin omuzlarında"
14/66	"kesik kesik, acı acı geceyle"	-	-
15/67	"tasvirlerinin parlaklığı"	"medeniyet harikasını hafife aldığımız"	-
15/67	"(bilgisayar) zamanını bereketlendiren ve hafızasının yükünü hafifleten"	"boş zaman kazanmak"	-

15/67	"zamanımızın kölesi makinedir"	-	-
15/68	"teknoloji ürünü olmaktan çıkarıp"	"(insana) gücüne sahip olduğu havasını verir"	-
15/68	"meraklılarının gözünde ... yükseltmiş"	"insanlar arasından el ayak çekip kendi dünyasının duvarları arasında kapandığı"	-
15/68	"(insan) onun kölesi olmaya durur"	-	-
15/68	"araçlar, insanı insandan uzaklaştırmaya"	-	-
15/68	"onların insana dokunan elleri ve sıcak kalp atışları"	-	-
15/69	"aklı başında bilgisayar kullanıcılarına"	"acı çekmeyi"	-
15/69	"makineye ölçülü bir aşkla bağlı olanlara"	-	-
15/69	"eşyanın soğuk ve derin yalnızlığına düştüklerini"	-	-
15/69	"hayallerini işletmek"	-	-

15/69	"sokak oyunlarının o baştan çıkarıcı zevkini tatmadan"	-	-
15/69	"tabiatın harikulade dilini çözüp"	-	-
15/69	"paylaşmayı ... bilmeyen çocuklar"	-	-
15/69	"insanlarla doldursunlar dünyalarını"	-	-
16/72	"kendi bilgisi ile alın teri dökerek"	"birinin ayağını kaydırıp yerini kapmaktan"	-
16/72	"şansın yardımını gerekli sayanlar"	"başkasını zarara sokmayan başarı"	-
16/72	-	"hayatını kazanmak"	-
16/73	-	"hayatını kazanmaya"	-
16/73	-	"ekonomi yapmaya"	-
16/74	"transatlantik kumpanyasına koşar"	"baş ateşçinin dikkatini çeker"	-
16/74	"şansı kendisine bağlı kılıyor"	"yüz dolarına bahse girseydim"	-
16/74	"kimseye yüzuyu dökmeden"	"onuruna dokunan bir iş saymıyor"	-
16/74	-	"hayata çırcıplak atılıyor"	-
16/74	-	"zaferden ümidi kesmelidirler"	-

17/75	"aralarına anlaşmazlık girince"	"kiracı, hâlden anlar"	"başını rahatça sokabileceği ... bir yuvası"
17/75	"kiracıya evden çıkmak düştü"	"olumsuz tutumu, bardağı taşırmıştı"	"başını örten bir tavanı olması"
17/75	"akla gelmedik rahatsızlık yaratıyordu"	"ağaçlar gözü gönlü oyalarken"	-
17/75	"tepelerine yıkılan gürültü"	"onun yolunu dört gözle bekliyorlardı"	-
17/75	"kuru bir avunma"	-	-
17/76	"ailenin sevinci balon gibi sönüyordu"	"ailenin dizlerine inen karasular ... dökülüp gitmişti"	"bütün evin yükünü tek başına sırtında taşıyacak kadar"
17/76	"güne bağlı ufak bir umutla"	"aksilik yakalarına yapışmıştı"	-
17/76	"anlaşmazlık on liraya dayanıyordu"	"gözü onu tutmuştu"	-
17/76	"kazancı yerinde"	-	-
17/76	"hafif hissediyordu kendini"	-	-
17/76	"eli sıkı oluşunu"	-	-
17/77	"ev sahibi hakkında yürüttüğü olumsuz yargıları"	"ev sahibi kararını verdi"	"iki ocak birleşmiş"

17/77	"hafif bir rutubet"	"keyfini kaçırmıyor"	-
17/77	"hürriyet havasıdır!"	"hâli vakti yerinde bir adam"	-
17/78	"(kıt kanaat geçinme) nazik bir durumda"	"vicdan azabı hâlini almaya başladı"	"onarımını kesesinden yaptırmayı"
17/78	"geçim kaynağı olan ev"	"evi iki yıl içinde adam etti"	-
17/78	"ev sahibini kiracı gözünde günden güne yüceltiyor"	"inşallah diye karşılık veriyordu"	-
17/78	"tok gözlü adama"	"(adamcağıza) zararı dokunduğunu"	-
17/78	"tatlı bir rüyada"	"ev sahibinin yüreğine inecekti"	-
17/78	"yersiz bir inat"	"keser, testere elinden düşmediği gibi"	-
17/78	"temiz duygulara"	-	-
17/78	"kira ağır mı gelmişti"	-	-
17/78	"küçük emekli aylığı"	-	-
17/79	"içinde tüy gibi bir hafiflik vardı"	-	-

17/79	"geniş vadeli bir ödeme"	-	-
17/79	"akrabadan daha yakın bir insanı"	-	-
17/79	"iki ev almış sayılırsınız"	-	-
18/80	"bu özellikleri onu diğer martılardan uzaklaştırmaktadır"	-	-
18/80	"hedeflerini büyütüp"	-	-
18/81	"yoğun ve hareketli bir gün"	"bütün dikkatini toplayıp"	-
18/82	-	"kuşların hoşuna gitmek"	-
18/82	-	"dehşetten donup kaldılar"	-
18/83	"kırıcı olmayan bir sesle"	-	-
18/84	-	"dünya hız rekorunu kırmıştı Jonathan"	-

Yapılan analize göre *MEB yayınevi 8. Sınıf Türkçe ders kitabında 18 metin* incelenmiştir. Buna göre elde edilen sonuçlar şöyledir: Kullanım sıklığı sırasına göre; *192 mecaz, 90 deyim, 48 mecaz-ı mürsel olmak üzere, toplam 330 mecazlı söyleyiş örneğine rastlanmıştır.* En çok sonuca mecaz örneğinde rastlanmıştır.

Tablo 5. 1. 9. : 8. Sınıf Türkçe Ders Kitabındaki Metinlerde Yer Alan Mecazlı Söyleyişlerin Kategorilere Göre Analizi

KATEGORİ	METİN NO.	8. SINIF
İNSAN	1	“aklına güzel bir fikir gelir”
	4	"o, milletini bağrına basmış", "dünya milletleri arasında sükûn, açıklık ve iyi geçim olmazsa"
	5	"millî ülküye, ... yürümekte olan Türk milleti", "milletimizin yüksek karakteri, yorulmaz çalışkanlığı", "(Türk milletinin) elinde ve kafasında tuttuğu meşale", "büyük işler", "yüksek Türk kültürü", "Türk milletinin karakteri yüksektir", "yüksek bir insan cemiyeti", "yüksek medeniyet ufku", "(güzel sanatlarda) yükselmek", "en medeni memleketler seviyesi"
	6	"bilimin insan yaşamındaki önemli yeri", "kirli ayaklarıyla çiğneyen düşman", "kılavuzluğunda yürünmesini Atatürk'ün öğütlediği bilim", "geniş kapsamlı bir bilimdir", "bilim anlayışına ters düşmeyen", "bilim yöntem ve kurallarından pay alabilen", "kendi kendini geride bırakma ve aşma özelliği", "uygarlığın temeli", "bilime dayanmayan uygarlığın", "(Türk şiirinin) incelikleri", “bilim ve uygarlığın dinamik yönleri”, "Batı'nın büyük dinamizmi"
	7	"para âşıklısı", "bu yolda gelmiş geçmiş ustalar", "kolayı başına gelsin", “her şeyi inkâr eden bu devre gelmemiş olsaydı”

İNSAN	8	"şiiirleri, ilahileri, önce Osmanlılara, sonra modern Türkiye'ye ilham verdi", "Tanrı ile insanların birliğı", "toplumsal adalet ile yoğrulmuştur", "halkı şiiirleriyle, ilahileriyle büyülediğini", "duru ve kolay anlaşılan Türkçesinin güçlü örnekleri", "(şiiirleri) yüzyıllarca sonra bile, dipdiri", "modern Türkiye", "Yunus'un manevi ikliminde", "insan ruhunun asil duygularını baş tacı etmişti", "Yunus tüm insanlığa kucak açmıştı", "akıldan hesap yapmadaki ustalığı", "mimarlığın bütün inceliklerini", "dünya benim rızkımdır / halkı benim halkımdır", "bütün köyde dillere destan olmuştu", "ölenin yerini ancak o tutabilir", "tasavvufun manevi kültürünü", "uluslar arasında ahenk", "uluslar ve dinler arasında uçurum ve uyumsuzluk", "hümanizma ve evrensellik ruhu", "dinlerin birliğı, dayanışması, kaynaşması gibi kavramlar ağır basar", "hiçbir din, başka dinlerle çatışmaz", "büyük Türk ozanı", "büyük ozanımız", "büyülü anlatılar"
	9	"Türk Dünyası arasındaki bağıları daha da güçlendirecektir", "yeni bir güç kazanma anlamını taşır", "Türk Dünyası'nın önem verdiği", "Ahmet Yesevilerin dünyası, Yunusların dünyasıyla el ele verecek"
	10	"kişilerin eline düşmüşlerdi", "insan yolu düşmez", "zengin bir şekli Ergenekon Destanı'dır"
	11	"dondu kaldı, hiçbir şey söylemedi", "(ateşin) üzülürsen daha da yükselir", "senin dünyadan haberin yok", "halamın yorgun sesi", "boş inanç deyip atamazsın"
	12	"birisiyle hayatı paylaşmak", "yalnızlığını sürükleyen insandan", "hafızamın kuytusunda tazecik duruyor",
	13	"insan sağlığını tehdit ettiğini", "hastalıkların önüne geçilmesi", "bu konuda ağırlıklı yük", "(çip takma) karşılarına çıkacak en büyük sorun"

İNSAN	15	"insanlar arasından el ayak çekip kendi dünyasının duvarları arasında kapandığı", "(insan) onun kölesi olmaya durur", "aklı başında bilgisayar kullanıcılarına", "paylaşmayı...bilmeyen çocuklar", "insanlarla doldursunlar dünyalarını", "(insana) gücüne sahip olduğu havasını verir", "boş zaman kazanmak"
	16	"şansın yardımını gerekli sayanlar", "başkasını zarara sokmayan başarı", "baş ateşçinin dikkatini çeker", "kimseye yüz suyu dökmeden", "şansı kendisine bağlı kılıyor"
	17	"yersiz bir inat", "kiracı, hâlden anlar", "olumsuz tutumu, bardağı taşırmıştı", "onun yolunu dört gözle bekliyorlardı", "eli sıkı oluşunu", "hâli vakti yerinde bir adam", "ev sahibi hakkında yürüttüğü olumsuz yargıları", "tok gözlü adama", "tatlı bir rüyada", "akrabadan daha yakın bir insanı", "kazancı yerinde", "aralarına anlaşmazlık girince", "kira ağır mı gelmişti", "kuru bir avunma", "aksilik yakalarına yapışmıştı", "küçük emekli aylığı", "(kıt kanaat geçinme) nazik bir durumda", "(adamcağıza) zararı dokunduğunu"
	18	"hedeflerini büyütüp", "bütün dikkatini toplayıp"
<i>Bu kategoride; 2, 3 ve 14 numaralı metinlerde mecazlı söyleyiş örneğine rastlanmamıştır.</i>		
DUYGU- DUYU	1	"bey'in kızına acımadan edemezler"
	3	"rahat ve huzur dolu bir ortam yaratılmıştır", "çarlık kentleşmenin tarihî değerlerimizi yok etmesi", "en zengin süsleme", "bölümler olarak göze çarpar"
	4	"milleti sevmeye alıştırmamanın tadı", "gazi kelimesinin bu anlamdaki değerini tartma", "kalplerinin en

DUYGU- DUYU		samimi köşesinden kaynayıp çıkan sevgi", "gönüllerimizi, hareketlerine sonsuz olarak bağladığı zarif jest", "ne kadar kıymet veriyorsa", "milletin varlığı ve mutluluğu", "sevginin evrensel dili", "dünya milletlerinin huzur ve refahı", "(kahramanlar) huzur içinde uyuyunuz", "büyük aşk", "büyük gazi"
	5	"bu kutlu güne kavuşmanın en derin sevinci ve heyecanı içindeyim", "geniş refah kaynaklar", "gevşetici zihniyet", "millî birlik duygusunu ... besleyerek", "huzur ve refah içinde kutlama"
	6	"yurdumuzun ... göz alıcı yerleri", "evrensel uygarlığın coşup gelen seli altında bir gün boğulma", "büyük önem"
	7	"huzur ve rahatı söndürmüş", "fena hâlde içerledi"
	8	"yalın ama derin sevgi", "sevgi ve barışın üstünlüğü", "derin bir saygı ve sevgi", "Yunus'un hoşgörülü mistik düşüncesi", "herkese uzanan, tüm insanlığı kapsayan sevgisiyle", "biz kimseye kin tutmayız", "severim ben seni candan içeri", "güçlü bir ses yükselmişti", "mistik düşüncenin gür sesiydi"
	9	"hastaların gönlü alınır", "etrafa baktığımızda karanlık, ümitsizlik diz boyu...", "yaşama ümidine sarılma"
	11	"insanlara karşı niçin düşmanlık beslesindi?", "böyle duygular taşıyabilir miydi?", "evlerinde ne rahatlık var", "gönlünü alalım", "canı çok sıkkın", "elektriğin sağladığı pırıl pırıl aydınlık"
	12	"bağlantısız yaşamak, adamakıllı yoruyor insanı", "insanlarına duyduğumuz bağlılıktır", "bağlı bulunduğumuz sokaklar", "içlerini dökerek daha mutlu yaşadıklarına inanıyorum", "kasaba özlemi git gide"

DUYGU- DUYU		büyüyor içimde", "dertleşmek kelimesine bayılıyorum", "yaşama sevinci içinde", "ayaküstü girilen sohbetlerin tadına doyum olmuyor", "sevincini, üzüntüsünü... paylaşmak", "(sesler de, gürültüler de) yumuşar"
	14	"bütün dünyanın saydığı başkumandan", "özlemini çektikleriyle yakın oluveriyor", "(gurbet) Almanya'da çalışan işçilerimizin omuzlarında", "(onlar) gurbeti yudumlarken", "aslında gurbet her zaman vardı Anadolu için", "kesik kesik, acı acı geceyle", "tüm memleketten kükrek bir ses yükseliyordu"
	15	"acı çekmeyi", "makineye ölçülü bir aşkla bağlı olanlara", "sokak oyunlarının o baştan çıkarıcı zevkini tatmadan", "tasvirlerinin parlaklığı", "onların insana dokunan elleri ve sıcak kalp atışları", "meraklılarının gözünde... yükseltmiş"
	16	"onuruna dokunan bir iş saymıyor", "zaferden ümidi kesmelidirler"
	17	"temiz duygulara", "akla gelmedik rahatsızlık yaratıyordu", "tepelerine yıkılan gürültü", "ailenin sevinci balon gibi sönüyordu", "ailenin dizlerine inen karasular ... dökülüp gitmişti", "güne bağlı ufak bir umutla", "bütün evin yükünü tek başına sırtında taşıyacak kadar", "hafif hissediyordu kendini", "keyfini kaçırmıyor", "hafif bir rutubet", "hürriyet havasıdır!", "vicdan azabı hâlini almaya başladı", "ev sahibinin yüreğine inecekti", "içinde tüy gibi bir hafiflik vardı", "ev sahibini kiracı gözünde günden güne yüceltiyor", "gözü onu tutmuştu"
	18	"kırıcı olmayan bir sesle", "kuşların hoşuna gitmek", "dehşetten donup kaldılar"

Bu kategoride; 2, 10 ve 13 numaralı metinlerde mecazlı söyleyiş örneğine rastlanmamıştır.

EYLEM	1	“baba derin derin düşünmeye başlar”
	2	“titrek ninniler söylemiş”, “düşmüşüm bir kuşun peşine“
	3	"kültür mirasımızın korunması, yaşatılması"
	4	"bu yolda çalışmak", "sevgi ve minnet mektupları yağmıştır", "Atatürk’ün kendisi kaleme alır", "vatanseverlik mihrakında toplayıp süzdükten sonra"
	5	"Türk milletinin ve onun değerli ordusunun bir ve beraber yürümesi"
	6	"uygarlık yolunda yürümek", "dikkatimizi çektiğine göre", "bunları dışta bırakan kılavuzlar peşinde yürümenin", "Batı’ya ayak uydurma", "batı ile yarışma", "batı dünyasıyla atbaşı yürütülmesi", "bilim ve uygarlık arasında yakın ilişki kurduğuna", “Batılılaşma girişimimizde en büyük güçlüğü doğuran sorun"
	7	"bir ufak çocuk körük çekiyor", "gözüm ilişti", "kırk yıldır bu sanatı işlerim", "usulü bozmak", "kanaatleri öldürmüş"
	8	"oy birliği ile aldığı kararla", "görüşünü öne sürüyordu", "eğitim görüyor", "sanatla yüksek ahlaktan benzeri az bulunur bir birleşim yaratmış"
	9	"kültür mirasımızı da yaşatma"

EYLEM	11	"var olmak için elinden geleni yapıyordu", "açıklama getirebiliyordum", "sert bir tartışma", "derin derin düşünmeye", "bazı şeyleri kestirip atmadan önce", "hiçbir şeye karşı çıkamıyordu", "annem de söze karıştı", "ölçüsünü,...kendisi ayarlayacakmış", "dopdolu yaşanmış bir gün"
	12	"muhabbet kurulmuyor aranızda", " biri selam verip", "içimin türküsünü söylüyor", "iyi günler'den öteye gitmiyor"
	13	"kontrol altına almayı", "bulabileceklerini dile getiren veteriner müdür", "hibe krediden yararlanma yoluna gideceklerini vurguladı"
	14	"Anadolu Anadolu'yu keşfediyor, Anadolu'yu tanıyor", "soluğu Tatvan'da alırsın"
	15	"hayallerini işletmek"
	16	"hayatını kazanmaya", "kendi bilgisi ile alın teri dökerek", "birinin ayağını kaydırıp yerini kapmaktan", "ekonomi yapmaya", "transatlantik kumpanyasına koşar", "hayata çırpıplak atılıyor"
	17	"kiracıya evden çıkmak düştü", "onarımını kesesinden yaptırmayı", "ev sahibi kararını verdi", "inşallah diye karşılık veriyordu", "geniş vadeli bir ödeme"
	18	"dünya hız rekorunu kırmıştı Jonathan", "iki ev almış sayılırsınız"
<i>Bu kategoride; 10 numaralı metinde mecazlı söyleyiş örneğine rastlanmamıştır.</i>		

DOĞA	2	“zevale ermiş güneş“, “(kuş) daha bu çocuk demiş, camlarına vurmuş kuşluk güneşi“
	3	"kartal yuvası izlenimi bırakan", "Ankara'nın iklim özelliği ... önemli rol oynamıştır", "krem rengi yoğun olarak kullanılmıştır", “ağaç, süslemede rol oynamıştır”
	8	"dünyayı eşsiz güzelliklerinin hepsiyle bağrına basıyordu"
	9	"renkli geleneklerimizin bahara, kırlara yansımadır", "Yörük Bayramı'nın temelinde Nevruz kalıntıları bulunabilir"
	11	"çiçeklere kim kıymıştı", "köklerini toprağa yapıştırmak için", "(horozibiklerinin) yaşama bağlılığını", "hava gümbür gümbür", "şimşekler çakıyor", "yıldırım üstüne çeker bu renk", "böyle bir çiçek...ortaya çıkmıştı", "toprağa alışması"
	12	"ekmeğin, havanın yumuşaklığını"
	13	"hayvan sağlığının ne kadar önemli olduğunu ortaya koyuyor", "hayvan sağlığına önem vermenin", "(balıklar) koruma altına alınarak", "hayvanlar için şart koşulan", "hayvanların terk edilmesinin de önüne geçeceğini"
	14	"kuş uçmaz, kervan geçmez bölgelere", "Anadolu'nun yüzüne kan, yüreğine can geliyordu"

DOĞA	15	"tabiatın harikulade dilini çözüp", "medeniyet harikasını hafife aldığımız"
	17	"ağaçlar gözü gönlü oyalarken"
	18	"bu özellikleri onu diğer martılardan uzaklaştırmaktadır"
<i>Bu kategoride; 1, 4, 5, 6, 7, 10 ve 16 numaralı metinlerde mecazlı söyleyiş örneğine rastlanmamıştır.</i>		
EŞYA	1	"dikkatleri üzerine çeken bu kale"
	3	"Ankara Kalesi'nin savunmaya elverişli özelliği", "Ankara evleri ... dar ve dik bir alanda gelişmek zorunda kalmıştır", "baklava dilimi şeklindeki göbekler ... göze çarpar", "(planlarında) az yerden çok faydalanma ilkesi hâkimdir", "her türlü ihtiyacı karşılayacak şekilde düzenlenen odalar", "evlere giriş avlu ve bahçeden sağlanır", "evlerinin özelliği sofaya açılan odalardır", "kale kapısından giriyoruz"
	7	"bir küçük ocak yanıyor", "gayet dürüst bir zincir ortaya çıkıyor", "demiri kaldırmış, yerine tenekeyi doldurmuştur."
	8	"saydam ve kıvrak güzelliklerini gönlümüze sindirdiğimiz bu eserler"
	10	"Göktürk oku ötmeyen, Göktürk kolu yetmeyen bir yer yoktu"
	11	"bütün okullara yıldırım düşerdi"

EŞYA	14	"kara tren umut taşıyor, mutluluk getiriyordu", "kara trene hasret kavuşturan da derlerdi", "(insanoğlunun) gözünü, gönlünü doyuruyordu kara tren", "demir yolları bu memlekete yalnız vatandaşın arzuladığı ekmeği değil, medeniyeti de getirecek", "(beyaz tren) her şehre mutluluk getiriyordu", "minibüs var gece gündüz yol alan", "demir yolları, Türk milletinin refah ve medeniyet yollarıdır", "demir ağlarla ördük anayurdu dört baştan", "Anadolu örümcek ağı gibi bir yol şebekesiyle örüldükçe", "Anadolu insanı Anadolu'yu tanıyordu kara trenle"
	15	"(bilgisayar) zamanını bereketlendiren ve hafızasının yükünü hafifleten", "zamanımızın kölesi makinedir", "teknoloji ürünü olmaktan çıkarıp", "araçlar, insanı insandan uzaklaştırmaya", "eşyanın soğuk ve derin yalnızlığına düştüklerini"
	16	"yüz dolarına bahse girseydim"
	17	"başını rahatça sokabileceği...bir yuvası", "başını örten bir tavanı olması", "anlaşmazlık on liraya dayanıyordu", "iki ocak birleşmiş", "evi iki yıl içinde adam etti", "geçim kaynağı olan ev", "keser, testere elinden düşmediği gibi", "iki ev almış sayılırsınız"
<i>Bu kategoride; 2, 4, 5, 6, 9, 12, 13 ve 18 numaralı metinlerde mecazlı söyleyiş örneğine rastlanmamıştır.</i>		
DİĞER	3	"tarihî gelişimi"
	4	"böyle bir konu üzerindeydik", "bir hadisenin bize temas edeceği"

DİĞER	5	"ebediyete akıp giden on sene"
	7	"(sanat) bu güzel şeyler sönüp gitmeyecekti"
	8	"Selçuklu İmparatorluğu'nun güneşi sönerken", "bu ülküler üzerinde duran Unesco", "geniş bir program"
	11	"çözüm yolu"
	14	"Anadolu sayfa sayfa açılıyor"
	18	"yoğun ve hareketli bir gün"

Kullanım sıklığına göre sırasıyla; *İnsan kategorisinde 104, Duygu-Duyu kategorisinde 88, Eylem kategorisinde 59, Eşya kategorisinde 39, Doğa kategorisinde 29 ve Diğer'de 11 olmak üzere toplam 330 mecazlı söyleyiş* örneğine rastlanmıştır.

5. 2. KOZA Yayınevi;

Tablo 5. 2. 1. : 6. Sınıf Türkçe Ders Kitabında Yer Alan Metinler, Yazarları ve Türleri

Metin No.	Metnin Adı	Yazar	Tür	Konu
1	TÜRKİYE	Adil TURAN	Şiir	Yurt sevgisi
2	ESKİCİ	Refik Halit KARAY	Hikâye	Dil sevgisi
3	SEVGİ PAYLAŞTIKÇA ÇOĞALIR	Nuray BARTOSCHEK	Deneme	İnsan sevgisi
4	ATATÜRK	Ahmet KAPULU	Biyografi	Atatürk'ün hayatı ve fikirleri
5	ATATÜRK'ÜN KİŞİLİĞİ VE ÖZELLİKLERİ	Yrd. Doç. Dr. Muhammed ŞAHİN	Makale	Atatürk'ün kişilik özellikleri
6	KADIN ULUSUN TEMELİDİR	İsmet KÜR	Anı	Atatürk'ün vatandaşlık görevlerine verdiği önem
7	ALO... GRAHAM BEL	Ülker KÖKSAL	Tiyatro	Buluşlar
8	GELECEĞİN DÜNYASI	Ruth MUSGRAVE	Fantastik hikâye	Gelecekte yaşam

9	EDİSON	Güner ÜMİT	Biyografi	Mucitler
10	PULSUZ DİLEKÇE	Prof. Dr. Atalay YÖRÜKOĞLU	Mektup	Kendini tanıma
11	AH ŞU GENÇLER	Turgut ÖZAKMAN	Tiyatro	Gençlik sorunları
12	LA FONTAİNE ORMAN MAHKEMESİNDE	Yalvaç URAL	Fabl	Kişilik tipleri
13	ORMANDA SABAH	Kemal GÜNEN	Gezi yazısı	Ormanlar
14	SÜPERMEN İSTANBUL'A DÜŞTÜ	Muzaffer İZGÜ	Mizahi hikâye	Çevre kirliliği
15	ZERDALİ AĞACI	Cahit KÜLEBİ	Şiir	Mevsimler
16	PRENSİ OLMAYAN MASAL KİTABI	Fatih ERDOĞAN	Hikâye	Okuma sevgisi
17	ÖZGÜN BİR KONU ARANIYOR	Melisa TEKELİ	Deneme	Okuma alışkanlığı
18	KİTAPLARIN CUMHURİYETİNDE	Halim YAĞCIOĞLU	Şiir	Kitapların dünyası

Tablo 5. 2. 2. : 6. Sınıf Türkçe Ders Kitabındaki Metinlerde Geçen Mecaz, Deyim Ve Mecaz-I Mürsel

Metin/ Sayfa No.	Mecaz	Deyim	Mecaz-ı Mürsel
1/11	“Kara kış”	“eli kalem tutan insanlarına”	-
1/11	“vurulmuşum toprağına”	-	-
1/12	-	-	“kesemde bereket, gönlümde servetim”
1/13	“sıcak kucağında”	-	-
1/14	-	“türküler yakıldı”	-
1/14	-	“dize geldi zeybeklerin”	-
1/15	“gönlümde yatan memleketim”	-	-
2/16	“gönülleri isli”	-	-
2/16	“ağır bir yük”	-	-
2/16	“durgunluk aldı”	-	-
2/17	“gırtlığında...sert bir düğüm”	-	-
2/17	“göğsünde bir katılık”	-	-
2/17	“cansız bir göğüs”	-	-
2/17	“ Hasan durgun, tıkanıktı”	-	-
2/17	“(develer) dalgın ve	-	-

	küskün...gidiyorlardı”		
2/18	-	-	"yer sofrasında bunu dürümleyerek"
2/19	-	“canı sıkılıyordu”	-
2/20	-	-	"anası doktora giderken tünele bindiklerini"
2/21	“kabahat işledik”	“kendisini tutamadı”	"ayakkabılar tamir edilmiş"
2/21	“elini ağır tutuyordu”	“Hasan, yüreği burkularak”	"Türkçe konuşacak adam"
2/21	“işimi tükettim”	“önüne geçmeye çalıştı”	"gözlerinin dolduğunu ve sakallarından kayan yaşların"
2/21	“bağrının sarsıntılarıyla”	-	-
2/21	“katı, nasırlaşmış yüreği yumuşamış, şişmişti”	-	-
2/21	“Arabistan sıcakıyla yanan kızgın göğüs”	-	-
2/21	“ (gözyaşlarının) serin, ürpertici döküldüğünü duydu.”	-	-
2/21	“benliği sarsıla sarsıla”	-	-
3/22	“sevgi zincirimize”	-	"bir halka daha eklendi"
3/22	-	-	"okul idaresi ile görüştük"

3/23	“iletişimimiz koptu”	“elinize mesleğinizi aldığınız zaman”	"okulumu bitirip İstanbul'a atandım"
3/23	-	“içim sızladı”	"İstanbul'dan sonra İzmir ve Ankara'da çalıştım"
3/23	-	“onlara elinizi uzatmayı unutmayın”	"dedi, arkamızdan bir ses"
3/24	“içten bir kucaklaşma”	"uzun zamandır haber alamadıklarını"	"bir köyde öğretmenlik yaptığını"
3/24	“bir sıcak gülümseme”	"yer alırlar yaşamda"	-
3/24	“mucizeler yaratıyor”	-	-
4/27	“ileri görüşlü”	-	"Türkiye Cumhuriyeti'nin kurucusu Atatürk"
4/27	“geleneklere bağlı”	“düşüncelerinin gelişmesine yol açmıştır”	"Osmanlı Devleti'nin Balkanlar'da içinde bulunduğu durum"
4/28	“yeni bir dönem açılmıştı”	“dikkati üzerine çekti”	"daha sonra okula devam etmek için"
4/29	“düşünce yaşamı da çok canlıydı”	-	"Atatürk'e göre akıl ve mantığın"
4/29	“(sosyal yaşam) faydasız...geleneklerle dolu olursa felce uğrar”	-	-

4/29	“sağlam temellere oturtmak”	-	-
4/29	“boş inançlara”	-	-
5/30	-	"milletin dikkatini çeken"	"imzalanan Mondros Ateşkes Anlaşması"
5/30	-	"taviz vermedi"	"bütün dünyaya ilan etti"
5/30	-	"Türk milletine canımı vereceğim"	“vatandaşın kanıyla ıslanmadıkça”
5/30	-	-	"canını feda etmekten kaçınmazdı"
5/30	-	-	"Atatürk'e şarapnel parçası isabet etti"
5/31	“milletimizin yüksek karakteri”	"bununla gurur duyan"	-
5/31	“Türklüğün yüksek vasıflarından”	"her fırsatta dile getiren"	-
6/32	“gözü pektir”	“bir soru atıyor ortaya”	"Atatürk'ün sofrası gene kalabalık"
6/32	-	“ortaya atılan konu”	-
6/33	“pırıl pırıl çocuklar”	“elde edememişlerdir”	-
6/33	“pırıl pırıl bir heyecan”	"sürüp giden tartışmada"	-
6/33	“bütün içtenlikleriyle”	-	-
6/33	“kendini...doygun hissetmemiştir”	-	-

6/33	“yeni bir devrimin eşiği”	-	-
6/33	“sağlam bir mantık”	-	-
6/34	“seslerde...anaların inancı parılıyor”	-	-
7/37	“heyecan içinde”	“yürüyüşe çıktı”	"telefonun başında numaraları çevirmektedir"
7/37	-	-	"telefon çalınca"
7/37	-	-	"Graham Bel'i aramıyorum"
7/38	“düş yolculuğuna”	-	"telefonu kapar"
7/38	“insanları sesle yaklaştıran buluşçu”	-	"telefon bozuk"
7/38	-	-	“Graham Bel'i tanıyacaksınız”
7/39	“artık sesler uzaklıkları yendi”	-	"Burası Boston"
7/39	“insanlar birbirine yaklaşıyorlar”	-	-
7/40	“canlı bir telefon oyunu”	-	-
7/40	“düş gücü”	-	-
8/42	-	“inanmakta güçlük çekiyorsun”	“çocuklar videoyu kapatın”
8/42	-	“duvarların yerini...sandalyeler alıyor”	-
8/42	-	“(video) dikkatini çekiyor”	-
8/43	“robot, içeri süzülüyor”	-	"mamasını devirdiğinde"
8/43	“ayakkabılar çok yönlü”	-	-
8/44	“genetik yapılarıyla oynanan”	“ihtiyaç duyacağınızı”	"astronotlar uzaya gidiyordu"

8/45	“tatile çıkmıyoruz”	“gözden geçirirken”	"elbisenin kolu çalıyor"
8/45	-	“yola çıktılar”	-
9/46	“bilimin doruğu”	“elde ettiği bu başarı”	“içine kapanık bir çocuk”
9/46	“annesinin payı çok büyüktü”	“haklı çıkaran”	"bütün kalbi ile inanmıştı"
9/46	“aynı işlevi görüp göremeyeceği”	“(hırsı ve azmi) dikkatini daha çok çekti”	"trenlerde fındık, fıstık satarak"
9/46	“zorunluluk...çalışma yaşamına itmişti”	“kolları sıvadı”	-
9/47	“çalışma olanakları verdiler”	“milyonlarca insan...yaşamını kazanmaktadır”	“ampul...tüm insanlığın hizmetindeydi”
9/47	“büyük devrim yaratan ampülü”	-	"trenlere alıcı ve vericiler yerleştirerek"
9/47	“övgüler yağdırıyordu”	-	"başta Amerika olmak üzere bütün dünyada sevinç yarattı"
9/48	“bugünkü sinemanın temeli”	“yeni buluşlar peşinde de koşmuştur”	“adı dünyanın dört bir köşesinde yaşıyor”
9/48	“resimler...âdeta canlanıyordu”	-	"Edison ... tüm dünyanın hayranlığını ... kazanıyordu"
10/51	“koruyup kollamayın”	“dile getirebilseydim”	-
10/51	“siz verdikçe almadan edemiyorum”	“ayak uydurmakta güçlük çekebilirsiniz”	-
10/51	“yoldan saptığımı”	“kendimi alamıyorum”	-

10/51	“beni sınırlayın”	“elde edemeyeceğimi”	-
10/51	“beni yaralar”	“söz de vermeyin”	-
10/51	-	“sözünüzü tutmayınca”	-
10/52	“yumuşak ve keskin sözler”	“iz bırakır”	-
10/52	“korkutup sindirerek”	“başıma kakmayın”	-
10/52	“suçluluk duygusunu aşılayarak”	“kulak ardına atarım”	-
10/52	“davranışlarım üzerinde durup”	"ceza vermeden önce"	-
10/53	“açıklamalarınız özlü olsun”	“umutsuzluğa kapılırim”	-
10/53	“beni köşeye sıkıştırmayın”	-	-
10/53	“onurumu kırmayın”	-	-
10/54	“inancım sarsılmasın”	-	-
10/54	“düş kırıklığına”	-	-
11/55	-	“dile getiren”	“mutfağı alt üst edersin”
11/56	-	-	“sinemaya götürür müsün?”
11/56	-	-	“tiyatroya götür”
11/56	-	-	“televizyon seyredeyim”
11/57	-	“kafayı dinleyemeyecek miyiz”	"mahalle içinde top oynanır mı?"
11/57	-	“yerlerimizi alalım”	-
11/58	-	“dili tutuldu”	"dolmuşa bindim"

11/58	-	-	"tarih kitabım yanmış"
11/59	"ailemizin yüz karası"	-	-
12/60	"birbirimize düşürüyorsun"	-	-
12/61	-	"düşman kesilmezdi"	-
12/62	-	"ön adlar takıyor"	-
13/65	"topraktan fışkıran hayat panoraması"	-	"bütün sesler uykuda"
13/65	"tatlı bir renk"	-	-
13/65	"(ağaç) sevgiyi üzerine çeken bir varlıktır"	-	-
13/67	"içerimizde yumuşak bir mutluluk yeşeriyor"	"ağaçların gövdelerini meydana çıkarıyor"	"ormanın ... sessizliği"
13/67	"kuş cıvıltısından dokunmuş müzikli bir hava"	"(ağaçların) iç çekmelerini"	-
13/67	"tatlı bir su şakırtısı kulaklarınıza çarpıyor"	"kendimizi ormanın neşesine kaptırıp"	-
13/68	"can alıcı bir güzellik"	-	"içlerimizi huzur dolduruyor"
13/68	"ondan(ormandan)...kopup ayrılıyor"	-	-
13/68	"gönüllerimizde...zevkli baygınlığı var"	-	-

13/69	“yumuşak iklimine”	“talihsizliğine acımaktan kendimi alamıyorum”	"bereketin, huzur ve sükûnetin kaynağı olan orman"
13/69	-	-	"kalbimi ... hayatla dolduruyorsun"
14/70	“cılız bir ses”	“gözleri karardı”	"altındaki kent gitti geldi"
14/70	-	“başı döndü”	-
14/71	“gözü alev alev yandı”	-	-
14/72	“küreklere asıldı”	-	"bir anda yayılıverdi kıyıya Süpermen'in denize düştüğü haberi"
14/72	-	-	"Süpermen'in nabzına baktı"
14/73	“keskin koku”	“güç soluk alarak”	"ne vardı derilerin üzerinden geçecek"
14/73	-	-	"kent kokuyor kükürtlü"
14/74	-	“yersem kendime gelirim”	"lahmacunun kokusu"
14/74	-	-	"giysin kurusaydı"
14/74	-	-	"Marmara'ya doğru uçmaya başladı"
15/75	“görmüş geçirmiş ağaçlara”	“çiçek açtın erkenden”	-
15/75	-	“aklın ermeden”	-

15/76	-	“insan naçar kalmaya”	-
15/77	-	“meyve vermişsin”	-
15/78	“kara kış”	-	-
15/78	“ölümünden acı”	-	-
16/81	“tır tır titreyerek gizlendiği yer”	-	"sayfayı çevirdi"
16/81	-	“düşüncelerini okumuş”	"korsanın altında pantolon var"
16/81	-	-	"kitabın sonunu merak ediyor"
16/82	“kahkahalar...dalga dalga yükseliyor”	"onu serbest bırakalım"	“kafasını kullanması gerektiğine”
16/82	-	"tokat yiyor prenses"	"kitabını okumak istiyor"
16/82	-	"tabakların rol oynayıp oynamayacağını"	"korsanlar ... masaya oturmuş"
16/82	-	"tabaklar işe yarar mı"	-
16/82	-	"reklam yapıyorlardı"	-
16/83	-	"denize açılmayı"	-
16/84	“kurtuluşu...yavan geliyor”	“Bora'nın canı sıkılıyor”	"onu elimizden kaçırırsak"
16/84	-	-	“incecik bir söz”
17/85	-	“ipucu vermeye”	"kitaplığındaki kitaplara bak"
17/85	-	“(dergilerle) haşır neşir olmayı”	"çalışma masama oturdum"
17/85	-	-	"bankaların verdiği dergileri, gazetelerin dağıttığı

			ansiklopedileri"
17/86	-	"sözlerime hiç nokta koymam"	"kitapları, ansiklopedileri karıştırmaya kalksam"
17/86	-	"kulak ardı ettiğimi"	-
17/87	-	"aklıma bir şeyler düşer mi?"	-
18/88	"aydınlatırlar derin karanlıkları, usu"	-	-
18/88	"kırık kalpler"	-	-
18/88	"mutluluğa açılan aydınlık pencereler"	-	-
18/89	"arınmış ak pak yürekler"	-	-

Yapılan analize göre *KOZA yayınevi 6. Sınıf Türkçe ders kitabında 18 metin* incelenmiştir. Buna göre elde edilen sonuçlar şöyledir: Kullanım sıklığı sırasına göre; *102 mecaz, 78 deyim, 73 mecaz-ı mürsel olmak üzere, toplam 253 mecazlı söyleyiş örneğine rastlanmıştır.*

Tablo 5. 2. 3. : 6. Sınıf Türkçe Ders Kitabı Mecazlı Söyleyişlerin Kategorilere Göre Analizi

KATEGORİ	METİN NO.	6. SINIF
İNSAN	1	“eli kalem tutan insanlarına”, “dize geldi zeybeklerin”
	2	"Türkçe konuşacak adam"
	3	“iletişimimiz koptu”, “elinize mesleğinizi aldığınız zaman”, "okulumu bitirip İstanbul'a atandım", "yer alırlar yaşamda", “mucizeler yaratıyor”
	4	"Türkiye Cumhuriyeti'nin kurucusu Atatürk", “geleneklere bağlı”, “ileri görüşlü”, “düşüncelerinin gelişmesine yol açmıştır” “düşünce yaşamı da çok canlıydı”, "Atatürk'e göre akıl ve mantığın", “boş inançlara”, “(sosyal yaşam) faydasız...geleneklerle dolu olursa felce uğrar”, “yeni bir dönem açılmıştı”
	5	“vatandaşın kanıyla ıslanmadıkça”, “milletimizin yüksek karakteri”, “Türklüğün yüksek vasıflarından”, "milletin dikkatini çeken"
	6	“gözü pektir”, “pırıl pırıl çocuklar”, “bütün içtenlikleriyle”, “elde edememişlerdir”, “sağlam bir mantık”, "sürüp giden tartışmada", “yeni bir devrimin eşiği”
	7	“insanları sesle yaklaştıran buluşçu”, “düş yolculuğuna” “insanlar birbirine yaklaşıyorlar”, “Graham Bell'i tanıyacaksınız”, “düş gücü”
	8	“ihtiyaç duyacağınızı”, “tatile çıkmıyoruz”
	9	“içine kapanık bir çocuk”, “annesinin payı çok büyüktü”, “milyonlarca insan...yaşamını kazanmaktadır”,

İNSAN		“elde ettiği bu başarı”, “haklı çıkaran”, “zorunluluk...çalışma yaşamına itmişti”, “çalışma olanakları verdiler”, “adı dünyanın dört bir köşesinde yaşıyor”, “bilimin doruğu”, “(hırsı ve azmi) dikkatini daha çok çekti”
	10	“koruyup kollamayın”, “siz verdikçe almadan edemiyorum”, “yoldan saptığımı”, “ayak uydurmakta güçlük çekebilirsiniz”, “kendimi alamıyorum”, “elde edemeyeceğimi”, “sözünüzü tutmayınca”, “yumuşak ve keskin sözler”, “iz bırakır”, “açıklamalarınız özlü olsun”
	11	“ailemizin yüz karası”, “kafayı dinleyemeyecek miyiz”, “dili tutuldu”
	13	"kalbimi ... hayatla dolduruyorsun"
	14	“gözleri karardı”, “başı döndü”, "bir anda yayılıverdi kıyıya Süpermen'in denize düştüğü haberi", “yersem kendime gelirim”
	15	“insan naçar kalmaya”
	16	“kafasını kullanması gerektiğine”, “kahkahalar...dalga dalga yükseliyor”, "onu serbest bırakalım", "tokat yiyor prenses", “kurtuluşu...yavan geliyor”, "onu elimizden kaçırsak", “incecik bir söz”
	17	“kulak ardı ettiğimi”, “aklıma bir şeyler düşer mi”, “sözlerime hiç nokta koymam”
	18	“arınmış ak pak yürekler”
<i>Bu kategoride; 12 numaralı metinde mecazlı söyleyiş örneğine rastlanmamıştır.</i>		
DUYGU- DUYU	1	“gönlümde yatan memleketim”, “sıcak kucağında”
	2	“gönülleri isli”, “canı sıkılıyordu”, “ağır bir yük”, “göğsünde bir katılık”, “bağrının sarsıntılarıyla”, “gırtlığında...sert bir düğüm”, “Hasan durgun, tıkanıktı”, “katı, nasırlaşmış yüreği yumuşamış, şişmişti”,

DUYGU- DUYU		“durgunluk aldı”, “cansız bir göğüs”, “Arabistan sıcağıyla yanan kızgın göğüs”, “(gözyaşlarının) serin, ürpertici döküldüğünü duydu.”, “Hasan, yüreği burkularak”, “gözlerinin dolduğunu ve sakallarından kayan yaşların”, “benliği sarsıla sarsıla”
	3	“sevgi zincirimize”, “içim sızladı”, “içten bir kucaklaşma”, “bir sıcak gülümseme”, "dedi, arkamızdan bir ses"
	5	"bununla gurur duyan"
	6	“seslerde...anaların inancı parıldıyor”, “pırıl pırıl bir heyecan”, “kendini...doygun hissetmemiştir”
	7	“heyecan içinde”, “artık sesler uzaklıkları yendi”
	9	"bütün kalbi ile inanmıştı", “övgüler yağdırıyordu”, "başta Amerika olmak üzere bütün dünyada sevinç yarattı", "Edison ... tüm dünyanın hayranlığını ... kazanıyordu",
	10	“beni yaralar”, “suçluluk duygusunu aşılایarak”, “umutsuzluğa kapılırim”, “korkutup sindirerek”, “onurumu kırmayın”, “inancım sarsılmasın”, “düş kırıklığına”
	12	“düşman kesilmezdi”
	13	“içerimizde yumuşak bir mutluluk yeşeriyor”, "içlerimizi huzur dolduruyor" “gönüllerimizde...zevкли baygınlığı var”, “can alıcı bir güzellik”, “talihsizliğine acıaktan kendimi alamıyorum”
	14	“cılız bir ses”, “güç soluk alarak”, “keskin koku”, "kent kokuyor kükürtlü", "lahmacunun kokusu", "altındaki kent gitti geldi", “gözü alev alev yandı”
	15	“ölümden acı”
	16	“tır tır titreyerek gizlendiği yer”, “Bora'nın canı sıkılıyor”

	18	“kırık kalpler”
<i>Bu kategoride; 4, 8, 11 ve 17 numaralı metinlerde mecazlı söyleyiş örneğine rastlanmamıştır.</i>		
EYLEM	1	“türküler yakıldı”
	2	“kabahat işledik”, “elini ağır tutuyordu”, “işimi tükettim”, “önüne geçmeye çalıştı”, “kendisini tutamadı”
	3	"okul idaresi ile görüştük", “onlara elinizi uzatmayı unutmayın”, "bir köyde öğretmenlik yaptığını" , "uzun zamandır haber alamadıklarını", "İstanbul'dan sonra İzmir ve Ankara'da çalıştım"
	4	“sağlam temellere oturtmak”, “dikkati üzerine çekti”, "daha sonra okula devam etmek için"
	5	"taviz vermedi", "canını feda etmekten kaçınmazdı", "Atatürk'e şarapnel parçası isabet etti", "her fırsatta dile getiren", "imzalanan Mondros Ateşkes Anlaşması", "bütün dünyaya ilan etti", "Türk milletine canımı vereceğim"
	6	“bir soru atıyor ortaya”, “ortaya atılan konu”
	7	“yürüyüşe çıktı”, "Graham Bel'i aramıyorum"
	8	“yola çıktılar”, “inanmakta güçlük çekiyorsun”, “gözden geçirirken”, "astronotlar uzaya gidiyordu"
	9	“kolları sıvadı”, “yeni buluşlar peşinde de koşmuştur”,
	10	“beni sınırlayın”, “beni köşeye sıkıştırmayın”, “söz de vermeyin”, “dile getirebilseydim”, “başıma kakmayın”, “davranışlarım üzerinde durup”, "ceza vermeden önce", “kulak ardına atarım”
	11	“dile getiren”, “yerlerimizi alalım”
	12	“ön adlar takıyor”
	13	“ondan (ormandan)...kopup ayrılıyoruz”

EYLEM	14	"Süpermen'in nabzına baktı", "ne vardı derilerin üzerinden geçecek", "Marmara'ya doğru uçmaya başladı"
	16	"düşüncelerini okumuş", "reklam yapıyorlardı"
	17	"ipucu vermeye"
<i>Bu kategoride; 15 ve 18 numaralı metinlerde mecazlı söyleyiş örneğine rastlanmamıştır.</i>		
DOĞA	1	"Kara kış", "vurulmuşum toprağına"
	2	"(develer) dalgın ve küskün...gidiyorlardı"
	8	"genetik yapılarıyla oynanan"
	12	"birbirimize düşürüyorsun",
	13	"yumuşak iklimine", "tatlı bir su şakırtısı kulaklarınıza çarpıyor", "topraktan fişkıran hayat panoraması", "bütün sesler uykuda", "tatlı bir renk", "(ağaç) sevgiyi üzerine çeken bir varlıktır", "ağaçların gövdelerini meydana çıkarıyor", "ormanın ... sessizliği", "kuş cıvıltısından dokunmuş müzikli bir hava", "(ağaçların) iç çekmelerini", "kendimizi ormanın neşesine kaptırıp", "bereketin, huzur ve sükûnetin kaynağı olan orman"
	15	"(zerdali ağacı) aklın ermeden", "görmüş geçirmiş ağaçlara", "çiçek açtın erkenden", "meyve vermişsin", "kara kış"
	16	"denize açılmayı"
<i>Bu kategoride; 3, 4, 5, 6, 7, 9, 10, 11, 14, 17 ve 18 numaralı metinlerde mecazlı söyleyiş örneğine rastlanmamıştır.</i>		
EŞYA	1	"kesemde bereket, gönlümde servetim"
	2	"yer sofrasında bunu dürümleyerek", "ayakkabılar tamir edilmiş", "anası doktora giderken tünele bindiklerini"

EŞYA	3	"bir halka daha eklendi"
	6	"Atatürk'ün sofrası gene kalabalık"
	7	"canlı bir telefon oyunu", "telefonun başında numaraları çevirmektedir", "telefon çalınca", "telefonu kapar", "telefon bozuk"
	8	"duvarların yerini...sandalyeler alıyor", "robot, içeri süzülüyor", "ayakkabılar çok yönlü", "çocuklar videoyu kapatın", "mamasını devirdiğinde", "elbisenin kolu çalıyor", "(video) dikkatini çekiyor"
	9	"aynı işlevi görüp göremeyeceği", "büyük devrim yaratan ampulü", "ampul...tüm insanlığın hizmetindeydi", "resimler...âdeta canlanıyordu", "trenlerde findık, fıstık satarak", "trenlere alıcı ve vericiler yerleştirerek", "bugünkü sinemanın temeli"
	11	"mutfağı alt üst edersin", "sinemaya götürür müsün?", "tiyatroya götür", "televizyon seyredeyim", "mahalle içinde top oynanır mı?", "dolmuşa bindim", "tarih kitabım yanmış"
	14	"küreklere asıldı", "giysin kurusaydı"
	16	"sayfayı çevirdi", "korsanın altında pantolon var", "kitabın sonunu merak ediyor", "kitabını okumak istiyor", "tabakların rol oynayıp oynamayacağını", "korsanlar ... masaya oturmuş", "tabaklar işe yarar mı"
	17	"(dergilerle) haşır neşir olmayı", "kitaplığındaki kitaplara bak", "çalışma masama oturdum", "bankaların verdiği dergileri, gazetelerin dağıttığı ansiklopedileri", "kitapları, ansiklopedileri karıştırmaya kalksam"
	18	"(kitaplar) aydınlatırlar derin karanlıkları, usu", "mutluluğa açılan aydınlık pencereler"
<i>Bu kategoride; 4, 5, 10, 12, 13 ve 15 numaralı metinlerde mecazlı söyleyiş örneğine rastlanmamıştır.</i>		

DİĞER	4	"Osmanlı Devleti'nin Balkanlar'da içinde bulunduğu durum"
	7	"Burası Boston"

Yapılan kategori analizine göre; *KOZA yayınevi 6. Sınıf Türkçe ders kitabında 18 metin* incelenmiştir. Metinler; “İnsan, DUYGU-DUYU, Eylem, Doğa ve Eşya” olmak üzere beş kategoride incelenmiştir. Hiçbir kategoriye girmeyen mecazlı söyleyiş örnekleri “Diğer” başlığı altında toplanmıştır. Buna göre;

Kullanım sıklığına göre sırasıyla; *İnsan kategorisinde 75, Duygu-Duyu kategorisinde 56, Eylem kategorisinde 49, Eşya kategorisinde 48, Doğa kategorisinde 23 ve Diğer’de 2 olmak üzere toplam 253 mecazlı söyleyiş* örneğine rastlanmıştır.

Tablo 5. 2. 4. : 7. Sınıf Türkçe Ders Kitabında Yer Alan Metinler, Yazarları ve Türleri

Metin No.	Metnin Adı	Yazar	Tür	Konu
1	KELOĞLAN	Mehmet BAŞARAN	Şiir	Şairin Keloğlan sevgisi ve Keloğlan'ın şairin okuma serüvenindeki yeri
2	SONSUZLUK KİTABEVİ	Sabahattin Kudret AKSAL	Tiyatro	Klasik eserler
3	KİTAP SAYGISI	Rauf MUTLUAY	Deneme	Kitaba verilen önem
4	ATATÜRK'ÜN KİŞİLİĞİ VE ÖZELLİKLERİ	Yrd. Doç. Dr. Muhammed ŞAHİN	Makale	Atatürk'ün kişilik özellikleri
5	BİR İLETİ	Ahmet KAPULU	Mektup	Atatürk'ün milli ahlak ve birlik konusundaki görüşleri
6	ATATÜRK	Dr. Ceren DENİZ	Şiir	Atatürk devrimleri
7	BÖRDÜBET'TEN SEDİR ADASI'NA	Bahar KALKAN	Gezi yazısı	Gökova Körfezi ve çevresi
8	7 TANE ERİK AĞACI	Bedri Rahmi EYUBOĞLU	Şiir	Yapılaşma adına yeşil alanların yok edilmesi

9	DOĞANIN SESİNİ DUYMAK	Özden KAÇAN	Anı	Doğayla iç içe yaşamın güzellikleri
10	ÂŞIK VEYSEL	Cenab OZANKAN	Biyografi	Âşık Veysel'in hayatı ve ozanlığı
11	KIRKPINAR	Sabahattin EYUBOĞLU	Deneme	Kırkpınar güreşleri
12	HAYAL PERDESİ	Burhan ARPAD	Anı	Yazarın Karagöz ve Hacivat ile ilgili çocukluk anıları
13	BÜYÜYÜNCE NE OLACAKSINIZ?	Talât HALMAN	Anı	Kişiyeye değer kazandıran işi yapmanın önemi
14	İYİMSERLİK, KÖTÜMSERLİK	Şevket RADO	Deneme	Zıtlıklar
15	BİZE BAĞLI	Melih Cevdet ANDAY	Şiir	Kişisel çabalar
16	EV	Nermi UYGUR	Deneme	"Ev"ın insan hayatındaki yeri
17	BİR KULE VARMIŞ	Doğan Kardeş dergisi	Tanıtım yazısı	Kız Kulesi'nin İstanbul coğrafyasındaki yeri
18	İSTANBUL		Şiir	İstanbul sevgisi

Tablo 5. 2. 5. : 7. Sınıf Türkçe Ders Kitabındaki Metinlerde Geçen Mecaz, Deyim Ve Mecaz-I Mürsel

Metin/ Sayfa No.	Mecaz	Deyim	Mecaz-ı Mürsel
1/11	“havalanır düşüncem”	“aklı taş çıkartır”	“baharı serpmek ister”
1/11	“sevgiyle yanar yüreğim”	-	-
1/12	-	“başları dara düştü”	"dünyanın durumu kötü"
1/12	-	-	"kralların elinde tutsak insanlar"
1/13	“iyi yürekli çırağı”	“taş kesilmiş insanlar”	“güzel, kurtulur haramilerin elinden”
1/13	“açılır tüm kapılar”	“oyun ederiz Köse'ye”	“uyandırırız bir ülkeyi yüzyıllık uykusundan”
2/15	-	-	“kapıda tabelanıza baktım”
2/16	“tarihin merdivenlerini soluk soluğa tırmanan”	“sözünü keserek”	-
2/16	“tırmandıkça soluğu kesilmeyen”	-	-

2/17	“alçak gönüllülüğüme güvenmenizi”	“uygun bulmazsanız söyleyeceklerimi”	"kapıdan giren müşterinin"
2/17	“alçak gönüllülüğüne”	-	"insanı kitaptan, kitabı insandan kolay kolay ayıramayacağımızı"
2/17	“köklü bir ilişkisi”	-	-
2/18	“sabrımı taşırdınız”	-	“kafamda çözümlemek sanatı”
2/18	-	-	“Mutlu Geceler'e ne dersiniz?”
2/20	“en yüce ateşleri yaksın öbür yüreklerde”	-	-
3/21	“kitaba masraf ayıramamanın darlığı”	-	-
3/22	“duygu doğar içimde”	"emek verilmiş bir madde"	"duygu doğar içimde"
3/23	“keyifli bir hıncın tadı”	-	"kitabı kutsal eser sanan bir yokluklar dünyası"
3/24	“onu (kitabı) yaşatmak saygısı”	-	-
4/33	-	“ideallerini gerçekleştirmek için çok	“yeni Türkiye'yi modernleştirmek”

		çaba harcadı”	
4/33	-	-	“imzalanan Balkan Antantı, Sadabat Paktı”
4/34	“milli irfanı yükseltmeye çalışmak”	“milleti aklımızın ermediğı”	"dünyada her şey için"
4/34	“aydınlık yarınlar”	“elde etmeye”	"memleketi kurtardınız"
4/34	-	“başöğretmenliğe layık görüldü”	"Türk milletine okuma yazma öğreten"
4/34	-	-	"ilgili komisyonları yönetti"
4/34	-	“ders verdi”	"ders kitabı yazdı"
4/34	-	-	"Türk kültür ve sanatını dünyaya tanıtmak"
4/35	“karanlık günlerde”	"inkılapları kendisine mal etmemiştir"	"Avrupa'ya gençler gönderdi"
4/35	-	-	"Anadolu'ya geçerek kongreler topladı"

4/36	“kamuoyunu aydınlattıktan sonra”	“geleceğe ışık tutma”	"İstanbul'dan Anadolu'ya geçmeden önce"
4/36	“insanların ona bağlanması”	“bir işe karar verdiğinde”	-
4/36	“yüksek bir medeniyet”	"geleceğine ışık tutmaya"	-
4/36	“Türk milletinin büyüklüğü”	-	-
4/36	“yüksek vasıflar”	-	-
4/37	“iyi kalpli bir insandı”	“insanlara değer vermiş”	"bütün dünya ülkeleri ıstırap duymalıydı"
4/37	“iyi duygular beslediğini”	“anlaşmazlıkların ortadan kalkması”	"dünyada sevgi egemen olmalıydı"
4/37	-	-	"yurtta sulh, cihanda sulh"
5/38	“bir titiz çalışma”	“büyü bozuldu gibi geliyor”	"posta bugün elime ulaştı"
5/38	“boyunuzdan büyük işler”	“önerime kulak verecek olursanız”	“yüzünüzü ağartacak”
5/38	-	-	“okulunuzda sahnelenmek üzere bir tiyatro metni”

5/38	-	-	“TBMM'nin açılışı”
5/38	-	-	“oynayacağınız metni kendiniz yazmıyorsunuz”
5/39	-	“anlam çıkarmak”	"ahlak anlayışı toplumdan etkilenir"
5/39	-	"seve seve canının verilmesini isteyen"	“milletin...yükselmesi”
5/39	-	"ne zaman ihtiyaç duyarsan"	"TBMM'nin teşekkür bildirisi"
5/39	-	-	“yüksek Türk milletine”
5/39	-	-	“dünya birinciliğini tutmaktır”
6/40	“büyük savaş”	-	"kurduk Cumhuriyeti"
6/41	“yabancı dillerin boyunduruğu”	-	“aydınlattı ülkeyi”
6/41	-	-	"el ele kurtarmışsak ülkeyi"
6/42	“karanlıklar Atatürk aydınlığında boğuldu”	-	"bu al (bayrak), bizimdir"

7/49	-	“temmuz ayı olanca sıcaklığıyla hükmünü sürerken”	“insanın içini maviye boyayan Gökova”
7/49	-	“yavru koyları hesaba katmazsak”	"Kerme Körfezi'ni keşfe çıktık"
7/49	-	“kendimi mavi sulara atmaktan başım dönüyor”	-
7/50	-	"yeşile selam vererek"	“denizin güzelliğiyle kucaklaşınca”
7/50	-	-	"denizi yemiş gibi oluyoruz"
7/51	-	-	“Gökova’yı tarıyor gözlerimiz”
7/52	-	“kaybolma tehlikesi atlatıyoruz”	"Löngöz'ü ararken"
7/52	-	“tozu dumana katarak sahile indiğimizde”	"iki büyük tepeyi döne döne aşıp"
7/52	-	-	"minik koya demir atan yatların"
7/52	-	-	"ne yeşil bitiyor ne mavi"

7/52	-	-	"İngiliz Limanı'nda bizi ... bir deniz kızı karşılıyor"
7/53	"ilk göz ağrım"	-	"Akyaka'dan ya da Çamlı'dan kalkan dolmuş motorlarla"
7/55	-	-	"ekmek paramız Beyoğlu'nda çıkar"
8/56	-	"yolum düşse"	-
8/58	-	"canım yanmaz"	-
8/59	"umudumuz yeşerirdi içimizdi"	-	"sürekli doğayı gözlerim"
9/60	"içimize tüm sıcaklığı akıverirdi"	"ağzınızın tadı bozulmasın"	"toprağın bereketini soframıza taşıdığımız için"
9/60	"yaşamın kokusu dolardı genzimize"	-	"doğa bizi yaşam gücüyle doyuruyordu"
9/60	"komşunun göz hakkı vardı"	-	"dut yaprağı açtı, döktü"
9/61	"derin çalışırdı"	-	"herkes, bağında üzümünün

			başındaydı"
9/61	"tatlı, yakıcı (bir kokudur) o"	-	"mahalleye kaynamış buğday kokusu dolardı"
9/61	-	-	"kocaman ocaklarda fokurdayan kazanın"
9/62	-	"biz, aklımızı kullanır"	"doğayı okumayı"
9/62	-	-	"tavana asılan kurutulmuş sebzeler"
9/62	-	-	"toprak, bereketini kilerimize taşımış olurdu"
9/62	-	-	"toprağın bizi aç bırakmayacağını"
9/62	-	-	"geçmişe, çocukluğumun geçtiği yıllara bakıyorum"
9/62	-	-	"dede, nine sevgisini duyduk içimizde"

10/69	“insanlara has bir ağırbaşlılık”	“kadere boyun eğiş”	-
10/69	“içli sanatkârlar”	“dağ taş dile gelir”	-
10/69	“içli şiir”	"Veysel ... nasibini almış"	-
10/70	“içli, yanık türküler dökülüp duruyor”	“tutulduğu çiçek hastalığı”	"yüzünü tanımadığı sevgilisi"
10/70	-	-	“sazına dokundukça”
10/70	-	-	“Beserek'te lale sümbül yürüdü”
10/70	-	-	“Güldede'yi çayır çimen bürüdü”
10/70	-	-	“Karataş'ta kar kalmadı”
10/71	“şiir yavan kalmaz mı?”	-	"içten gelen"
10/71	“içli duyular”	-	-
10/71	“yayılan fikirlerini şekillendirir”	-	-
10/71	"duyuş, insanı ağına dolar"	-	-
10/71	“düşünülürse derince”	-	-

10/72	-	-	"yüzünü görmediğim Âşık Veysel"
10/73	"(Âşık Veysel) ot gibi kuruyacaktım"	-	"dünyayı görünce ... hayat aldatacak beni"
10/73	"içerimi dağladı"	-	"benim dünyam kafamın içinde"
10/73	"gönlümden geldiği gibi döşendim"	-	"Karacaoğlu'dan, Dertli'den, Emrah'tan söylerdi"
10/73	-	-	"sazı çalarken"
10/73	-	-	"sazı sana kim öğretti?"
11/74	"insan çatışmalarını yumuşatmaya çalışıyor"	"erler boy ölçüşür"	"Kırkpınar'a gelir kırk bin köyün seçilmiş pehlivanları"
11/75	"bu serbestliğin kırıncı olmasını önler"	"güreşçiyi ... aklını kullanmaya zorlar"	-
11/75	"keskin göz"	"rakibini yere sermek"	-
11/75	-	"bir punduna getirip"	-

11/76	“tarihin pırıltıları”	“pehlivanın adı dillere destan olacaktır”	-
12/77	-	-	“Karagöz ve Hacivat'la ilk karşılaştığım Hayal Perdesi”
12/78	“sert bir vızıltı”	-	-
12/78	“ağdalı bir dil”	-	-
12/79	-	“akıl verdi”	“Karagöz'ü ben oynatıyor, ben seslendiriyordum”
12/80	-	“canımın acıyıp acımadığını bilmem”	“saz başlayınca”
12/80	-	“gık dememiştim”	“karagöz oynasın”
12/80	-	“feryadı basmışım”	-
13/89	“bir köşeye sinerdik”	“aklının köşesinden geçmemişti”	"okul nasıl"
13/89	-	"kapı kapı dolaşırdık"	"karne nasıl"

13/89	-	"can atardık"	-
13/89	-	"cevabı yapıştırır"	-
13/89	-	"keyif sürmek"	-
13/89	-	"köşeyi dönmek"	-
13/90	"(mühendislik) geçer akçe"	"kendini tutamamak"	-
13/90	"akan sular dindi"	"herkes neye uğradığını şaşırdı"	-
14/91	"hayatını tatlılaştırmak"	"hayatı zehir edenler"	-
14/91	"güneşte bile kara kara lekeler"		
14/91	"hayatı pembe bir gözlük arkasından seyrettirirler"	-	-
14/91	"karanlık hadise"	-	-
14/91	"(hadisenin) ışık veren bir noktası"	-	-
14/91	"siyahlar içinden bir bakışta beyazları görür"	-	-

14/91	“karanlıklar içinde aydınlık noktaları aramak”	-	-
14/92	“yürekleri vesvese ile doldurulmuştur”	“kara kara düşündüğünden”	“kendisini bozar”
14/92	-	“onların gözlerine boşuklar çarpar”	“bu dünyayı bırakır gider”
14/92	-	“gülmek fırsatlarını kaçıır”	-
14/94	“kederlere batmamak”	“hayran kalmak”	"dünyayı refaha ve bolluğa kavuşturanlar"
14/94	“kara düşünceler”	“hayatın engelleri ... ortadan kalkar”	"bir adamın elinden çıkan iş"
14/94	“iyimserin hayatını zenginleştirir”	-	-
14/95	“yıkıcı bir rol”	“kötü ihtimalleri akıllarına getirdikleri”	-
14/95	-	"bir karara varamadıkları için"	-
14/96	“tatlı hayaller”	"insan dünyaya iyimser olarak gelmektedir"	-

14/96	-	"kötümserliğinizden eser kalmaz"	-
15/97	"dikenli bir uyku"	"gününü gün etmekten"	-
15/98	-	-	"omuzlarımızda yük"
16/111	-	"kimsenin aklından geçmez"	"akla aykırı düşmeyen"
16/111	-	"çeşitli kılıklara bürünür evler"	"kurulup düzenlenir lokanta"
16/112	"canlanır yalılar"	-	"saman örtülüydü İtalya evleri"
17/113	-	"bu kule ne işe yarar"	-
17/114	-	-	"bu kulede bir kız yaşarmış"
17/114	-	"dönüş yolunu tutmak"	"Hero'nun yaktığı meşaleye"
17/114	-	-	"varıyormuş karşı kıyıya"
17/115	-	"karşı koymaya çalışmış"	"elindeki meşaleyi söndürmüştü"
17/115	-	"yol gösteren ay ışığı"	"Hero, sönen meşalesini yine yakmış"

17/115	-	-	"kıyıya çarpan Leandros"
17/116	-	"kule ... zarar gördü"	"Boğaz girişini denetim altında tutmak"
17/117	-	"göz ardı ediyoruz"	-
17/117	-	"sahip çıkmak"	-
17/117	-	"dile getirmek"	-
18/118	"gözlerimle kucaklar gibi"	-	"iskeleden kalkan vapur"
18/120	-	-	"babamın yattığı Küçüksü"
18/122	-	-	"Beyoğlu'nu özler içim"
18/122	-	-	"görüyorum seni dünya gözüyle"
18/122	-	-	"öpüp başıma koymak istediğim şehir"

Yapılan analize göre *KOZA yayınevi 7. Sınıf Türkçe ders kitabında 18 metin* incelenmiştir. Buna göre elde edilen sonuçlar şöyledir: Kullanım sıklığı sırasına göre; *104 mecaz-ı mürsel, 75 deyim, 74 mecaz olmak üzere, toplam 253 mecazlı söyleyiş örneğine rastlanmıştır*. Bu incelemede en çok mecaz-ı mürsel alanında rastlanmıştır.

Tablo 5. 2. 6. : 7. Sınıf Türkçe Ders Kitabı Mecazlı Söyleyişlerin Kategorilere Göre Analizi

KATEGORİ	METİN NO.	7. SINIF
İNSAN	1	“havalanır düşüncem”, “aklı taş çıkartır”, “başları dara düştü”, "kralların elinde tutsak insanlar", “iyi yürekli çırağı”, “taş kesilmiş insanlar”, “güzel, kurtulur haramilerin elinden”
	2	“alçak gönüllülüğüne”, “tırmandıkça soluğu kesilmeyen”
	4	“başöğretmenliğe layık görüldü”, “iyi kalpli bir insandı”, “insanların ona bağlanması”, “Türk milletinin büyüklüğü”, "inkılapları kendisine mal etmemiştir", “bir işe karar verdiği”, “yüksek bir medeniyet”, “yüksek vasıflar”, “anlaşmazlıkların ortadan kalkması”, "yurtta sulh, cihanda sulh", “milleti aklımızın ermediği”, “aydınlık yarınlar”
	5	“yüzünüzü ağartacak”, “yüksek Türk milletine”, “boyunuzdan büyük işler”, “milletin...yükselmesi”, “dünya birinciliğini tutmaktır”

İNSAN	6	“karanlıklar Atatürk aydınlığında boğuldu”, “yabancı dillerin boyunduruğu”
	7	“ilk göz ağrım”, “kaybolma tehlikesi atlatıyoruz”
	9	“komşunun göz hakkı vardı”, “biz, aklımızı kullanır”, “geçmişe, çocukluğumun geçtiği yıllara bakıyorum”
	10	“içli sanatkârlar”, “tutulduğu çiçek hastalığı”, “insanlara has bir ağırbaşlılık”, “kadere boyun eğiş”, “içli şiir”, “Veysel ... nasibini almış”, “yüzünü tanımadığı sevgilisi”, “yayılan fikirlerini şekillendirir”, “yüzünü görmediğim Âşık Veysel”, “(Âşık Veysel) ot gibi kuruyacaktım”, “dünyayı görünce ... hayat aldatacak beni”, “benim dünyam kafamın içinde”
	11	“keskin göz”, “insan çatışmalarını yumuşatmaya çalışıyor”, “güreşçiyi ... aklını kullanmaya zorlar”, “pehlivanın adı dillere destan olacaktır”
	12	“ağdalı bir dil”
	13	“köşeyi dönmek”, “can atardık”, “(mühendislik) geçer akçe”, “kendini tutamamak”
	14	“hayatı zehir edenler”, “kara düşünceler”, “kendisini bozar”, “bu dünyayı bırakır gider”, “dünyayı refaha ve bolluğa kavuşturanlar”, “hayatın engelleri ... ortadan kalkar”, “bir adamın elinden çıkan iş”, “iyimserin hayatını zenginleştirir”, “yıkıcı bir rol”, “insan dünyaya iyimser olarak gelmektedir”, “kötümserliğinizden eser kalmaz”

İNSAN	15	“dikenli bir uyku”, “omuzlarımızda yük”
	16	“akla aykırı düşmeyen”
	17	"kıyıya çarpan Leandros"
	18	“babamın yattığı Küçüksu”
<i>Bu kategoride; 3 ve 8 numaralı metinlerde mecazlı söyleyiş örneğine rastlanmamıştır.</i>		
DUYGU- DUYU	1	“sevgiyle yanar yüreğim”
	2	“alçak gönüllülüğüme güvenmenizi”, “sabrımı taşırdınız”, “en yüce ateşleri yaksın öbür yüreklerde”
	3	“duygu doğar içimde”, “keyifli bir hıncın tadı”
	4	“iyi duygular beslediğini”, “insanlara değer vermiş”, "bütün dünya ülkeleri ıstırap duymalıydı", "dünyada sevgi egemen olmalıydı"
	5	"ahlak anlayışı toplumdan etkilenir", "seve seve canının verilmesini isteyen", "ne zaman ihtiyaç duyarsan"
	8	“canım yanmaz”, “umudumuz yeşerirdi içimizde”
	9	“ağzınızın tadı bozulmasın”, “yaşamın kokusu dolardı genzimize”, “tatlı, yakıcı (bir kokudur) o”, "mahalleye kaynamış buğday kokusu dolardı", "dede, nine sevgisini duyduk içimizde"

DUYGU- DUYU	10	“içerimi dağladı”, “içli, yanık türküler dökülüp duruyor”, “şiir yavan kalmaz mı?”, "içten gelen", “içli duyuşlar”, "duyuş, insanı ağına dolar"
	11	"bu serbestliğin kırıncı olmasını önler",
	12	“Karagöz ve Hacivat'la ilk karşılaştığım Hayal Perdesi” , “canımın acıyıp acımadığını bilmem”
	13	"keyif sürmek", "herkes neye uğradığını şaşırđı"
	14	“kederlere batmamak”, “hayatını tatlılaştırmak”, “siyahlar içinden bir bakışta beyazları görür”, “yüreklere vesvese ile doldurulmuştur”, “onların gözlerine boşluklar çarpar”, “gölmek fırsatlarını kaçıır”, “hayran kalmak”, “tatlı hayaller”
	15	"gününü gün etmekten"
	18	“öpüp başıma koymak istediğim şehir”, “gözlerimle kucaklar gibi”, "Beyoğlu'nu özler içim", "görüyorum seni dünya gözüyle"
<i>Bu kategoride; 6, 7, 16 ve 17 numaralı metinlerde mecazlı söyleyiş örneğine rastlanmamıştır.</i>		
EYLEM	1	“oyun ederiz Köse'ye”, “uyandırırız bir ülkeyi yüzyıllık uykusundan”
	2	“sözünü keserek”, “tarihin merdivenlerini soluk soluğa tırmanan”, “uygun bulmazsanız söyleyeceklerimi”, “kafamda çözümlemek sanatı”

EYLEM	4	“milli irfanı yükseltmeye çalışmak”, “kamuoyunu aydınlattıktan sonra”, “geleceğe ışık tutma”, “ideallerini gerçekleştirmek için çok çaba harcadı”, “yeni Türkiye'yi modernleştirmek”, “imzalanan Balkan Antantı, Sadabat Paktı”, “elde etmeye”, "memleketi kurtardınız", "Türk milletine okuma yazma öğretti", "ilgili komisyonları yönetti", “ders verdi”, "Türk kültür ve sanatını dünyaya tanıtmak", "Avrupa'ya gençler gönderdi", "Anadolu'ya geçerek kongreler topladı", "İstanbul'dan Anadolu'ya geçmeden önce", "geleceğine ışık tutmaya"
	5	“bir titiz çalışma”, “anlam çıkarmak”, “önerime kulak verecek olursanız”, “TBMM'nin açılışı”, “oynayacağınız metni kendiniz yazmıyorsunuz”, "TBMM'nin teşekkür bildirisi"
	6	“aydınlattı ülkeyi”, "kurduk Cumhuriyeti", "el ele kurtarmışsak ülkeyi"
	7	"iki büyük tepeyi döne döne aşır", "ekmek paramız Beyoğlu'nda çıkar"
	8	“yolum düşse”
	9	“derin çalışırdı”
	10	“gönlümden geldiği gibi döşendim”, “düşünülürse derince”, "Karacaoğlu'dan, Dertli'den, Emrah'tan söylerdi"
	11	"erler boy ölçüşür", "Kırkpınar'a gelir kırk bin köyün seçilmiş pehlivanları", "rakibini yere sermek", "bir punduna getirip"

EYLEM	12	“feryadı basmışım”, “akıl verdi”, “Karagöz’ü ben oynatıyor, ben seslendiriyordum”, “gık dememişim”
	13	“cevabı yapıştırır”, “bir köşeye sinerdik”, “aklının köşesinden geçmemişti”, "kapı kapı dolaşırdık"
	14	“kara kara düşündüğünden”, “hayatı pembe bir gözlük arkasından seyrettirirler”, “karanlıklar içinde aydınlık noktaları aramak”, “kötü ihtimalleri akıllarına getirdikleri”, "bir karara varamadıkları için"
	16	"kimsenin aklından geçmez"
	17	“göz ardı ediyoruz”, "dönüş yolunu tutmak", "varıyormuş karşı kıyıya", "karşı koymaya çalışmış", "Boğaz girişini denetim altında tutmak", "sahip çıkmak", "dile getirmek"
<i>Bu kategoride; 3, 15 ve 18 numaralı metinlerde mecazlı söyleyiş örneğine rastlanmamıştır.</i>		
DOĞA	1	“baharı serpmek ister”
	7	“insanın içini maviye boyayan Gökova” “denizin güzelliğiyle kucaklaşınca”, “Gökova’yı tarıyor gözlerimiz”, “temmuz ayı olanca sıcaklığıyla hükmünü sürerken”, “yavru koyları hesaba katmazsak”, "Kerme Körfezi’ni keşfe çıktık", “kendimi mavi sulara atmaktan başım dönüyor”, "yeşile selam vererek", "denizi yemiş gibi oluyoruz", "Löngöz’ü ararken", “tozu dumana katarak sahile indiğimizde”, "ne yeşil bitiyor ne mavi", "İngiliz Limanı’nda bizi ... bir deniz kızı karşılıyor"
	8	"sürekli doğayı gözlerim"

DOĞA	9	"içimize tüm sıcaklığı akıverirdi", "doğayı okumayı", "toprağın bereketini soframıza taşıdığımız için", "doğa bizi yaşam gücüyle doyuruyordu", "dut yaprağı açtı, döktü", "herkes, bağında üzümünün başındaydı", "tavana asılan kurutulmuş sebzeler", "toprak, bereketini kilerimize taşımış olurdu", "toprağın bizi aç bırakmayacağını"
	10	"dağ taş dile gelir", "Beserek'te lale sümbül yürüdü", "Güldede'yi çayır çimen бүрүдү", "Karataş'ta kar kalmadı"
	12	"sert bir vızıltı"
	14	"güneşte bile kara kara lekeler"
	17	"yol gösteren ay ışığı"
<i>Bu kategoride; 2, 3, 4, 5, 6, 11, 13, 15, 16 ve 18 numaralı metinlerde mecazlı söyleyiş örneğine rastlanmamıştır.</i>		
EŞYA	1	"açılıverir tüm kapılar"
	2	"kapıda tabelanıza baktım", "kapıdan giren müşterinin", "insanı kitaptan, kitabı insandan kolay kolay ayıramayacağımızı", "Mutlu Geceler'e ne dersiniz?"
	3	"kitaba masraf ayıramamanın darlığı", "kitabı kutsal eser sanan bir yokluklar dünyası", "onu (kitabı) yaşatmak saygısı", "emek verilmiş bir madde", "onu (kitabı) yaşatmak saygısı"
	4	"ders kitabı yazdı"

EŞYA	5	"posta bugün elime ulaştı", "okulunuzda sahnelenmek üzere bir tiyatro metni"
	6	"bu al (bayrak), bizimdir"
	7	"Akyaka'dan ya da Çamlı'dan kalkan dolmuş motorlarla", "minik koya demir atan yatların"
	9	"kocaman ocaklarda fokurdayan kazanın"
	10	"sazına dokundukça", "sazı çalarken", "sazı sana kim öğretti?"
	12	"saz başlayınca", "karagöz oynasın"
	13	"karne nasıl", "okul nasıl"
	16	"canlanır yalılar", "çeşitli kılıklara bürünür evler", "kurulup düzenlenir lokanta", "saman örtülüydü İtalya evleri"
	17	"bu kule ne işe yarar", "bu kulede bir kız yaşarmış", "Hero'nun yaktığı meşaleye", "(rüzgâr) elindeki meşaleyi söndürmüş", "Hero, sönen meşalesini yine yakmış", "kule ... zarar gördü"
	18	"iskeleden kalkan vapur"
<i>Bu kategoride; 8, 11, 14 ve 15 numaralı metinlerde mecazlı söyleyiş örneğine rastlanmamıştır.</i>		
DİĞER	1	"dünyanın durumu kötü"

DİĞER	2	“köklü bir ilişkisi”
	4	"dünyada her şey için", “karanlık günlerde”
	5	“büyü bozuldu gibi geliyor”
	6	“büyük savaş”
	11	“tarihin pırıltıları”
	13	“akan sular dindi”
	14	“karanlık hadise”, “(hadisenin) ışık veren bir noktası”

Kullanım sıklığına göre sırasıyla; *İnsan kategorisinde 70, Eylem kategorisinde 63, Duyu-Duygu kategorisinde 44, Eşya kategorisinde 35, Doğa kategorisinde 31 ve Diğer’de 10 olmak üzere toplam 253 mecazlı söyleyiş* örneğine rastlanmıştır.

Tablo 5. 2. 7. : 8. Sınıf Türkçe Ders Kitabında Yer Alan Metinler, Yazarları, Türleri ve Konuları

Metin No.	Metnin Adı	Yazar	Tür	Konu
1	HERKES BAŞARILI OLUR MU?	Zuhal ÖZER	Söyleşi	Başarı
2	BU SABAH HAVA BERRAK	Cahit Sıtkı TARANCI	Şiir	Olumlu düşünme
3	SELİM’İ ANARIM	Necati CUMALI	Hikâye	Girişimcilik
4	ATATÜRK KURTULUŞ SAVAŞI’NDA	Cahit KÜLEBİ	Şiir	Atatürk’ün kişiliği
5	MİLLİ EĞİTİM VE MİLLİ BİRLİK	Ahmet KAPULU	Söyleşi	Atatürk ve milli eğitim
6	NUTUK	Cemil SÖNMEZ	Makale	Atatürk’ün eserleri
7	NASRETTİN HOCA	Ahmet KÖKLÜGİLLER	Biyografi	Türk büyüklerimiz
8	TÜRKÜLER DOLUSU	Bedri Rahmi EYUBOĞLU	Şiir	Türk müziği
9	ATASÖZLERİ VE DEYİMLER	Aziz NESİN	Eleştiri	Söz varlığımız
10	YANGIN	İbrahim Zeki BURDURLU	Hikâye	Dayanışma
11	KONUĞA İKRAM	Mehmet ÖNDER	Deneme	Konukseverlik
12	YAPRAK DÖKÜMÜ’NDEN	Reşat Nuri GÜNTEKİN	Roman	Aile ilişkileri

13	NEREDE İNSAN VARSA ORADA UMUT VARDIR	Afşar TİMUÇİN	Deneme	Umut
14	KEDİ AĞACA ÇIKTI	Muzaffer İZGÜ	Hikâye	Mizah
15	HAZIR OLUN, FIRTINA GELİYOR	Halikarnas Balıkcısı	Anı	Korku
16	PERİ BACALARI	Yaşar KEMAL	Gezi yazısı	Doğadaki fiziksel değişiklikler
17	ŞEHRİN ÜSTÜNDEN GEÇEN BULUTLAR	Ahmet Muhip DIRANAS	Şiir	Gökyüzü
18	KIZILDERİLİ REİSİNDEN ÇEVRE DERSİ	Reis SEATTLE	Mektup	Çevrenin korunması

Tablo 5. 2. 8. : 8. Sınıf Türkçe Ders Kitabındaki Metinlerde Geçen Mecaz, Deyim Ve Mecaz-ı Mürsel

Metin/ Sayfa No.	Mecaz	Deyim	Mecaz-ı Mürsel
1/11	“karnemde zayıf”	-	-
1/11	“öz saygısı yüksek”	-	-
1/11	“düş gücü”	-	-
1/11	“geleceklerini biçimlendirebiliyorlarmış”	-	-
1/12	“matematik dersinin renkli dünyası”	“amacınızı gözden geçirmenizi”	-
1/13	“verimli çalışmak gerekiyor”	“insanın kendine güven duyarak yola çıkması”	-
1/13	-	“bireylerin kendi özelliklerinin farkına vararak”	-
1/13	-	“çaba göstermenin”	-
1/13	-	“yaşamdan zevk almak”	-
2/14	“ışılıyor...kuşların...altın sevinci”	-	“yemyeşil oluvermiş ağaçlar”

2/15	“güneşi içmiş kaldırımlar”	-	“insan gölgeleri kımıldar”
3/16	“uzun boylu selam”	“omuz silkti”	“sepeti kapının içine bıraktı”
3/16	“canlı tavırlarıyla”	-	“(vazoyu) şunu doldur”
3/16	-	-	“çiçek demetini çözmeye başladı”
3/17	“yüreğini bozma”	“yazıhanemi gözden geçirdi”	“sandalyeye oturdu”
3/17	“odanın havası değişti”	“pencereden güneş alıyordu”	“gözleri çiçeklerde”
3/17	“hazırın tadı yok”	-	-
3/17	“ince adamsın Selim!”	-	-
3/18	-	“gözüme kestirmiştim”	“bir senet imzalamaya”
3/18	-	“dişten tırnaktan artırdık”	“bir taksiye dolduk”
3/18	-	“yaz, kış su basardı”	-
3/18	-	“her masrafını çektim”	-
3/18	-	“zor gönlünü ettim”	-
3/18	-	“başını ağrıttım”	-
3/19	-	“kına gibi”	“karı koca başımızı soktuk”
3/19	-	-	“bu kuyuyu, bu motoru zamanla bulduk, bu ellerle”

3/19	-	-	“tarlayı ölçmeye çıktık”
3/20	-	-	“bu tarla senin eline geçse”
4/27	“bu büyük millet”	“bu güzel yurt...her yanından yaralar almış”	“yaralarımızı iyice sardın”
4/27	-	“yorgun düşmüştük”	“bu millet...geri kalmış”
4/28	“sen yaydın içimize”	-	“devrimlerle yüceltti bu milleti temiz ellerin”
5/29	“geri kalmamıza yol açar”	“devlet yatırım yapıyor”	-
5/30	“milli eğitim ışığının memleketin en derin köşelerine kadar ulaşması”	“çaba gösteriyorlar”	“analar, babalar, kardeşler... aydınlatılmalıdır”
6/31	“söylev, Atatürk’ün...büyük eseridir”	-	“cumhuriyet tarihine ışık tutacak bir söylev”
6/31	-	-	“yazılan bölümlerin”
6/32	“yoğun çalışma”	“Nutuk’unu dikte ederdi”	“eseri kendi eliyle yazmış”
6/32	-	“bir arkadaşı baygınlık geçirmişti”	“Nutuk’u yazarak tamamladı”
6/32	-	-	“Nutuk’un okunması”
6/32	-	-	“gazeteler özetler veriyordu”
6/33	“derin anlamlı içeriği”	“Nutuk, yarınlar ışık tutacağı bir ana kaynaktır”	-

6/33	“Atatürk’ün anlatım gücü”	-	-
6/34	“istikbalin aydınlığı”	-	-
6/34	“Türk milleti yükselecektir”	-	-
7/43	“ince taşlamaları”	“Timur’un Anadolu’yu ele geçirdiği”	“Türk adını bütün dünyaya duyurmuştur”
7/43	“ileri görüşlü”	“çevresinde ün yapan kişiler”	“elimizde kesin bilgiler yoktur”
7/43	“aydın bir kişidir”	“başına er geç ağlanacak bir hal gelirmiş”	“eldeki kaynaklardan”
7/43	“en ileri öğrenim kurumu medrese”	-	-
7/44	“acı tatlı, çevresinin her şeyine ortak olmuştur”	“sıkıntılara göğüs gerer”	“Hoca’nın türbesi ... bazı onarımlardan geçmiştir”
7/44	“alçak gönüllü olmuş”	“onların elinden tutmuş”	-
7/44	“açgöz değildir”	“yol göstermiştir”	-
7/45	“aile ocağına düşkündür”	“gözler önüne sermek”	-
7/45	“çoluk çocuğunu incitmez”	“har vurup harman savurmaz”	-
7/45	“kimin derdi varsa ona koşmuştur”	“karşı koymaz”	-
7/45	“boş söz”	-	-
7/45	“onu(karısını) kırmaz”	-	-

7/45	“güzelliğe, içtenliğe vurgundur”	-	-
7/45	“ikiyüzlülüktten, boş inançlardan, açgözlülüktten hoşlanmaz”	-	-
7/45	“kimse kırılmaz”	-	-
7/45	“karşımdakini kırmayayım diye açığözlülük gibi birçok özü üstüne alır”	-	-
7/45	“boş hayaller”	-	-
7/46	“fıkralarının canlılığı”	-	-
8/47	-	-	“canıma ciğerime dek işlemiş”
8/47	-	-	“benim yüreğimde memleketim var”
8/48	“türkülerle yunmuş, yıkanmış dilim”	-	-
8/48	“bir türkü söylemeden gidersem yanarım!”	-	-
8/49	-	-	“türkülerle tüter...köyümüz”
9/50	“geniş açıklamalar”	-	-
9/50	“sözcükleri dar olan...köylülerimiz”	-	-

9/50	“ince duygular”	-	-
9/51	“dilimizin inceliği”	-	-
9/51	“atasözleri, deyimlere göre daha donmuştur”	-	-
9/51	“deyimler canlılığını sürdürmektedir”	-	-
9/52	“dilimiz zenginleşecektir”	-	-
9/52	“geniş çalışma”	-	-
9/52	“amma eli bayraklı birisiymiş”	-	-
10/65	“eğlencelere daldık”	“köylülerin akıl danıştığı yaman bir kadın”	“bağların ince dalları güneşte kurur”
10/65	“yeşil gözleri derinden bakardı”	-	“büyük ocakta pekmez kaynatırlarken”
10/65	“inceden inceden türküler söylerdi”	-	-
10/66	-	“dili çözüldü”	-
10/67	-	“aklım başıma geldi”	-
10/67	-	“kafamda bir şimşek çaktı”	-
10/67	-	“göze almıştım”	-

10/68	“tatlı gözleriyle bana bakıyor”	“içim yanmıyor değildi”	-
10/68	-	“ucuz kurtulmuştuk”	-
11/69	“konuk ağırlamak hoşbeşle başlar”	“nefesi kesilmemişe”	“ocağı tütmeyle başlar”
11/69	-	“hangisini gönlü çekerse”	“yemekler ocaklarda tütmeyle başlar”
11/70	“midemizi açsın”	“Anadolu ozanları ... destan düzmüş”	-
11/70	“hiçbir şey taşlamam”	“yemekleri dile getirmişlerdir”	-
12/73	“ince hesaplara”	“daha evvel akıl erdirememişti”	“Üsküdar sokaklarını ağır ağır geçti”
12/73	-	“ilk defa başına gelen bir şey değildi”	-
12/73	-	“elli kuruşu gözden çıkararak”	-
12/73	-	“öteden beri yola yüzü yoktu, yokuşları karşıdan gördüğü vakit göğsü tıkanırdı”	-
12/74	“ince ses”	-	“evin onu karanlık ve sessiz karşılaması”
12/74	“gecenin derinliği”	-	“çardağın altına kurulmuş süslü bir sofrası”
12/75	“onu...insan modeline göre işlemişti”	“okumuş gençlerle baş koşuyor”	-
12/75	“yüksek tahlil”	-	-

12/75	“omuzlarından ağırlığını alarak”	-	-
12/75	“parlak bir delil”	-	-
12/76	“Şevket, dünyanın hiçbir kuvvetinin kırıp kıriletemeyeceği bir elmas parçası idi”	-	“Leyla ile Necla sofrayı hazırlamışlar”
12/76	“evdeki aydınlık, şevketin eski bir vaadi idi”	-	-
13/87	“umut çiçekleniyor demektir”	-	“kendini bitirir”
13/87	“umut yeşerir”	-	“umutsuzlar mikrop saçar dünyaya”
13/87	-	-	“insan sürer, insan sürecektir”
13/88	-	“düştüğü yerde sızlanmadan ayağa kalkan insanlar”	“umutsuzluğa düşen kent”
13/89	“bütün ağgözlülüğümüzle”	-	“dünyanın umutsuzları ayıkladığını”
13/89	“(umut) bırakın yıkılsın”	-	-
14/90	-	“heyecandan donup kalmazlar”	“heyecanlı bir sokak”
14/90	-	-	“tüp patladı”
14/91	“kalın sesleriyle”	“kedinin dilinden iyi anlarım”	-

14/92	“sesi inceydi”	-	-
14/93	-	“tümümüzün canı ciğer kebabı istedi”	“şurada bir mangal yakacaksın”
14/93	-	-	“Melek teyze, pencereye oturur”
14/93	-	-	“ateş dirildi”
15/96	“havaalar bozulacaksa”	“denize açıldıktan beş gün sonra”	“kaptanın başı bulanıyordu”
15/96	-	“fırtına kopmazdan önce”	-
15/96	-	“ufukları dört gözle kolaçan ediyordu”	-
15/96	-	“göz kırpışı kadar kısa bir zaman”	-
15/98	“keskin mavi kıvılcımlar”	“çilemiz bu kadarla dolmuş değildi”	-
15/98	“hortum kırıldı”	“yelkenleri açtık”	-
15/99	-	“denizler, İdris’in ayaklarını güverteden kesti”	-
15/100	“hafızalarının buğulu derinlikleri”	“sinirlerim mi tuttu ne?”	-
15/100	“hafızanın fırtınada oynadığı esrarengiz oyunlar”	“gülmekten katılıyordum”	-
15/100	-	“şimşek çaktıkça”	-
15/100	-	“aklını mı oynattı ne?”	-

15/100	-	“korktuğumuza uğradık”	-
16/107	“peri bacaları ormanına düştük”	“yola düşüp”	-
16/107	-	“gerçek dünyayı bıçak gibi kesip”	-
16/107	-	“peri bacaları dünyasına kendini kapıp koyuveriyorsun”	-
16/107	-	“başın dönüyor”	-
16/108	“tatlı bir pembe”	“belki yalan çıkarsın”	-
16/108	“uçup gidecekmiş gibi bir mavi”	-	-
16/108	“pembeye çalan bir boz”	-	-
16/109	-	“uzun sözün kıyası”	-
16/110	“bereket fışkırmış topraktan”	-	-
17/112	“bir de hafif olsaydık bir rüzgârdan”	“yer alsaydık şu bulut kervanında”	-
18/114	“toprağın sıcaklığını”	-	-
18/114	“büyük bir özveri”	-	-
18/115	“yüzümüzü yalayan rüzgâr”	“bu topraklar üzerinde yaşayan tüm canlılara saygı gösterebilirsin”	“kentlerde barış ve huzur”

18/115	“insanın ruhu yalnızlık duygusundan ölür”	“demir atın bir buffalodan daha değerli olduğuna aklım ermiyor”	-
18/117	-	“Tanrı da toprağa değer verir”	-

Yapılan analize göre **KOZA yayınevi 8. Sınıf Türkçe ders kitabında 18 metin** incelenmiştir. Buna göre elde edilen sonuçlar şöyledir: Kullanım sıklığı sırasına göre; **90 mecaz, 73 deyim, 50 mecaz-ı mürsel olmak üzere, toplam 213 mecazlı söyleyiş örneğine rastlanmıştır.**

Tablo 5. 2. 9. : 8. Sınıf Türkçe Ders Kitabı Mecazlı Söyleyişlerin Kategorilere Göre Analizi

KATEGORİ	METİN NO.	8. SINIF
İNSAN	1	“düş gücü”, “matematik dersinin renkli dünyası”, “amacınızı gözden geçirmenizi”, “bireylerin kendi özelliklerinin farkına vararak”
	2	“insan gölgeleri kımıldar”,
	3	“canlı tavırlarıyla”, “ince adamsın Selim!”
	4	“bu büyük millet”, “yorgun düşmüştük”, “bu millet...geri kalmış”, “devrimlerle yüceltti bu milleti temiz ellerin”
	5	“geri kalmamıza yol açar”, “analar, babalar, kardeşler...aydınlatılmalıdır”

İNSAN	6	“söylev, Atatürk’ün...büyük eseridir”, “cumhuriyet tarihine ışık tutacak bir söylev”, “Atatürk’ün anlatım gücü”, “Türk milleti yükselecektir”
	7	“ileri görüşlü”, “çevresinde ün yapan kişiler”, “elimizde kesin bilgiler yoktur”, “aydın bir kişidir”, “başına er geç ağlanacak bir hal gelirmiş”, “acı tatlı, çevresinin her şeyine ortak olmuştur”, “alçak gönüllü olmuş”, “açgöz değildir”, “aile ocağına düşkündür”, “boş hayaller”, “fıkralarının canlılığı”, “boş söz”
	8	“türkülerle yunmuş, yıkanmış dilim”, “türkülerle tüter...köyümüz”
	9	“sözcükleri dar olan...köylülerimiz”, “dilimizin inceliği”, “atasözleri, deyimlere göre daha donmuştur”, “deyimler canlılığını sürdürmektedir”, “dilimiz zenginleşecektir”, “amma eli bayraklı birisiymiş”
	10	“köylülerin akıl danıştığı yaman bir kadın”, “aklım başıma geldi”, “kafamda bir şimşek çaktı”, “göze almıştım”
	11	“midemizi açsın”
	12	“ince hesaplara”, “daha evvel akıl erdirememişti”, “ilk defa başına gelen bir şey değildi”, “yüksek tahlil”, “Şevket, dünyanın hiçbir kuvvetinin kırıp kirletemeyeceği bir elmas parçası idi”, “evdeki aydınlık, şevketin eski bir vaadi idi”
	13	“kendini bitirir”, “umutsuzlar mikrop saçar dünyaya”, “insan sürer, insan sürecektir”, “düştüğü yerde sızlanmadan ayağa kalkan insanlar”, “bütün açgözlülüğümüzle”, “dünyanın umutsuzları ayıkladığını”
	15	“hafızalarının buğulu derinlikleri”, “hafızanın fırtınada oynadığı esrarengiz oyunlar”, “aklını mı oynattı ne?”
	16	“belki yalan çıkarsın”, “uzun sözün kısası”
<i>Bu kategoride; 14 ve 17 numaralı metinlerde mecazlı söyleyiş örneğine rastlanmamıştır.</i>		
	1	“insanın kendine güven duyarak yola çıkması”, “öz saygısı yüksek”, “yaşamdan zevk almak”
	3	“yüreğini bozma”, “odanın havası değişti”, “hazırın tadı yok”, “gözüme kestirmiştim”, “zor gönlünü ettim”, “başını ağrıttım”

DUYGU-DUYU	4	“sen yaydın içimize”
	6	“bir arkadaşı baygınlık geçirmişti”
	7	“Türk adını bütün dünyaya duyurmuştur”, “sıkıntılara göğüs gerer”, “gözler önüne sermek”, “çoluk çocuğunu incitmez”, “onu(karısını) kırmaz”, “güzelliğe, içtenliğe vurgundur”, “ikiyüzlülükten, boş inançlardan, açgözlülükten hoşlanmaz”, “kimse kırılmaz”, “karşımdakini kırmayayım diye açıkgozluluk gibi birçok özü üstüne alır”
	8	“canıma ciğerime dek işlemiş”, “benim yüreğimde memleketim var”, “bir türkü söylemeden gidersem yanarım!”
	9	“ince duygular”
DUYGU-DUYU	10	“eğlencelere daldık”, “tatlı gözleriyle bana bakıyor”, “içim yanmıyor değildi”
	11	“nefesi kesilmemişse”, “hangisini gönlü çekerse”
	12	“öteden beri yola yüzü yoktu, yokuşları karşıdan gördüğü vakit göğsü tıkanırdı”, “ince ses”, “omuzlarından ağırlığını alarak”
	13	“umut çiçekleniyor demektir”, “umut yeşerir”, “umutsuzluğa düşen kent”, “(umut) bırakın yıkılsın”
	14	“heyecandan donup kalmazlar”, “heyecanlı bir sokak”, “kalın sesleriyle”, “sesi inceydi”, “tümümüzün canı ciğer kebabı istedi”
	15	“kaptanın başı bulanıyordu”, “ufukları dört gözle kolağan ediyordu”, “çilemiz bu kadarla dolmuş değildi”, “sinirlerim mi tuttu ne?”, “gülmekten katılıyordum”, “korktuğumuza uğradık”
	16	“başın dönüyor”
	18	“bu topraklar üzerinde yaşayan tüm canlılara saygı göstereyim”, “kentlerde barış ve huzur”, “insanın ruhu yalnızlık duygusundan ölür”
<i>Bu kategoride; 2, 5 ve 17 numaralı metinlerde mecazlı söyleyiş örneğine rastlanmamıştır.</i>		

EYLEM	1	“geleceklerini biçimlendirebiliyorlarmış”, “verimli çalışmak gerekiyor”, “çaba göstermenin”
	3	“uzun boylu selam”, “omuz silkti”, “yazıhanemi gözden geçirdi”, “dişten tırnaktan artırdık”, “her masrafını çektim”, “karı koca başımızı soktuk”,
	4	“yaralarımızı iyice sardın”, “bu güzel yurt...her yanından yaralar almış”
EYLEM	6	“yazılan bölümlerin”, “yoğun çalışma”, “Nutuk’unu dikte ederdi”, “eseri kendi eliyle yazmış”, “Nutuk’u yazarak tamamladı”, “Nutuk’un okunması”
	7	“ince taşlamaları”, “Timur’un Anadolu’yu ele geçirdiği”, “Hoca’nın türbesi ... bazı onarımlardan geçmiştir”, “onların elinden tutmuş”, “yol göstermiştir”, “har vurup harman savurmaz”, “kimin derdi varsa ona koşmuştur”,
	9	“geniş açıklamalar”, “geniş çalışma”, “yeşil gözleri derinden bakardı”
	10	“inceden inceden türküler söylerdi”, “dili çözüldü”,
	11	“konuk ağırlamak hoşbeşle başlar”, “Anadolu ozanları ... destan düzmüş”, “hiçbir şey taşlamam”, “yemekleri dile getirmişlerdir”
	12	“Üsküdar sokaklarını ağır ağır geçti”, “evin onu karanlık ve sessiz karşılaması”, “onu...insan modeline göre işlemiştii”, “okumuş gençlerle baş koşuyor”
	15	“denize açıldıktan beş gün sonra”
	16	“yola düşüp”
<i>Bu kategoride; 2, 5, 8, 13, 14, 17 ve 18 numaralı metinlerde mecazlı söyleyiş örneğine rastlanmamıştır.</i>		
	2	“ışıldıyor...kuşların...altın sevinci”, “yemyeşil oluvermiş ağaçlar”, “güneşi içmiş kaldırımlar”
	3	“çiçek demetini çözmeye başladı”, “pencereden güneş alıyordu”, “gözleri çiçeklerde”, “yaz, kış su basardı”, “kına gibi”, “tarlayı ölçmeye çıktık”, “bu tarla senin eline geçse”

DOĞA	5	“devlet yatırım yapıyor”, “çaba gösteriyorlar”
	10	“bağların ince dalları güneşte kurur”
	14	“kedinin dilinden iyi anlarım”, “ateş dirildi”
DOĞA	15	“havaalar bozulacaksa”, “fırtına kopmazdan önce”, “keskin mavi kıvılcımlar”, “hortum kırıldı”, “denizler, İdris’in ayaklarını güverteden kesti”, “şimşek çaktıkça”
	16	“peri bacaları ormanına düştük”, “peri bacaları dünyasına kendini kapıp koyuveriyorsun”, “tatlı bir pembe”, “uçup gidecekmiş gibi bir mavi”, “pembeye çalan bir boz”, “bereket fişkırmış topraktan”
	17	“bir de hafif olsaydık bir rüzgârdan”, “yer alsaydık şu bulut kervanında”
	18	“toprağın sıcaklığını”, “yüzümüzü yalayan rüzgâr”, “Tanrı da toprağa değer verir”
Bu kategoride; 1, 4, 6, 7, 8, 9, 11, 12 ve 13 numaralı metinlerde mecazlı söyleyiş örneğine rastlanmamıştır.		
EŞYA	1	“karnemde zayıf”
	3	“sepeti kapının içine bıraktı”, “(vazoyu) şunu doldur”, “sandalyeye oturdu”, “bir senet imzalamaya”, “bir taksiye dolduk”, “bu kuyuyu, bu motoru zamanla bulduk, bu ellerle”
	6	“gazeteler özetler veriyordu”, “derin anlamlı içeriği”, “Nutuk, yarınlara ışık tutacağı bir ana kaynaktır”
	7	“eldeki kaynaklardan”,
	10	“büyük ocakta pekmez kaynatırlarken”
	11	“ocağı tütmeğe başlar”, “yemekler ocaklarda tütmeğe başlar”
	12	“elli kuruşu gözden çıkararak”, “çardağın altına kurulmuş süslü bir sofraya”, “Leyla ile Necla sofrayı hazırlamışlar”

	14	“tüp patladı”, “şurada bir mangal yakacaksın”, “Melek teyze, pencereye oturur”
	15	“yelkenleri açtık”
	18	“demir atın bir buffalodan daha değerli olduğuna aklım ermiyor”
<i>Bu kategoride; 2, 4, 5, 8, 9, 13, 16 ve 17 numaralı metinlerde mecazlı söyleyiş örneğine rastlanmamıştır.</i>		
DİĞER	5	“milli eğitim ışığının memleketin en derin köşelerine kadar ulaşması”,
	6	“istikbalin aydınlığı”
	7	“en ileri öğrenim kurumu medrese”, “karşı koymaz”
	10	“ucuz kurtulmuştuk”
	12	“gecenin derinliği”, “parlak bir delil”
	15	“göz kırpışı kadar kısa bir zaman”
	16	“gerçek dünyayı bıçak gibi kesip”

Yapılan kategori analizine göre; **KOZA yayınevi 8. Sınıf Türkçe ders kitabında 18 metin** incelenmiştir. Kullanım sıklığına göre sırasıyla; **İnsan kategorisinde 60, Duygu-Duyu kategorisinde 51, Eylem kategorisinde 39, Doğa kategorisinde 32, Eşya kategorisinde 22 ve Diğer’de 9 olmak üzere toplam 213 mecazlı söyleyiş** örneğine rastlanmıştır.

5. BÖLÜM

SONUÇ, TARTIŞMA VE ÖNERİLER

Bu çalışma iki açıdan değerlendirilmiştir. Birinci aşamada; Türkçe ders kitaplarındaki metinlerde kullanılan mecazlı söyleyişler, “mecaz, deyim, mecaz-ı mürsel” olarak incelenmiş, sınıf bazında ve bütün sınıflar toplamında sayısal bir değere ulaşılmıştır. İkinci aşamada; tespit edilmiş olan mecazlı söyleyişler, bireyin dil ve kişilik gelişiminde önemli noktalar olduğunu düşündüğümüz “insan, duygu-duyu, eylem, doğa ve eşya” kategorilerinde sınıflandırılmıştır. Hiçbir kategoriye girmeyen mecazlı söyleyiş örnekleri ise “diğer” başlığı altında toplanmıştır.

Tüm sınıflarda en çok sayısal veriye “mecaz” örneğinde rastlanmıştır. Mecaz; 6. Sınıf Türkçe dil bilgisi öğretiminde “Sözcükte Anlam” konusu kapsamındadır. Dolayısıyla kullanım sıklığına en çok bu alanda rastlanması 6. Sınıf Türkçe dil bilgisi öğretimi açısından tutarlı bir sonuç olarak görülmüştür.

7. Sınıf Türkçe dil bilgisi öğretiminde özellikle mecaz ve deyim konularına değinilmeye devam edilmektedir. Çünkü dil bilgisi eğitiminde konular, birbirinin devamı niteliğinde işlenmektedir ve önceki konularla ilgili tekrar niteliğinde örnekler çözmek genel bir dil bilgisi eğitimi için gereklidir. Dolayısıyla kullanım sıklığına 6. Sınıf örneğinde olduğu gibi yine en çok “mecaz” alanında rastlanmıştır.

8. Sınıf düzeyinde mecazlı söyleyişlerin kullanım sıklığına baktığımızda, incelediğimiz MEB ve KOZA yayınevlerinde farklılık olduğunu görmekteyiz. MEB yayınevinde 330 mecazlı söyleyiş örneğiyle, 6-8. Sınıflar arasında, en üst düzeye ulaşılmışken, KOZA yayınevinde 213 mecazlı söyleyiş örneğiyle en alt düzeyde kalmıştır.

Kategori analizine göre; bütün sınıflar toplamına bakıldığında mecazlı söyleyiş kullanım yoğunluğunun “insan” kategorisinde olduğu görülmektedir. Türk Milli

Eğitiminin Genel Amaçlarının iyi insan, iyi vatandaş ve iyi meslek sahibi yurttaşlar yetiştirmek olduğu gerçeğinin doğal bir sonucu olduğunu söyleyebiliriz.

Milli Eğitimin Genel Amaçları yanında, Türkçe Öğretiminin Genel Amaçlarına baktığımızda, yurttaşların; dilini doğru kullanan, estetik zevki gelişmiş, yurdunu ve ulusunu, doğayı, hayatı ve insanlığı seven bireyler olarak yetişmesinin esas alındığını görürüz. ***Özellikle 8. Sınıf düzeyi, ilköğretim düzeyinde en üst kademedir. Öğrenci, artık bir birey olmanın bilincindedir. İnsani değerleri yerleşmeye başlamış, kendinin farkında bir birey olarak yaşamını sürdürmektedir.*** Dolayısıyla en çok kullanımın bu kategoride rastlanması, bizce tutarlı bir sonuçtur. Bu bağlamda yapmış olduğumuz sınıflandırmada mecazlı söyleyiş örneklerinin en çok “insan” kategorisinde olmasını uygun bir sonuç olarak görüyoruz.

Sınıflandırmamızdaki ikinci yoğunluğun “duygu-duyu” kategorisinde olduğunu görüyoruz. Türkçe Öğretiminin Genel Amaçlarından biri de, ***“Öğrencilere; dinleme, okuma alışkanlık ve zevkini kazandırmak; estetik duygularının gelişmesinde yardımcı olmak”*** tır. Bu amaç, Türk Milli Eğitiminin ikinci amacı ile örtüşmektedir. Bu açıklamaya göre “dengeli, sağlıklı ve estetik” duygular geliştirmiş bireyler yetiştirmek konusunda Türkçe dersinde seçilen metinler ve bu metinlerde yer alan mecazlı söyleyişler, önemli araçlardır.

Üçüncü olarak, “eylem” kategorisinde yoğunluk görüyoruz. Türkçe Öğretiminde aslolan, belirtilmiş olan amaçların davranışa dönüştürülmesidir. Çünkü bir öğrencinin hedeflenen kazanımı gerçekleştirip gerçekleştirmediğini ancak onun davranışlarını gözlemleyerek öğrenebiliriz. Özellikle 7. sınıf düzeyinde belirgin bir yoğunluğun olduğu görülmektedir. ***7. Sınıf Türkçe Dil bilgisi öğretiminin temel konusu “fil”dir.*** Dolayısıyla en çok kullanımın bu kategoride rastlanması, bizce tutarlı bir sonuçtur.

İlköğretim Türkçe dersi (6-8. Sınıflar) Öğretim Programı; “okuma, dinleme/izleme, konuşma, yazma ve dil bilgisi” olmak üzere beş öğrenme alanından oluşmaktadır. Burada önemli olan bu öğrenme alanlarında hedeflenen davranışları öğrenciye kazandırabilmektir. Bu bağlamda “eylemler” kategorisinde mecazlı

söyleyiş örneklerinin fazla olması Türkçe Öğretimi açısından oldukça önemli ve gereklidir.

Öğrencilerin doğa bilincine ve sevgisine sahip olmalarının onların kişilik gelişimleri açısından olumlu bir etken olduğunu düşünmekteyiz. Bu nedenle, “doğa” kategorisini sınıflamamız içine aldık. 6-8. Sınıflar Türkçe ders kitaplarındaki metinlerde “Doğa ve Evren” teması bulunmaktadır. Bu tema kapsamında yer alan metinlerle öğrencilere doğa bilinci ve sevgisi kazandırmak amaçlanmıştır. Çocuğa doğa bilinci ve sevgisi, hayvan sevgisi kazandırmanın onun kişilik eğitiminde önemli bir yapı taşı olduğunu düşünmekteyiz. Çünkü kendisi dışındaki canlı türlerini de seven, koruyan bir bireyin; genel olarak dünyaya ve insanlığa karşı da olumlu, hoşgörülü tutum ve davranışlar geliştirmesi çok olasıdır. Fakat Tablo 1 ve Tablo 2’ye baktığımızda doğa kategorisinde mecazlı söyleyiş yoğunluğunun az olması, eğitimde tekrarın önemi açısından olumsuz bir sonuçtur. Bu durumu bir eksiklik olarak görmekteyiz. Bu alanlarda daha fazla mecazlı söyleyişe yer verilmesi gerektiği kanaatindeyiz.

Son olarak eşya temasına bakılacak olursa; bu kategoriyi sınıflandırmaya almamızın nedeni, Türkçe anlam bilgisine göre; eşyanın, cansız varlıkların, mecazlı söyleyiş açısından ne gibi ifadelerle karşımıza çıkabildiğini tespit etmektir. Buradaki mecazlı söyleyiş yoğunluğunun diğer kategorilere göre alt sıralarda yer aldığını görmekteyiz. Ayrıca MEB yayınevine ait Türkçe ders kitabı metinlerinde 6. sınıftan 8. sınıfa kadar sayısal olarak sistemli artış varken KOZA yayınevine ait Türkçe ders kitabı metinlerinde bunun tam tersi olmuştur. Öğrencinin soyut işlemler döneminde olması bakımından değerlendirecek olursak, bu sistematik azalmayı tutarlı buluyoruz. Sonuçta 6. sınıf öğrencisi ile 8. sınıf öğrencinin somutluk-soyutluk kavramlarına göre dünyayı algılamalarında farklılık olması gelişmişlik düzeyleri açısından oldukça normaldir.

Mecazlı söyleyişler bakımından bir metinde bulunması gereken nitelikler şu şekilde sıralanabilir:

Özellikle 6. Sınıf Türkçe ders kitabında mecazlı söyleyişlere sıkça yer verilmelidir. Çünkü öğrenci yeni öğrendiği bir konuya ait örneği ne kadar çok okur

ve konuşursa o kadar doğru ve kalıcı bir şekilde öğrenecektir. Bir sözcüğün birden fazla anlamı olduğunu ve bu anlamlar arasında nasıl farklılıklar bulunduğunu tümce içindeki kullanım biçimiyle görme fırsatı yakalayacaktır.

Deyimler, sözcüklerin bir araya gelerek çoğunlukla mecaz anlam kazandıkları söz öbekleridir. Dolayısıyla deyimleri öbek durumunda mecazlı söyleyiş olarak kabul etmekteyiz. Bir Türkçe ders kitabında deyimlerin yer alması, öğrencinin mecazlı söyleyişlerin sözcük öbeği olarak da bulunabildiğini, sözcüklerin bir araya gelebildiğini ve bu yolla yeni anlamlar kazanabildiğini, soyutlaşmayı görmesini ve kavrayabilmesini sağlayacaktır.

Mecaz-ı mürsel ise mecazlı söyleyişin cümle içinde anlaşıldığı bir biçimdir. Bir Türkçe ders kitabında mecaz-ı mürsellerin yer alması, öğrencinin sözcük ve anlam konusunda derin düşünebilmesini, bunlar arasında birtakım ilgilerin olabildiğini (iç-dış, parça-bütün, yazar-eser, vb.), muhakeme gücünü artırmasını sağlar.

Sonuç itibarıyla bir Türkçe ders kitabında mecazlı söyleyişlerin bulunması, öğrencinin sözcük ve anlam dağarcığını geliştirmesini, soyut ve çok yönlü düşünebilmesini, mecazı, sözcük grubu ve tümce içerisindeki kullanımıyla görebilmesini sağlayacaktır. Bu durum, bireyin dil becerisi ve dil bilgisi eğitimi açısından oldukça önemli bir noktadır.

KAYNAKÇA

Aksan, Prof. Dr. Doğan. (1982). *Her Yönüyle Dil Ana Çizgileriyle Dilbilim 3*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

Altan A., Arhan S., Başar S., Özaykut S., Öztürker G., Yılmaz D., Yüksel Y. (2005). *7. sınıf Türkçe ders kitabı*. İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.

Altan A., Arhan S., Başar S., Öztürker G., Yılmaz D. (2005). *8. sınıf Türkçe ders kitabı*. İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.

Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları (2001). *Türk Dünyası Edebiyat Kavramları ve Terimleri Ansiklopedik Sözlüğü* (Cilt 1). Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Başkanlığı Yayınları.

Bayraktutan, L. (1990). *Edebi Sanatlar*. Balıkesir: Uludağ Üniversitesi, Necatibey Eğitim Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Eğitimi Bölümü Fak. Yayın No: 38.

Bilgegil, Kaya (1989). *Edebiyat Bilgi ve Teorileri*. İstanbul: Enderun Kitabevi.

Cevdet Paşa, Ahmet (2000). *Belagat-ı Osmaniyye*. (Haz.: Doç. Dr. Turgut Karabey, Yard. Doç. Dr. Mehmet Atalay) Ankara: Akçağ Basım Yayım.

Çetin, Nurullah. *Edebî Sanatlar*, <http://w2.anadolu.edu.tr/aos/kitap/ioltp/2273/unite10.pdf> (5.12.2012 tarihli)

Dilçin, Cem (2005) *Örneklerle Türk Şiir Bilgisi 8. Baskı*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

Devellioğlu, Ferit (1986). *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat*. 7. Baskı. Ankara: Aydın Kitabevi)

Erol A., Altan A., Arhan S., Başar S., Gülbahar B., Kansu S., Kazancıoğlu Z., Özaykut S., Öztürker G., Serin A., Yılmaz D., Yurt M., Yüksel Y. (2006). *6. sınıf Türkçe ders kitabı*. İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.

Filizok, Rıza (2001) *Anlam Analizine Giriş*. İzmir: Ege Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayını.

_____ *Belagat Sözlüğü*. <http://www.egeedebiyat.org/docs/527.pdf> (27.05.2009)

Genç, İlhan (2011). *Edebiyat Bilimi Kuramlar Akımlar Yöntemler*. İzmir: Eser sahibinin kendi yayını.

Gürbüz, Faruk (2008). *Mecaz Kapsamındaki Anlamlar Ve Bu Anlamlar Arasındaki İnce Ayrıntılar*. Erzincan Üniversitesi Erzincan Eğitim Fakültesi Dergisi.

Kapulu, A. ve Karaca, A. (2010). *7. sınıf Türkçe ders kitabı*. Ankara: Koza Yayın Dağıtım.

Kapulu, A. ve Karaca, A. (2010). *8. sınıf Türkçe ders kitabı*, Ankara: Koza Yayın Dağıtım.

Kapulu, A., Dedeoğlu Okuyucu, S., Kaplan, Ş. ve Karaca, A. (2008). *6. sınıf Türkçe ders kitabı*, Ankara: Koza Yayın Dağıtım.

Karaalioğlu, Seyit Kemal (1969). *Ansiklopedik Edebiyat Sözlüğü*. İnkılâp ve Aka Kitabevleri

Karasar, Niyazi (1982). *Bilimsel Araştırma Yöntemi Kavramlar İlkeler Teknikler*. Ankara: Matbaş Matbaası

Kavcar, C., Oğuzkan, F. ve Sever, S. (2004). *Türkçe ve sınıf öğretmenleri için Türkçe öğretimi*, Ankara: Engin Yayınevi.

Kocakaplan, İsa (1992). *Açıklamalı Edebi Sanatlar*. İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.

Kovancı, Selma (1989). *Ahmet Cevdet Paşa'nın Belagat-ı Osmaniyyesi*. İzmir: Ege Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü Lisans Bitirme Tezi.

Kudret, Cevdet (1980). *Örneklerle Edebiyat Bilgileri*. (Cilt 1/2. Baskı) İstanbul: İnkılâp ve Aka Yayınevi.

Kutlu Arslan, Hilal (2006). MEB İlköğretim 6, 7. Ve 8. Sınıf Türkçe Ders Kitaplarında Yer Alan Metinlerin Söz Varlığı Açısından Değerlendirilmesi. (Yüksek Lisans Tezi) İstanbul: Marmara Üniversitesi Yayınları.

Külekçi, Numan (1999). *Edebi Sanatlar*. Ankara: Akçağ Yayınevi.

Kürkçüoğlu, K. E. (1973). *Edebiyat Lügati*. İstanbul: Enderun Kitabevi.

Macit, M. ve Soldan, U. (2004). *Edebiyat Bilgi ve Teorileri El Kitabı*. Ankara: Grafiker Yayınları.

Milli Eğitim Basımevi (1961). *İslâm Ansiklopedisi*. (Cilt 2) İstanbul: Milli Eğitim Basımevi

Milliyet (1991). *Edebiyat Ansiklopedisi*. İstanbul: Milliyet.

Pala, İskender (1999). *Ansiklopedik Divan Şiiri Sözlüğü*, İstanbul: Ötüken Yayınları.

Pakalın, Mehmet Zeki (2004). *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü. (II)* İstanbul.

R. Wellek ve A. Warren. (1983). *Edebiyat Biliminin Temelleri*. (Çeviren: Prof. Dr. Ahmet Edip UYSAL) Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları.

Sami, Şemseddin (2010). *Kamus-ı Türkî*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

Saraç, M. A. Yekta (2004). *Klasik Edebiyat Bilgisi Belagat*. İstanbul: Gökkuşbu Yayınevi.

_____ (1996). *Muaallim Naci, Edebiyat Terimleri Istılâhât-ı Edebiyye Edebiyat Terimleri*. İstanbul: Risale Yayınları.

_____ (2010). *Eski Türk Edebiyatına Giriş*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi.

SBS'ye Hazırlık (2011). *Okula Yardımcı Türkçe Konu Anlatan Kitap (8. Sınıf)*. İstanbul: Okyanus Yayınları.

Tâhir-Ül Mevlevî (1973). *Edebiyat Lügatı*. (Hz. Kemâl Edib Kürkçüoğlu) İstanbul: Enderun Yayınevi.

Türk Dili (1986). *Türk Şiiri Özel Sayısı II (Divan Şiiri)* Sayı 415-416-417. Türk Dil Kurumu.

Türk Dil Kurumu. *Atasözleri ve Deyimler Sözlüğü*. <http://www.tdk.gov.tr/>

_____ (1948). *Edebiyat ve Söz Terimleri Sözlüğü*. Ankara: Türk Dil Kurumu.

_____ *Güncel Türkçe Sözlük*. <http://www.tdk.gov.tr/>

_____ *Yazım Kılavuzu*. <http://www.tdk.gov.tr/>

Türkiye Diyanet Vakfı (1992). *İslâm Ansiklopedisi*. (Cilt 5) İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı

Uğur, Nizamettin (2007). *Anlambilim Sözcüğün Anlam Açılımı*. (2. Baskı) İstanbul: Doruk Yayımcılık.

Ünlü, Mahir (1992). *Örneklerle Edebiyat Bilgileri*. İstanbul: Cem Yayınevi.

Uysal, R. Selçuk (2010). *Belagat ve Edebi Sanatlar Lügatı*. İstanbul: Doğu Kitabevi.

Yaman, Bahar (2012). 6. 7. 8. Sınıf Türkçe Ders Kitaplarındaki Metinlerde Mecazlı Söyleyişlerin Kullanım Sıklığı. (volume 1, issue 3) International Journal of New Trends in Arts, Sports & Science Education,

Yetiş, Kazım (1996). *Talim-i Edebiyat'ın Retorik ve Edebiyat Nazariyatı Sahasına Getirdiği Yenilikler*. (Sayı: 104) Ankara: Atatürk Kültür Dairesi Başkanlığı Yayını

Yıldırım, Ali ve Şimşek, Hasan. (2011). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayınları.

Yurtbaşı, Metin. (2012). *Sınıflandırılmış Deyimler Sözlüğü*. (3. Baskı) İstanbul: Excellence Publishing.